

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

«ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ»

ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗ: ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΝΑ
ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

**Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και Βιώσιμη Ανάπτυξη: Η περίπτωση
των επιχειρήσεων των δήμων περιφερειακής ενότητας**

Πειραιώς

Μεσσήνη Γεωργία

(Α.Μ. 01260320Μ013)

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Αθήνα, 2022

ΤΡΙΜΕΛΗΣ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Μελετιάδης Χαράλαμπος, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο (Επιβλέπων)

Κωστόπουλος Τρύφων, Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο
Κήπας Μιλτιάδης, Αναπληρωτής Καθηγητής, τμήμα Κοινωνιολογίας, Πάντειον Πανεπιστήμιο

Copyright © Γεωργία Μεσσίνη, 2022

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διπλωματικής εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Αφιερώνω τη διπλωματική μου εργασία στους γονείς μου Πάτροκλο και Αικατερίνη, στον αδερφό μου Λάμπρο και στην νονά μου Ευγενία, που με στηρίζουν διαρκώς σε κάθε μου βήμα όλα αυτά τα χρόνια και είναι μαζί μου συνοδοιπόροι στην πραγματοποίηση των στόχων μου με την υπομονή τους, την καθοδήγηση τους και την αγάπη τους...

Συντομογραφίες

CS: Corporate Sustainability

CSE: Center for Sustainability & Excellence

CSR: Corporate Social Responsibility

ILO: International Labour Organization

ISO: International Organization for Standardization

SD: Sustainable Development

SDG: Sustainable Development Goals

WBCSD: World Business Council for Sustainable Development

BA: Βιώσιμη Ανάπτυξη

ΔΕΣΒΑ: Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη

ΕΕ: Ευρωπαϊκή Ένωση

ΕΚΕ: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη

ΗΠΑ: Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής

ΜΚΟ: Μη κυβερνητικές οργανώσεις

ΟΗΕ: Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

ΟΟΣΑ: Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης

ΣΕΒ: Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών

ΣΒΑ: Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά όλους όσους συνέβαλαν για να επιτευχθεί η εκπόνηση της.

Αρχικά, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Μελετιάδη Χαράλαμπο για τη καθοδήγηση του, το ενδιαφέρον του, τη συμπαράσταση του και όλα όσα μου δίδαξε κατά τη διάρκεια τόσο της μεταπτυχιακής όσο και της προπτυχιακής μου σταδιοδρομίας στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου.

Εν συνεχεία, θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον διδάκτορα, κύριο Αλεβίζο Αντώνιο, που με τη συνεχή στήριξη του και το ενδιαφέρον του, παρέχοντας χρήσιμες συμβουλές και σημαντικές υποδείξεις με βοήθησε ώστε να επιτύχω την ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

Τέλος, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα μέλη της συμβουλευτικής επιτροπής, τον κύριο Κωστόπουλο Τρύφων, καθηγητή του τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και τον κύριο Κήπα Μιλτιάδη, αναπληρωτή καθηγητή τμήματος Κοινωνιολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου, για τη συμβολή τους στην ολοκλήρωση της διπλωματικής μου εργασίας.

.Περιεχόμενα

Συντομογραφίες	4
Ευχαριστίες	5
Εικόνες	10
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	11
Abstract	12
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	13
ΜΕΡΟΣ Α	15
1.Η σημασία του όρου «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη»	15
1.1 Το περιεχόμενο του όρου « Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη».....	15
1.2 Η ιστορική αναδρομή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	21
1.3 Στρατηγική της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.....	26
2.Τα ενδιαφερόμενα μέρη για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη(shareholders)	29
2.1 Οι μέτοχοι για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (stakeholders)	29
2.2 Η Πυραμίδα της ΕΚΕ	33
2.3 Διαχείριση επιχειρηματικών πόρων.....	35
2.4 ΕΚΕ και Ευρωπαϊκή Ένωση.....	36
2.5 Οι ωφελούμενοι από την ΕΚΕ των επιχειρήσεων	47
3.Συναφείς έννοιες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης.....	49
3.1 Η χρησιμότητα της ΕΚΕ	49

3.2	Οι διαχειριστικές πρακτικές και η ΕΚΕ	51
3.3	Ο εταιρικός πολίτης(corporate citizenship)	53
3.4	Η επιχειρηματική ηθική (business ethics).....	55
3.5	Η εταιρική διακυβέρνηση(Corporate Governance)	59
4.	Τα δομικά μέρη της ΕΚΕ.....	60
4.1	Οι τρεις διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	60
4.2	Η κοινωνική διάσταση	61
4.3	Η περιβαλλοντική διάσταση	62
4.4	Η οικονομική διάσταση.....	63
5.	Φορείς της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	64
5.1	Διεθνείς και Ελληνικοί Φορείς της ΕΚΕ	64
5.2	Προγράμματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης	68
5.3	Ο Δείκτης Εταιρικής Υπευθυνότητας	70
5.4	Τα οφέλη μιας επιχείρησης που συμμετέχει στο Δείκτη	72
5.5	Η κριτική της ΕΚΕ	73
6.	Βιώσιμη Ανάπτυξη	75
6.1	Η έννοια και το περιεχόμενο της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	75
6.2	Η έκθεση Brundtland (1987).....	77
6.2.1	Η συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης	79
6.2.2	Η Συνδιάσκεψη του Ρίο για την ανάπτυξη και τη προστασία του περιβάλλοντος (1992) και η Ατζέντα 21	80

6.2.3 Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Γιοχάνεσμπουργκ 2002	81
6.2.4 Η Διάσκεψη Κορυφής ΟΗΕ (2015) και η Ατζέντα 2030	82
6.3 Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs)	83
6.4 Η σχέση της ΕΚΕ με τη ΒΑ.....	85
6.5 Δείκτες της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	91
6.5.1 Οι Δείκτες FTSE4Good	91
6.5.2 Ο Δείκτης Dow Jones	92
ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ	94
7.Μεθοδολογία της Έρευνας	94
7.1 Η Ερευνητική προσέγγιση (research approach): ποιοτική και ποσοτική έρευνα	94
7.2 Η επιστημονική μέθοδος έρευνας της παρούσας εργασίας	97
7.2.1 Η ποιοτική συνέντευξη	98
7.2.2 Τα είδη της συνέντευξης.....	100
7.2.3 Τα μειονεκτήματα της ποιοτικής συνέντευξης.....	102
7.2.4 Ο ρόλος του συνεντευκτή	103
7.3 Το ερευνητικό εργαλείο	105
7.3.1 Κριτήρια επιλογής της ερευνώμενης ομάδας και γεωγραφικής περιοχής	106
7.3.2 Ο κλάδος τροφίμων και ποτών	109
7.4 Η ανάλυση των θεωρητικών αξόνων, έπειτα από την μελέτη και την ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων.....	111

8.Συμπεράσματα της έρευνας.....	115
8.1 Η ερευνητική προσπάθεια.....	115
8.2 Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα.....	118
8.3 Συμπεράσματα	119
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	124
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ	134
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ	134

Εικόνες

Εικόνα 1:The stakeholder model	30
Εικόνα 2: Carroll's pyramid model of corporate social responsibility (Carroll, 1991)	34
Εικόνα 3:Οι τρεις διαστάσεις της ΕΚΕ.....	61
Εικόνα 4 :Τα οφέλη της ΕΚΕ για τις επιχειρήσεις και την αγορά.....	73
Εικόνα 5 :«5 Ιουνίου 1972. Η εναρκτήρια συνεδρίαση της Διάσκεψης της Στοκχόλμης, όπου τέθηκαν οι βάσεις για την πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος».	80
Εικόνα 6:Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης.....	85
Εικόνα 7 :Οι τέσσερις προκλήσεις βιωσιμότητας για τις επιχειρήσεις	86
Εικόνα 8 :Το μοντέλο της εταιρικής βιωσιμότητας των Aras και Crowther.....	88
Εικόνα 9:General model of CS/CR and its dimensions	89
Εικόνα 10:Τα πέντε “επίπεδα φιλοδοξίας” της Εταιρικής Βιωσιμότητας σύμφωνα με το Marrewijk	90

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (ΕΚΕ) παρουσιάζεται όλο και περισσότερο με την πάροδο των χρόνων στον τομέα των επιχειρήσεων και καθιερώνεται από πολλούς οργανισμούς σε παγκόσμιο επίπεδο. Με τον όρο ΕΚΕ νοούνται οι δράσεις που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις, οι οποίες επηρεάζουν και επηρεάζονται από το κοινωνικό σύνολο, δηλαδή από τους εργαζόμενους, τους καταναλωτές, τις οργανώσεις κ.ά. Οι άξονες που δραστηριοποιείται η ΕΚΕ είναι ο οικονομικός, ο κοινωνικός και ο περιβαλλοντικός. Με την ένταξη της ΕΚΕ στη στρατηγική των επιχειρήσεων αναπτύσσονται καλές πρακτικές που ωφελούν και τις ίδιες, αλλά και το σύνολο της κοινωνίας. Παράλληλα, με τις δράσεις ΕΚΕ προωθείται η Βιώσιμη Ανάπτυξη(ΒΑ), η οποία απασχολεί και τους τρεις τομείς(οικονομικό, κοινωνικό, περιβαλλοντικό) της πολιτικής των επιχειρήσεων. Η σύνδεση της ΕΚΕ και της Βιώσιμης Ανάπτυξης βοηθάει στη δημιουργία μιας αειφόρου επιχειρηματικότητας. Με τη χρήση ενεργειών βιώσιμης ανάπτυξης από όλες τις επιχειρήσεις, προωθούνται και οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο.

Ο σκοπός της παρούσας διπλωματικής εργασίας είναι η εμβάθυνση σε ζητήματα που σχετίζονται με την ΕΚΕ και τη ΒΑ και συγκεκριμένα η εφαρμογή τους στις επιχειρήσεις της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς. Η ερευνητική μας προσπάθεια έλαβε τη κατεύθυνση της ποιοτικής μελέτης, ανίχνευσης, καταγραφής και παρουσίασης των απόψεων του επιχειρηματικού κλάδου λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς, μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων στα ανώτερα στελέχη των επιχειρήσεων σχετικά με τη χρήση πρακτικών ΕΚΕ που προωθούν τη ΒΑ.

Λέξεις κλειδιά: Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, Βιώσιμη Ανάπτυξη, Επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς, ποιοτική έρευνα.

Abstract

Corporate Social Responsibility (CSR) has been increasingly presented over the years in the business sector and has been established by many organizations worldwide. The term CSR means the actions taken by the participants of the enterprises, which influence and are influenced by the parts of society, such as employees, consumers, organizations, etc. Therefore, the axes that corporate social responsibility operates are the economic, the social and the environmental. With the inclusion of CSR in the business strategy, good practices are developed that benefit both themselves and society. At the same time, CSR actions promote Sustainable Development (SD), which concerns all three areas (economic, social, environmental) of business policy. Linking CSR and Sustainable Development helps to create sustainable entrepreneurship. With the use of sustainable development actions by all businesses, all 17 Sustainable Development Goals (SDGs) are promoted at national and global level.

The purpose of this diploma thesis is to deepen on issues related to CSR and SD and specifically their application in the operations of the Regional Unit of Piraeus. Our research effort received the direction of qualitative study, detection, recording and presentation of the views of businesses in the food and beverage retail sector of the Piraeus Regional Unit, through semi-structured interviews attempted by upper business executives on the use of CSR practices that promote Sustainable Development.

Key words: Corporate Social Responsibility, Sustainable Development, Retail food and beverage businesses of the Regional Unit of Piraeus, qualitative research.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Στη σύγχρονη εποχή, παρατηρείται ότι σημαντικές εταιρείες, οι οποίες τα τελευταία χρόνια κατέχουν κυρίαρχο ρόλο παγκοσμίως, έχουν αναθεωρήσει σχετικά με τον κοινωνικό ρόλο που διαδραματίζουν και πρέπει να εφαρμόζουν στη κοινωνία. Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη με την ένταξη της στο τομέα των επιχειρήσεων κατάφερε να δημιουργήσει ένα πλήθος συζητήσεων σε παγκόσμια κλίμακα σχετικά με τον διαχρονικό τους ρόλο προς τη κοινωνία, καθώς πολλές φορές είχε ασκηθεί κριτική για τις ενέργειες τους, οι οποίες στόχευαν περισσότερο στο ατομικό τους συμφέρον παρά στο συμφέρον του συνόλου της κοινωνίας (Haski-Leventhal, 2018). Πολλές επιχειρήσεις ακολουθούν την διαδικασία της ΕΚΕ εξαιτίας των κοινωνικών πιέσεων που τους ασκούνται και έτσι προσπαθούν να προσαρμοστούν και να συμμορφωθούν σε αυτή. Τέτοιες κινήσεις βέβαια, κρίνονται άσκοπες και δαπανηρές, καθώς η ΕΚΕ δεν είναι μια καθημερινή πρακτική ούτε μια σταθερή πολιτική. Είναι μια τάση για να αντιμετωπισθεί ένα συγκεκριμένο πρόβλημα (Βαξεβανίδου,2011:26).

Οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι υπεύθυνες τόσο για το κοινωνικό σύνολο που απευθύνονται όσο και για το περιβάλλον. Οι δραστηριότητες τους οφείλουν να ακολουθούν μια ηθική και μια στρατηγική ώστε να καλύπτουν τις απαιτήσεις της κοινωνίας. Για αυτό είναι σημαντικό με τις αποφάσεις τους να επιλύουν ζητήματα που ταλανίζουν τόσο τους πολίτες όσο και τις κοινωνίες, τα οποία είναι οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά.

Σκοπός αυτής της διπλωματικής εργασίας είναι να καταγράψει τον τρόπο που αντιλαμβάνονται και εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις τροφίμων και ποτών της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και αν μέσα από τις πρακτικές τους ακολουθούν ένα μοντέλο βιωσιμότητας. Η εργασία περιλαμβάνει δύο μέρη το θεωρητικό και το ερευνητικό. Στο πρώτο μέρος, θα υπάρξουν έξι κεφάλαια με τα υποκεφάλαια και τις υποενότητες τους. Το πρώτο κεφάλαιο, θα αφορά τη

σημασία του όρου ΕΚΕ. Το δεύτερο κεφάλαιο θα αναφέρεται στα ενδιαφερόμενα μέρη για την ΕΚΕ, ενώ στο τρίτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στις συναφείς έννοιες της ΕΚΕ. Το τέταρτο κεφάλαιο θα είναι τα δομικά μέρη της ΕΚΕ και το πέμπτο κεφάλαιο θα αφορά στους φορείς της. Τέλος, στο έκτο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στη ΒΑ.

Στο δεύτερο μέρος, το ερευνητικό, θα γίνει αναφορά για την μεθοδολογία που ακολουθήθηκε, τον στόχο και τον σκοπό της έρευνας, την επιλογή μεθόδου έρευνας της παρούσας εργασίας και το ερευνητικό εργαλείο. Θα παρατεθούν οι απόψεις των στελεχών των μικρών επιχειρήσεων, κλάδου λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών, της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς σχετικά με τη ΕΚΕ που συνδέεται άμεσα με τη ΒΑ.

Συνοψίζοντας, θα παρουσιάσουμε τα αποτελέσματα της έρευνας, τα συμπεράσματα μας για τη συνολική εργασία και προτάσεις για μια μελλοντική έρευνα. Η βιβλιογραφία και τα παραρτήματα παρατίθενται σε διαφορετική ενότητα στη παρούσα εργασία.

ΜΕΡΟΣ Α

1.Η σημασία του όρου «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη»

1.1 Το περιεχόμενο του όρου « Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη»

Ο όρος «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη» σχετίζεται με τις ευθύνες που κατέχουν οι σύγχρονες εταιρείες απέναντι στους πολίτες μιας κοινωνίας με σκοπό να ικανοποιήσουν τις ανάγκες που δημιουργούνται σε οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό επίπεδο, τόσο των ενδιαφερόμενων μερών της, όσο και των επενδυτών της εκάστοτε εταιρείας. Συγκεκριμένα, η υποχρέωση της επιχείρησης προς τους επενδυτές είναι η μεγιστοποίηση των κερδών και η αύξηση μακροπρόθεσμων κερδών για τα ενδιαφερόμενα μέρη. Οι καταναλωτές, οι εργαζόμενοι, το σύνολο της κοινωνίας και η κυβέρνηση αποτελούν εξίσου ενδιαφερόμενα μέρη, όπου η επιχείρηση πρέπει να έχει ευθύνη απέναντι τους. Η ΕΚΕ απασχολεί όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως του μεγέθους τους, αλλά μέχρι πρότινος, οι συζητήσεις επικεντρώνονταν περισσότερο στις μεγάλες επιχειρήσεις, στους επονομαζόμενους κολοσσούς, επειδή είναι πιο ισχυρές και ορατές. Και όπως πολλοί έχουν αναφέρει «με τη δύναμη έρχεται και η ευθύνη» (Visser,et al.,2007:122-123). Βέβαια, με τη πάροδο των χρόνων, παρατηρείται αλλαγή και στο στόχαστρο βρίσκονται και οι μεσαίες και μικρομεσαίες επιχειρήσεις. Σύμφωνα με τον Kotler(2009:17), η εταιρική κοινωνική ευθύνη βασίζεται σε «επιλεκτικές επιχειρηματικές πρακτικές» των επιχειρήσεων που έχουν ως στόχο της βελτίωση και τη καλύτερη ποιότητα ζωής των μελών μιας τοπικής κοινωνίας. Οι κοινωνικές πρωτοβουλίες των εταιρειών είναι οι απαραίτητες ενέργειες που αναλαμβάνει μια επιχείρηση για να πραγματοποιήσει τις υποχρεώσεις της.

Οι πρακτικές που χρησιμοποιούν οι επιχειρηματίες στοχεύουν στην προσφορά υπηρεσιών και κοινωνικού έργου, κάτι που συνάδει και με την επιστήμη του μάρκετινγκ, δηλαδή της προώθησης πωλήσεων. Αυτές οι πρακτικές αφορούν την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη που έχουν οι επιχειρήσεις, χωρίς βέβαια να έχουν ως στόχο την επιστήμη αυτή. Επιπρόσθετα, οι επιχειρηματίες επιθυμούν η εικόνα της επιχείρησης τους να μην είναι ένας απλός «οργανισμός» που αποσκοπεί αποκλειστικά

στη μεγιστοποίηση των κερδών και με αυτό το τρόπο η επιχείρηση να μην έχει άλλο σκοπό ή όραμα. Αντίθετα, επιθυμούν να ενισχυθεί ο κοινωνικός χαρακτήρας της επιχείρησης λαμβάνοντας ευθύνες στις κοινωνίες όπου δραστηριοποιούνται. Υπάρχουν διάφοροι παράγοντες, οι οποίοι καθορίζουν την εξέλιξη μιας επιχείρησης και είναι εμφανής ο όρος της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης όπως, η παγκοσμιοποίηση, το άνοιγμα των αγορών, η τεχνολογική εξέλιξη, η εξέλιξη της πληροφορικής και τεχνολογιών επικοινωνίας και η ανάπτυξη του διεθνούς εμπορίου (Εξάρχος και Νοτόπουλος, 2013:13).

Σύμφωνα με τον Έξαρχο(2013), θεμέλια του όρου ΕΚΕ αποτελούν « η αρχή της φιλανθρωπίας ή αγαθοεργίας» και «η αρχή της διαχείρισης». Έχοντας ως βάση αυτές, η επιχείρηση διαχειρίζεται τις κοινωνικές ανάγκες και λειτουργεί εκπληρώνοντας τις επιθυμίες του κοινωνικού συνόλου. Η φιλανθρωπία ή αγαθοεργία αφορούσε βάση της παράδοσης ανθρώπους υψηλής κοινωνικής θέσης, που κατείχαν αναρίθμητα πλούτη και παρείχαν βοήθεια στους οικονομικά αδύναμους. Με αυτό τον τρόπο, οι επιχειρήσεις επηρεάστηκαν και θεώρησαν ως κύριο μέλημα τους να χρησιμοποιήσουν τη δύναμη και το πλούτο τους για την ενίσχυση του δημοσίου συμφέροντος. Η ευθύνη των επιχειρήσεων δεν πρέπει να είναι μόνο οι υπηρεσίες και τα προϊόντα που παράγουν και προσφέρουν στο καταναλωτικό κοινό, αλλά να προωθούν το τι είναι καλό για το κοινωνικό σύνολο(Έξαρχος και Νοτόπουλος, 2013:16). Σύμφωνα με τους Kotler και Lee(2009:16), παρατηρώντας τις επιχειρήσεις της λίστας Fortune 500, φανερώνεται ότι το τί είναι καλό έχει αρκετές σημασίες, μέσα στις οποίες είναι και η ΕΚΕ, ο εταιρικός πολίτης, η εταιρική φιλανθρωπία και προσφορά, οι σχέσεις με την τοπική κοινωνία, η συμμετοχή των επιχειρήσεων στη κοινότητα, οι κοινωνικές υποθέσεις, η ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας, ο παγκόσμιος πολίτης και το κοινωνικό μάρκετινγκ των εταιρειών. Οι επιχειρήσεις είναι κοινωνικά υπεύθυνες μόνο όταν επιλέξουν και επιθυμούν να εφαρμόσουν εταιρικές πρακτικές για να προσφέρουν στη κοινωνία. Επομένως, δεν υπάρχουν δεσμεύσεις και είναι καθαρά επιλογή της εκάστοτε εταιρείας. Κάποιες από τις μορφές στήριξης που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις προς τη κοινωνία είναι οι δωρεές με καταβολή χρηματικού ποσού, οι επιχορηγήσεις, οι εθελοντικές πράξεις του προσωπικού τους ή η πρόσβαση σε δίκτυα διανομής. Η προσφορά χρηματικού ποσού από την εταιρεία μπορεί να επιτευχθεί άμεσα από τον οργανισμό ή

έμμεσα από ένα ίδρυμα που αναλαμβάνει την εταιρική προσφορά (Kotler&Lee, 2009:18). Συνεπώς, άτομα που διαθέτουν μεγάλες περιουσίες ή εταιρείες μπορούν να βοηθήσουν εθελοντικά ευπαθείς κοινωνικές ομάδες όπως, άνεργους, ανάπηρους, ηλικιωμένους ή αρρώστους. Με αυτό τον τρόπο συμβάλουν προς την κοινωνία, ενώ ταυτόχρονα οι πράξεις τους αναδεικνύουν μια καλή κοινωνική εικόνα μέσα από τις φιλανθρωπίες, τις δωρεές κ.α. (Εξαρχος και Νοτόπουλος, 2013:16).

Τα ζητήματα ΕΚΕ που ασχολήθηκε ο Friedman περιλάμβαναν φιλανθρωπία, παραγωγή και το κόστος εργασίας. Παραδείγματα ΕΚΕ που ανέφερε ο Friedman περιλαμβάνουν την κοινωνική ευθύνη των υπαλλήλων των επιχειρήσεων και των ηγετών της εργασίας να διατηρήσουν τις τιμές και τους μισθούς σε χαμηλά επίπεδα, προκειμένου να αποφευχθεί ο πληθωρισμός, και ισχυρίζεται ότι οι επιχειρήσεις θα πρέπει να συμβάλουν στη στήριξη με φιλανθρωπικές δραστηριότητες και ιδίως τα πανεπιστήμια. Ο Friedman αισθάνθηκε ότι η ευθύνη να διατηρηθούν οι τιμές και οι μισθοί σε χαμηλά επίπεδα θα οδηγούσε σε ελλείψεις προϊόντων και εργατικού δυναμικού, γκρίζες αγορές και μαύρες αγορές. Ανέφερε ότι οι έλεγχοι των τιμών, είτε νόμιμοι είτε εθελοντικοί, εάν ενδυνάμωναν δραστικά, θα οδηγούσαν τελικά στην καταστροφή του συστήματος των ελεύθερων επιχειρήσεων και την αντικατάστασή τους από ένα κεντρικά ελεγχόμενο σύστημα, και δεν θα ήταν αποτελεσματικό στον έλεγχο του πληθωρισμού. Όσον αφορά τις φιλανθρωπικές δραστηριότητες, ο Friedman θεώρησε ότι μια τέτοια δωρεά ήταν ακατάλληλη χρήση εταιρικών κεφαλαίων σε μια κοινωνία ελεύθερων επιχειρήσεων. Η εταιρική φιλανθρωπία δεν πρέπει να εξομοιώνεται με την ΕΚΕ. Στόχος του Friedman ήταν να διασφαλίσει ότι η κοινωνική ευθύνη δεν επηρεάζει τη λειτουργία μιας οικονομίας ελεύθερης αγοράς, συγκεκριμένα εστιάζοντας στην αγορά της Αμερικής εκείνη την εποχή. Τα ζητήματα ανησυχίας στις μέρες μας, είναι παγκόσμιας εμβέλειας και περιλαμβάνουν τα ανθρώπινα δικαιώματα, το περιβάλλον, την ανάπτυξη και την καταπολέμηση της διαφθοράς (Adeyeye,2012: 9).

Με την αρχή της διαχείρισης, οι επιχειρήσεις υποχρεούνται να διατηρούν την «υπευθυνότητα» τους απέναντι στο κοινωνικό σύνολο. Η εξυπηρέτηση των αναγκών του συνόλου της κοινωνίας είναι προτεραιότητα των επιχειρήσεων, οι οποίες έχουν μεγάλη δύναμη και τεράστιο πλούτο. Υπεύθυνοι για την εξυπηρέτηση των αναγκών τίθενται τα υψηλόβαθμα στελέχη και όσοι κατέχουν ηγετική θέση στην εταιρεία (Εξαρχος και Νοτόπουλος, 2013:16).

Το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη την περιγράφει σαν «την οικειοθελή δέσμευση των επιχειρήσεων για ένταξη στις επιχειρηματικές τους πρακτικές, κοινωνικών και περιβαλλοντικών δράσεων, που είναι πέρα από όσα επιβάλλονται από τη νομοθεσία και έχουν σχέση με όλους όσοι άμεσα ή έμμεσα επηρεάζονται από τις δραστηριότητες τους (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,2000).

Το Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (ΔΕΣΒΑ) το 1998 όρισε την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ως « τη διαρκή δέσμευση που αναλαμβάνει μια επιχείρηση να συμπεριφέρεται ηθικά και να συμβάλει στην οικονομική ανάπτυξη, ενώ ταυτόχρονα βελτιώνει τη ποιότητα ζωής των εργαζομένων και των οικογενειών τους, καθώς επίσης και της τοπικής κοινότητας και της κοινωνίας γενικότερα» (Βαξεβανίδου,2011:37-38). Παράλληλα, το 2001 το Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη ΒΑ έδωσε τον ίδιο ορισμό για την ΕΚΕ προσθέτοντας τον όρο της βιωσιμότητας, δηλαδή όρισε την ΕΚΕ ως «τη δέσμευση των επιχειρήσεων να συμβάλουν στη βιώσιμη οικονομική ανάπτυξη και να προσπαθήσουν μαζί με τους εργαζόμενους, τις οικογένειες τους, τη τοπική κοινωνία και τη κοινωνία γενικότερα, να βελτιώσουν τη ποιότητα ζωής τους» (Εξαρχος και Νοτόπουλος, 2013: 17).

Το 1992, ιδρύεται η μη κερδοσκοπική οργάνωση Business for Social Responsibility στην Ουάσιγκτον, η οποία περιγράφει την ΕΚΕ ως « ένα συνεκτικό πλαίσιο πολιτικών, πρακτικών και προγραμμάτων που ενσωματώνονται στη λειτουργία της επιχείρησης, τις αλυσίδες διανομής και τις διαδικασίες απόφασης» (Βαξεβανίδου,2011:38; Business for Social Responsibility,1992). Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ορίζεται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε χώρα και αυτό διότι επικρατεί διαφορετικό οικονομικό και μορφωτικό επίπεδο και η κάθε κοινωνία έχει τις δικές της προτεραιότητες. Για

παράδειγμα, στις ΗΠΑ η επιχείρηση αναλαμβάνει προσωπικές ευθύνες για τις πράξεις και τις συνέπειες που έχει προς τη κοινωνία. Στην Ολλανδία, η ΕΚΕ ταυτίζεται με τη σύμβαση του ΟΗΕ για τα ανθρώπινα δικαιώματα και με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας για τα εργασιακά δικαιώματα. Στη Ασία, η εταιρεία δεσμεύεται να είναι σε λειτουργία ακολουθώντας οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό βιώσιμο τρόπο, θέτοντας σε ισορροπία τα συμφέροντα τόσο των εταίρων όσο και των ενδιαφερόμενων μερών. Στην Ταϊβάν, στόχος της ΕΚΕ είναι η επιχείρηση πέρα από οικονομικό συμφέρον να αναπτύξει το φυσικό και ανθρώπινο κεφάλαιο. Στις Φιλιππίνες, οι εταιρείες όταν εφαρμόζουν ΕΚΕ προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στο κοινωνικό σύνολο. Στην Ιαπωνία εφαρμόζεται εθελοντισμός και αναλαμβάνουν δράση ΜΚΟ με στόχο την επίλυση κοινωνικών προβλημάτων, όπως είναι η ξενοφοβία. Στη Βραζιλία η ΕΚΕ δεσμεύεται στην ανάπτυξη ηθικών επιχειρήσεων. Τέλος, στην Αργεντινή η ΕΚΕ νοείται ως η ικανότητα των εταιρειών να «ανταποκρίνονται στις τοπικές προκλήσεις». Αξιοσημείωτο είναι και η ανάπτυξη της ΕΚΕ στην Αφρική (Βαξεβανίδου, 2011:39-40).

Η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων αλλά και στη Πράσινη Βίβλο (COM, 2001), η ΕΚΕ περιγράφεται ως « η έννοια σύμφωνα με την οποία οι επιχειρήσεις αποφασίζουν οικειοθελώς την ενασχόληση και την ενσωμάτωση κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανησυχιών στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Σήμερα, πολλές εταιρείες της Ευρώπης θεωρούν τη κοινωνική τους ευθύνη σαν τμήμα της ταυτότητας τους, που ανταποκρίνεται στις σχέσεις τους με τους εργαζόμενους και με άλλους παράγοντες που έχουν σχέση με την επιχείρηση ή συμβάλλουν στην επιτυχία της επιχείρησης». (European Commission,2001;Βαξεβανίδου, 2011:41-42)

Ο Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ) αναφέρει ότι η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι η ενσωμάτωση δραστηριοτήτων εθελοντικού χαρακτήρα των εταιρειών, οι οποίες έχουν κοινωνική, περιβαλλοντική και πολιτισμική διάσταση και μαζί με τα ενδιαφερόμενα μέρη(stakeholders) συνεισφέρουν στο κοινωνικό σύνολο.

Επιπροσθέτως, στην Ελλάδα η ΕΚΕ συνδέεται στενά με την Βιώσιμη Ανάπτυξη, γεγονός που ενισχύει τη στρατηγική των επιχειρήσεων (Βαξεβανίδου,2011:43;Εξαρχος και Νοτόπουλος,2013:19). Η ΕΚΕ στην Έκθεση

Brundtland αναφέρεται ως το «μέσο» για την επίτευξη της Βιώσιμης Ανάπτυξης, η οποία βοηθάει στην επίλυση παροντικών αναγκών δίχως να παρεμποδίζει μελλοντικές ανάγκες. Ενδελεχώς, σύμφωνα με τη Βαξεβανίδου (2011:41-42), διάφοροι ερευνητές έχουν εκθέσει την άποψη τους και ορίσει την ΕΚΕ. Ο Hopkins(2004) ανέφερε ότι η ΕΚΕ σχετίζεται με την ηθική συμπεριφορά και την υπευθυνότητα των επιχειρήσεων, καθώς και με τις οικονομικές υποχρεώσεις προς τα ενδιαφερόμενα μέρη. Το φυσικό περιβάλλον αποτελεί ένα από τα ενδιαφερόμενα μέρη σε αντίθεση με το εσωτερικό και το εξωτερικό περιβάλλον των συμμετεχόντων. Σκοπός της ΕΚΕ αποτελεί η ευημερία και η καλύτερη ποιότητα ζωής των ενδιαφερόμενων μερών στο εσωτερικό και εξωτερικό της επιχείρησης, ενώ συνεχίζει να παράγει κέρδη.

Ο Carroll(1979) ως θεωρητικός της ΕΚΕ δήλωσε ότι *«η επιχείρηση συνθέτει τις οικονομικές, νομικές, δεοντολογικές και διακριτικές προσδοκίες που έχει η κοινωνία για την οργάνωση σε μια δεδομένη χρονική στιγμή»* Πιο πρόσφατα, αυτό αναφέρθηκε από τους Balabanis, Phillips και Lyall(1998) που επεσήμαναν ότι στον σύγχρονο τομέα του εμπορίου, οι επιχειρήσεις και οι διευθυντές τους υφίστανται πίεση ώστε να μπορέσουν να έχουν πιο ενεργό ρόλο στη κοινωνική ευημερία. Ο Drucker(1984) είχε τη γνώμη ότι η επιχείρηση μετατρέπει ένα κοινωνικό ζήτημα σε μια ωφέλιμη οικονομική ευκαιρία, η οποία οδηγεί σε θέσεις εργασίας με καλές οικονομικές απολαβές και μεγιστοποίηση του κέρδους.. Παράλληλα, ο Robertson και ο Nicholson(1996) πίστευαν ότι, οι διευθυντές θεωρούσαν ότι η εταιρεία απομονώνεται από την ανάγκη ανάληψης κοινωνικών ευθυνών με τις δηλώσεις για την ΕΚΕ. Ο Moir(2001) αναφέρει ότι ανάλογα με την οικονομική προοπτική που έχει υιοθετήσει η επιχείρηση μπορεί να αποφασίσει αν θα αναλάβει ή όχι ΕΚΕ και το ίδιο υφίσταται και στους υπεύθυνους. Επομένως, παρατηρείται η διαφορετική σύλληψη της έννοιας της ΕΚΕ και οι διαφορετικοί ορισμοί που της αποδίδονται (Guler and Crowther , 2008:13).

Τέλος, το Διεθνές Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (World Business Council for Sustainable Development-WBCSD,1998) περιγράφει την ΕΚΕ ως την ευθύνη των επιχειρήσεων να συμβάλλουν στην αειφόρο οικονομική ανάπτυξη, με τη βοήθεια της τοπικής και της ευρύτερης κοινωνίας, αλλά και των ενδιαφερόμενων μερών των επιχειρήσεων, με σκοπό να βελτιωθεί η ποιότητα ζωής. Κοινό σημείο των διαφορετικών ορισμών που δόθηκαν για την ΕΚΕ είναι ότι οι τελευταίοι αφορούν τις

ανησυχίες των οργανισμών για το περιβάλλον με αποτέλεσμα να λαμβάνουν μέτρα και να ενεργούν μαζί με τα ενδιαφερόμενα μέρη εθελοντικά. (Ασπρίδης, 2015: 114)

1.2 Η ιστορική αναδρομή της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Η χρήση του όρου Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη ξεκίνησε τη δεκαετία του 1960 και αποτέλεσε σημαντικό θέμα για όλο το κόσμο. Στις ΗΠΑ την παρομοίαζαν με τις πολιτικές που θα εξασφάλιζαν την ευημερία της οικονομίας και της κοινωνίας. Οι νομοθετικές ρυθμίσεις στις ΗΠΑ ψηφίστηκαν στα τέλη της δεκαετίας του 1970. Εκείνη την περίοδο, είναι εμφανής σταδιακά η αλλαγή των πρακτικών της επιχείρησης που μέχρι τότε έκανε φιλανθρωπίες για να συνεισφέρει στη κοινωνία και θεωρεί την κοινωνική προσφορά ως υποχρέωση της. Αξιοσημείωτη είναι και η άποψη του οικονομολόγου Milton Friedman, ο οποίος θεωρούσε ότι η επιχείρηση έχει μια μόνο κοινωνική ευθύνη, η οποία είναι η εκμετάλλευση των πόρων και η κατανομή τους σε ενέργειες που θα αύξαναν τα κέρδη της, καθώς η επιχείρηση κινείται γύρω από τη σφαίρα του ανοιχτού και ελεύθερου ανταγωνισμού και αποφεύγει οποιαδήποτε οικονομική απάτη. Επομένως, τη θεωρεί μονοδιάστατη. Η εταιρική κοινωνική ευθύνη εμπεριέχεται για πρώτη φορά το 1976 στις οδηγίες του ΟΟΣΑ για τις επενδύσεις των πολυεθνικών σε τρίτες χώρες, με τίτλο « *Γενικές Αρχές του ΟΟΣΑ για τη λειτουργία των Πολυεθνικών Επιχειρήσεων*», όπου επισημαίνεται η οργάνωση της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο εξωτερικό με στόχο το σεβασμό στο περιβάλλον, τον άνθρωπο, την απασχόληση και της προώθηση της καινοτομίας και της τεχνολογίας. Το 1980 θεωρείται ως η δεκαετία εμπειρικής ανάλυσης της ΕΚΕ και έρευνας των οφελών των επιχειρήσεων από δράσεις που αναλαμβάνουν σε σύγκριση με τη προηγούμενη δεκαετία που αφορούσε την επιστημονική ανάλυση της ΕΚΕ και τον καθορισμό της σημασίας της. Διάφορες επιχειρηματικές ανησυχίες και πρακτικές σχετίζονται με διάφορα ζητήματα όπως η μόλυνση του περιβάλλοντος, οι φυλετικές διακρίσεις στον εργασιακό χώρο, « η υποβάθμιση του αστικού περιβάλλοντος » και τα οικονομικά σκάνδαλα των πολυεθνικών (Βαξεβανίδου, 2011:35; Haski-Leventhal, 2018:14; Ασπρίδης, 2015:121; Θανόπουλος, 2018:277).

Το 1990, εξαιτίας πολλών σκανδάλων που είχαν ξεσπάσει από πρακτικές πολυεθνικών εταιρειών και η υλοποίηση ποικίλων εκστρατειών από διάφορες οικολογικές οργανώσεις παγκοσμίως εναντίον των πολυεθνικών, οδήγησε στην ασχολία και την ανάπτυξη της ΕΚΕ από πολλούς διεθνείς οργανισμούς. Το γεγονός του ναυαγίου της Exxon Valdez που είχε ως συνέπεια τη μεγάλη περιβαλλοντική καταστροφή της Αλάσκας, η εργασία ανηλίκων στην Ασία και πιο συγκεκριμένα για την εταιρεία Nike, τα προβλήματα των πελατών της Perrier κ.ά, είναι μερικά από τα συμβάντα που απασχόλησαν την παγκόσμια κοινή γνώμη. Επιπλέον, εκείνη τη περίοδο συνδέθηκαν με την ΕΚΕ νέα θεωρητικά μοντέλα εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης, τα οποία είναι η βιωσιμότητα(sustainability) και ο εταιρικός πολίτης(corporate citizenship). Οι εταιρικές παροχές προς την κοινωνία παρουσιάζουν αύξηση και ανάλογα αυξάνονται και οι δράσεις των πολυεθνικών εταιρειών, ενώ εμφανίζονται εξειδικευμένα στελέχη που έχουν ως ενασχόληση την κοινωνική ευθύνη, τις δωρεές της εταιρείας και τη διαχείριση δημόσιων κρίσεων(Βαξεβανίδου,2011:36 και 55; Kotler&Lee,2009:21)

Το 1996, ιδρύθηκε το Ευρωπαϊκό Δίκτυο Corporate Social Responsibility(CSR) για την ΕΚΕ, υποστηριζόμενο από τον Πρόεδρο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Jack Delors. Ακόμα, δημιουργείται το Ελληνικό Δίκτυο Επιχειρήσεων για τη Κοινωνική Συνοχή. Το 1997, είναι η χρονολογία που ιδρύθηκε το Social Accountability International. Το 1999, εκδίδονται οι Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης από την αρμόδια Επιτροπή (*υπό το συντονισμό της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς*). Επιπλέον, εφαρμόζονται οι αρχές του αιδεσιμότητας Leon Sullivan, από το 1977, «για έναν κώδικα συμπεριφοράς για επιχειρήσεις με δραστηριότητες στο ρατσιστικό καθεστώς της Ν. Αφρικής». Μέσα στον ίδιο χρόνο ιδρύεται ο Dow Jones Sustainability Index και εκδίδεται η Γαλάζια Βίβλος. Εν συνεχεία, το 2000 ήταν το έτος ίδρυσης με τη πρωτοβουλία του Γ.Γ του ΟΗΕ, Kofi Annan, ενός Οικουμενικού Συμφώνου που είχε ως στόχο την ένωση των προσπαθειών των επιχειρήσεων και όλων των ενδιαφερόμενων μερών να προωθήσουν την ΕΚΕ (Βαξεβανίδου:2011:216-218; Ασπρίδης,2015:121).

Το 2000, το ενδιαφέρον στράφηκε στο ρόλο που διαδραματίζουν τα ενδιαφερόμενα μέρη, στη βιώσιμη ανάπτυξη, στην ηθική που έχουν και ακολουθούν οι επιχειρήσεις και στον εταιρικό πολίτη. Οι επιχειρήσεις παρατηρώντας τα γεγονότα στο συγκεκριμένο χώρο άρχισαν να δραστηριοποιούνται περισσότερο ακολουθώντας πρακτικές ΕΚΕ, έχοντας στόχο να βοηθήσουν τα μέλη τους στη κατανόηση αυτής της καινούριας προσέγγισης (Βαξεβανίδου,2011:37). Το Μάρτιο του ίδιου έτους, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο της Λισσαβόνας ακολουθούσε την άποψη ότι ο εργαζόμενος πρέπει να αισθάνεται ότι η επιχείρηση δείχνει σεβασμό στα δικαιώματά του, εκτιμά τις προσπάθειες του και τις ανταμείβει, όπως επίσης φροντίζει να υπάρχει ευημερία τόσο στον ίδιο όσο και στο οικογενειακό του περιβάλλον. Ο εργαζόμενος είναι το κεφάλαιο για την επιχείρηση χάρη στη παραγωγικότητά του. Δεύτερον : Η εταιρεία που ευαισθητοποιείται για το περιβάλλον, για τα ανθρώπινα δικαιώματα, για τη βελτίωση του βιοτικού επιπέδου στην περιοχή δραστηριοποίησης της, αποκτά σταθερότητα, γίνεται πιο ανταγωνιστική και αυξάνει τα κέρδη της (Ασπρίδης, 2015: 119).

Το 2001,δημοσιεύτηκε η Πράσινη Βίβλος με σκοπό να προωθηθεί ένα ευρωπαϊκό πλαίσιο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και συγκεκριμένα να προωθηθούν οι τρόποι που θα ενθαρρύνουν τη δημιουργία νέων καινοτόμων πρακτικών, θα εκμεταλλευτούν με τη καλύτερη έκβαση τις υπάρχουσες εμπειρίες και οι εταιρικές σχέσεις, στις οποίες το σύνολο διάφορων παραγόντων είναι σημαντικό στη δραστηριοποίησή τους, θα αναπτυχθούν (European Commission, 2001:3;Ασπρίδης,2015:119). Το 2002, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοινώνει «την προώθηση μιας κοινοτικής στρατηγικής ΕΚΕ». Τα έτη 2002 και 2003, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο κατείχε σημαντικό ρόλο στη συζήτηση για τη κοινοτική στρατηγική, ενεργώντας με ψηφίσματα. Η συζήτηση με τα «συμβαλλόμενα μέρη» είναι πολύ σημαντική για την Επιτροπή και γι'αυτό αποφασίζει να οργανώσει ανά περιόδους συνεδριάσεις με σκοπό την ανταλλαγή απόψεων και τη σύνθεση τους στο ευρωπαϊκό φόρουμ. (Ασπρίδης, 2015:119;Θανόπουλος, 2018) Το 2006, στο εαρινό συμβούλιο η Επιτροπή αναφέρει ότι η ΕΚΕ μπορεί να συμβάλλει στην βιώσιμη ανάπτυξη, δημιουργώντας μια Ευρώπη πιο ανταγωνιστική και πρωτοποριακή. Το Συμβούλιο παρακινεί τις επιχειρήσεις των κρατών-μελών να αναλάβουν δράσεις ΕΚΕ και τον

Οκτώβριο του 2006, στην ανεπίσημη συνάντηση του Hampton Court προτείνονται καινοτόμες λύσεις που σκοπεύουν να εξαλείψουν την παγκοσμιοποίηση (Ασπρίδης, 2015:119). Επιπλέον, το ίδιο έτος, το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ δημοσιεύει την έκδοση «ΕΚΕ,50 + Καλές Πρακτικές».

Το 2007, στις 13 Μαρτίου γίνεται ψήφισμα από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με την ΕΚΕ με τίτλο « Νέα εταιρική σχέση(2006/2133(INI))». Χαρακτηρίζεται επίσης, ως το Ευρωπαϊκό έτος για την «ισότητα των ευκαιριών». Η ερευνητική ομάδα ATHENS GSM έκανε έρευνα αναφορικά με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη. Το 2008, ξεκίνησε τη λειτουργία του το Συμβούλιο ΣΕΒ που ασχολείται με τη βιώσιμη ανάπτυξη και πραγματοποιείται το 1^ο High-Level Group για τα μέλη της ΕΕ με επικεφαλής πρόεδρο τη Γαλλία. Επιπρόσθετα, για τα δικαιώματα των εργαζομένων στη βιομηχανία αθλητικών ειδών πραγματοποιείται fair play στους Ολυμπιακούς Αγώνες. Αξιοσημείωτη είναι και η έκδοση δύο καταλόγων σχετικά με την ΕΚΕ και ενός οδηγού της ΕΚΕ για τις μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις. Η δημοσίευση των αποτελεσμάτων της 4^{ης} πανελλαδικής έρευνας CSR για την «ΕΚΕ και την υπεύθυνη κατανάλωση» από το Ινστιτούτο επικοινωνίας θεωρείται επίσης σημαντικό.

Έπειτα, το 2009 διεξάγονται διαπραγματεύσεις σχετικά με το κλίμα στη Κοπεγχάγη. Το 2011, δημιουργήθηκε νέα ευρωπαϊκή πολιτική για την ΕΚΕ στο πλαίσιο της στρατηγικής «Ευρώπη 2020». Κατά τον Εθνικό Δείκτη Εταιρικής Ευθύνης, βραβεύτηκαν οι επιχειρήσεις που ήταν κοινωνικά υπεύθυνες και αναθεωρήθηκαν οι οδηγίες για τις Δημόσιες Συμβάσεις. Το 2012, βραβεύεται το CR Index στην Ελλάδα. Η ΕΕ ασχολείται με την επιβράβευση επιχειρήσεων και ενδιαφερόμενων μερών που εφαρμόζουν δράσεις ΕΚΕ και προωθεί αυτό το σύστημα επιβράβευσης. Επίσης, ευαισθητοποιεί τους επαγγελματίες της εκπαίδευσης και των εταιρειών σχετικά με τη σημαντικότητα της συνεργασίας για την ΕΚΕ. Η πραγματοποίηση της 1ης Διασυνοριακής Διάσκεψης των Δικτύων του Οικουμενικού Συμφώνου της νοτιο-ανατολικής Ευρώπης είναι ένα αξιοσημείωτο γεγονός εκείνου του έτους.

Στη συνέχεια, το 2013 γίνεται πρόταση ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αναφορικά με την ΕΚΕ. Συνεχίζεται η απονομή των βραβείων του CR Index στην Ελλάδα. Παράλληλα, η ΕΕ κατασκευάζει πολυμερείς πλατφόρμες για την ΕΚΕ, «σε

μια σειρά βιομηχανικών κλάδων». Ακόμα, προκηρύσσεται ο πρώτος φοιτητικός διαγωνισμός σχετικά με την ΕΚΕ, με τίτλο «Ο ρόλος της ΕΚΕ στο επιχειρείν». Το 2014, ψηφίζεται η πρόταση της Ελληνικής Προεδρίας για την Οδηγία 2013/34/ΕΕ [δημοσίευση μη-χρηματοοικονομικών πληροφοριών) από Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (15/4/2014)]. Συνεχίζουν να απονέμονται τα βραβεία του CR Index στην Ελλάδα. Επιπλέον, «το Ινστιτούτο Εταιρικής Ευθύνης παρουσίασε το CRI Pass, ένα διαγνωστικό εργαλείο που παρέχει τη δυνατότητα σε μικρομεσαίες, αλλά και πολυεθνικές επιχειρήσεις να πραγματοποιήσουν τα πρώτα βήματα στην ΕΚΕ, αξιολογώντας την απόδοσή τους στα κριτήρια της εταιρικής δέσμευσης, της υλοποίησης της δέσμευσης, της διαχείρισης, της επίδοσης και της επίπτωσης».

Ακόμα, εκείνο το έτος δημιουργείται το Αλβανικό Δίκτυο για την ΕΚΕ, το οποίο ήταν ιδέα της τσιμεντοβιομηχανίας Antea, που ανήκει στον όμιλο TITAN. Τέλος, το 2015 σημειώνονται 15 χρόνια συνεχούς λειτουργίας του Ελληνικού Δικτύου για την ΕΚΕ. (Ασπρίδης, 2015:119-126).

Η ΕΚΕ εμπεριέχει χαρακτηριστικά που σχετίζονται με τη δομή και τη στρατηγική της επιχείρησης. Πιο αναλυτικά, οι πρακτικές ΕΚΕ δεν αφορούν μόνο τη σωστή διαχείριση των κεφαλαίων και την εγρήγορση των επιχειρήσεων στην επίλυση κοινωνικών ζητημάτων μέσω της τεχνογνωσίας τους, αλλά δίνεται σημασία και στην ηθική επιχειρηματική δραστηριότητα. Επίσης, είναι απαραίτητη η διασφάλιση της διαφάνειας¹ και η έγκυρη ενημέρωση των ενδιαφερόμενων μερών (Aluchna, 2010:611-612). Σύμφωνα με τους Werther και Chandler (2011), εμφανίστηκε το 2011 η έννοια της «στρατηγικής ΕΚΕ», η οποία αναφέρθηκε και από τους Porter και Kramer (2011) σε άρθρο τους στο περιοδικό *Harvard Business Review*. Σε αυτό το άρθρο, οι δύο συγγραφείς τόνισαν τη σημαντικότητα «της ευθυγράμμισης της εταιρικής ΕΚΕ (όχι

¹ Η διαφάνεια απασχόλησε πολλά χρόνια την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και συμπεριλήφθηκε ως μείζων ζήτημα στην Ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής το 2002, σχετικά με την ΕΚΕ. Επιπλέον, η διαφάνεια συνδέεται με την εταιρική διακυβέρνηση, η οποία είναι η στενή συνεργασία μεταξύ εταιρείας, ενδιαφερόμενων μερών και μετόχων με αμοιβαία εμπιστοσύνη και διαφάνεια (Βαξεβανίδου, 2011:176-177; COM(2002) 347 τελικό)

μόνο των φιλανθρωπικών προσπαθειών της) με τη στρατηγική της εταιρείας». Ωστόσο, με το πέρας του χρόνου, αυτή η έννοια εξελίχθηκε και θα παρουσιαστεί πλήρως στο επόμενο κεφάλαιο(Haski-Leventhal,2018:16).

1.3 Στρατηγική της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Με τον όρο στρατηγική ΕΚΕ νοείται «η ενσωμάτωση μιας ολιστικής προοπτικής ΕΚΕ στο πλαίσιο του στρατηγικού σχεδιασμού και των κύριων λειτουργιών μιας επιχείρησης με τέτοιο τρόπο ώστε η επιχείρηση να διοικείται προς το συμφέρον ενός ευρέος συνόλου ενδιαφερομένων μερών για την επίτευξη της μέγιστης οικονομικής και κοινωνικής αξίας σε μεσοπρόθεσμη και μακροπρόθεσμη βάση» (Haski-Leventhal, 2018:48; Werther and Chandler,2011)

Ο ορισμός της στρατηγικής ΕΚΕ διαθέτει έξι βασικά σημεία, τα οποία είναι (Haski-Leventhal, 2018):

1. **Η ολιστική προοπτική.** Η ΕΚΕ απέκτησε φήμη στους επιχειρηματικούς κύκλους και συμφωνήθηκε από αυτούς ότι έπρεπε να αποκτήσει η εταιρεία έναν υπεύθυνο ΕΚΕ ή να ιδρυθεί ένα τμήμα ΕΚΕ. Όμως, μια ολιστική προοπτική της ΕΚΕ δεν επαναπαύεται μόνο με το διορισμό υπευθύνου ή την δημιουργία ενός τμήματος . Η ολιστική προοπτική «ενσωματώνει την ΕΚΕ σε όλες τις πτυχές της επιχείρησης». Ότι αποφασίζεται στην επιχείρηση πρέπει να συνοδεύεται από μια ηθική αιτιολόγηση από τα διοικητικά όργανα και τα ανώτατα στελέχη. Σύμφωνα με την ολιστική προσέγγιση, πρέπει όλα τα άτομα μέσα στην επιχείρηση, από τον κατώτατο υπάλληλο έως το ανώτατο στέλεχος να πράττουν βάσει των άρχων ΕΚΕ.
2. **Στρατηγικός σχεδιασμός.** Όλες οι επιχειρήσεις έχουν έναν σκοπό και έχουν θέσει κάποιους στόχους. Οι επιχειρήσεις καθορίζουν το σκοπό τους ή τους στόχους τους σύμφωνα με τα παραγόμενα ή εμπορευόμενα προϊόντα τους ή τις υπηρεσίες που διαθέτουν. Στη συνέχεια, οι επιχειρήσεις αυτές, αναπτύσσουν μία ολοκληρωμένη στρατηγική για τις μεθόδους και τους τρόπους που θα

καταφέρουν να πετύχουν τους στόχους της αποστολής τους, εφαρμόζοντας διάφορες τακτικές που είναι απαραίτητες και πρέπει να χρησιμοποιήσουν μέχρι να φθάσουν στον τελικό τους στόχο. Αυτή η διαδικασία προσφέρει στη επιχείρηση την δυνατότητα να κοινοποιήσει σε όλους τους ενδιαφερομένους το προφίλ της, δηλαδή ποια είναι, τί αντιπροσωπεύει, τί κάνει και για ποιο λόγο το κάνει. Επομένως, η στρατηγική ΕΚΕ σχετίζεται με την σύνδεση της ΕΚΕ με το σκοπό και την στρατηγική της επιχείρησης. Με αυτό το τρόπο, η όποια επιχείρηση, αντί να αφοσιώνεται σε μερικές φιλανθρωπικές πράξεις, χρησιμοποιεί το ανταγωνιστικό της πλεονέκτημα και τη στρατηγική της ώστε να κάνει αισθητή τη παρουσία της και τις ενέργειες της μέσα στην κοινωνία και τα κοινωνικά γεγονότα. Εάν, η επιχείρηση αυτή, για παράδειγμα είναι του κλάδου τροφίμων και ποτών, νοείται ότι η ΕΚΕ και η δημοσιότητά της, θα αφορούν και θα στοχεύουν στη ασφάλεια των προϊόντων.

3. **Κύριες λειτουργίες.** Κύριες θεωρούνται οι λειτουργίες που εκτελεί μία επιχείρηση καθημερινά ώστε να ενεργήσει βάσει της στρατηγικής της. Οι κύριες λειτουργίες της αποφέρουν το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων της και αποτελούν τη βασική στρατηγική της κάθε επιχείρησης. Η στρατηγική ΕΚΕ φανερώνει ότι οι επιχειρήσεις λειτουργούν υπεύθυνα και ηθικά σε όλες τις λειτουργίες τους. Για να μπορέσουν οι εταιρίες να γίνουν πιο στρατηγικές, σχετικά με την ΕΚΕ, πρέπει να εξεταστεί λεπτομερώς και να καθαριστεί συνολικά η εφοδιαστική αλυσίδα ώστε η εταιρία να λειτουργεί υπεύθυνα και με βιώσιμο τρόπο.
4. **Ευρύ σύνολο ενδιαφερομένων μερών.** Τα ενδιαφερόμενα μέρη, είναι άτομα ή επιχειρήσεις ή γενικά οργανισμοί, οι οποίοι επηρεάζονται από την επιτυχία της αποστολής της επιχείρησης. Άρα, παρατηρώντας ευρύτερα την επιχειρηματική ευθύνη, φαίνεται ότι οι επιχειρήσεις λειτουργούν επωφελώς για όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και όχι μόνο για τους μετόχους και επενδυτές τους. Για να θεωρηθεί ότι μία επιχείρηση έχει στρατηγική ΕΚΕ πρέπει έχει κατά νου όλες τις ομάδες των ενδιαφερομένων μερών, και να επιδιώξει να συνεργαστεί μαζί τους για να εξασφαλίσει ότι όλοι θα είναι ωφελημένοι από τις ενέργειες και δράσεις ΕΚΕ της επιχείρησης.

5. **Μέγιστη οικονομική και κοινωνική αξία.** Η αλλαγή μιας επιχειρηματικής φιλοσοφίας και η μετάβαση αυτής από την στενή οπτική της επιχειρηματικής ευθύνης, δείχνει ότι οι επιχειρήσεις δεν μεγιστοποιούν μόνο την οικονομική αξία. Τα τελευταία χρόνια, πολλές επιχειρήσεις απομακρύνονται από την «μεγιστοποίηση κέρδους» και στρέφονται προς την «δημιουργία κέρδους». Η στρατηγική ΕΚΕ σχετίζεται και αφορά την μεγιστοποίηση της κοινωνικής αξίας μιας επιχείρησης. Ταυτόχρονα, με τη παραγωγή αγαθών και υπηρεσιών εκ μέρους των επιχειρήσεων, είναι δυνατή και η παραγωγή κοινωνικής αξίας.

2.Τα ενδιαφερόμενα μέρη για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη(shareholders)

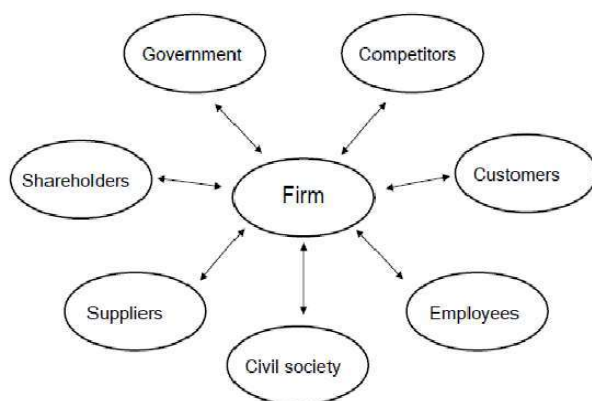
2.1 Οι μέτοχοι για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη (stakeholders)

Υπάρχουν αρκετά άτομα που ενδιαφέρονται για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη των εταιρειών και όπως έχει προαναφερθεί αποτελούν τα «ενδιαφερόμενα μέρη» ή τους συμμετέχοντες(stakeholders). Οι ενδιαφερόμενοι αυτοί είτε είναι ομάδες πολιτών είτε οργανισμοί ή επιχειρήσεις που επηρεάζουν ή επηρεάζονται, άλλοτε θετικά και άλλοτε αρνητικά, από τις πρακτικές και τις ενέργειες των επιχειρήσεων. Οι συμμετοχοί της ΕΚΕ αποτελούν το εσωτερικό ή εξωτερικό περιβάλλον, είτε άμεσο είτε έμμεσο, το οποίο ενδιαφέρεται για τις ενέργειες της επιχείρησης και αλληλεπιδρά σε αυτήν. (Βαξεβανίδου, 2011:43-44)

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη αφορά αυτούς που επηρεάζονται λιγότερο ή περισσότερο από την λειτουργία μιας επιχείρησης και είναι: (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων,2014; Βαξεβανίδου, 2011: 44)

- Οι εργαζόμενοι
- Οι μέτοχοι ή επενδυτές
- Οι πελάτες και καταναλωτές
- Οι ανταγωνιστές
- Οι προμηθευτές
- Το περιβάλλον
- Οι πολίτες και η κοινωνία
- Η επιστημονική κοινότητα και οι διεθνείς οργανισμοί

- Οι γενιές του μέλλοντος

Εικόνα 1: The stakeholder model

Πηγή: Freeman, 1984

Οι εργαζόμενοι αποτελούν μια σημαντική μερίδα των ενδιαφερόμενων μερών για την ΕΚΕ. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υποστήριξη προοδευτικών πολιτικών και εργασιακών σχέσεων, η ασφάλεια και οι παροχές τους στον χώρο εργασίας, όπως και η φροντίδα των παιδιών. Οι εργαζόμενοι επιδιώκουν να γίνει φανερό ότι οι διευθυντές ανταποκρίνονται στα προβλήματα που καλούνται να αντιμετωπίσουν. Επιπλέον, τα συνδικάτα και οι ενώσεις έχουν τη δύναμη να επηρεάσουν τις πολιτικές ΕΚΕ σε μη ενωτικές επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου. Αυτό συμβαίνει ανάλογα με την «απειλή» που υφίστανται τα συνδικάτα για τους μισθούς των μη ενωτικών (Freeman & Medoff, 1983; Mills, 1994). Δηλαδή, οι μη ενωτικές επιχειρήσεις μπορούν να ενσωματώσουν προοδευτικές εργασιακές πρακτικές προς αποφυγή του συνδικαλισμού (Foulkes, 1980). Οι επιχειρήσεις που έλαβαν μέρος στη ζήτηση των εργαζομένων για ΕΚΕ «ενδέχεται να επανεξεταστούν με αυξημένη αφοσίωση, ηθικό και παραγωγικότητα των εργαζομένων» (Moskowitz, 1972; Parket & Eibert, 1975). Ακόμα, ορισμένες ενδείξεις φανερώνουν ότι οι επιχειρήσεις σε βιομηχανίες με έλλειψη ειδικευμένου εργατικού δυναμικού έχουν χρησιμοποιήσει πρακτικές ΕΚΕ ως μέσο πρόσληψης και διατήρησης εργαζομένων (Siegel, 1999).

Άλλες ομάδες ενδιαφερομένων, συμπεριλαμβανομένων των μειονοτικών και κοινοτικών ομάδων και των τοπικών και κρατικών κυβερνήσεων, μπορούν επίσης να συμβάλουν στη ζήτηση προϊόντων με χαρακτηριστικά ΕΚΕ. Για παράδειγμα, οι κυβερνήσεις μπορούν να ενθαρρύνουν προληπτικές περιβαλλοντικές πρακτικές και οι κοινοτικές ομάδες μπορεί να επιθυμούν υποστήριξη για τοπικές κοινωνικές υπηρεσίες, όπως αυτές που παρέχονται από την United Way. Κατόπιν, οι ομάδες αυτές θα ανταμείψουν τις επιχειρήσεις αυξάνοντας την κατανάλωσή τους στα προϊόντα των επιχειρήσεων. Παραδείγματος χάρη, οι κυβερνητικές συμβάσεις ενδέχεται να απαιτούν από τις επιχειρήσεις να αναλάβουν ένα ορισμένο επίπεδο επενδύσεων ΕΚΕ, όπως οι μειωποιητικές δεσμεύσεις. Τελικά, αυτές οι ομάδες επηρεάζουν τη ζήτηση μέσω της κατανάλωσης, είτε της δικής τους είτε της κατανάλωσης που επηρεάζουν. Τα χαρακτηριστικά της ζήτησης από ομάδες ενδιαφερομένων εκτός των καταναλωτών οδηγούν στις ακόλουθες υποθέσεις:

1. Υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ της συνένωσης του εργατικού δυναμικού και της παροχής ΕΚΕ. δηλαδή, σε βιομηχανίες που είναι ενωμένες, θα υπάρξει περισσότερη ΕΚΕ.
2. Υπάρχει θετική εξέλιξη μεταξύ της έλλειψης ειδικευμένων εργαζομένων σε έναν κλάδο και της παροχής ΕΚΕ. Δηλαδή, σε βιομηχανίες με ελλείψεις ειδικευμένου εργατικού δυναμικού, θα παρέχεται περισσότερη ΕΚΕ.
3. Υπάρχει μια θετική σχέση μεταξύ των κρατικών συμβάσεων και της παροχής ΕΚΕ. (Siegel, 2001:122)

Σύμφωνα με τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας(International Labour Organization),με έδρα του τη Γενεύη, τα ενδιαφερόμενα μέρη ορίζονται ως μεμονωμένοι πολίτες ή ομάδες που μπορεί να έχουν συνέπειες ή να επηρεάζονται από ενέργειες, πρακτικές ή στόχους μιας εταιρείας. Άλλος ορισμός, αναφέρει ότι τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν υφίστανται ως νομικά πρόσωπα που θα επηρεαστούν σημαντικά από τις δράσεις, τις υπηρεσίες και τα προϊόντα του οργανισμού, αλλά αποτελούν εκείνους τους πολίτες που θα επηρεάσουν την εφαρμογή στρατηγικών του οργανισμού ώστε να πετύχει τους στόχους που έχει θέσει. Τα νομικά πρόσωπα που συμπεριλαμβάνονται, είναι αυτά όπου τα δικαιώματα τους σύμφωνα με το νόμο ή τις διεθνείς συμβάσεις «παρέχουν νόμιμες αξιώσεις έναντι του οργανισμού»(Βαξεβανίδου, 2011: 45).

Οι σχέσεις μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών χαρακτηρίζονται από μερικούς ως «πρωταρχικές» και «δευτερογενείς». Πρωταρχικές νοούνται οι σχέσεις που εξελίσσονται στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης αλλά και στο άμεσο εξωτερικό περιβάλλον από όλα τα μέρη και τις ομάδες. Παράλληλα, δευτερογενείς είναι οι σχέσεις όλων των ατόμων, που αναπτύσσονται στο έμμεσο εξωτερικό περιβάλλον, δηλαδή από ΜΚΟ, δημόσιες αρχές ή οργανώσεις που ασχολούνται με το περιβάλλον. Άλλοι θεωρητικοί ομαδοποιούν αυτές τις σχέσεις σε τρεις κατηγορίες οι οποίες είναι: οι σχέσεις πυρήνα, που βοηθούν στο να είναι ενεργή μια επιχείρηση, οι στρατηγικές σχέσεις, που είναι σημαντικές για τον οικονομικό σκελετό του οργανισμού και οι περιβαλλοντικές σχέσεις, οι οποίες εμπερικλείουν όλες τις υπόλοιπες (Βαξεβανίδου, 2011:45;Caroll A. 1996 and 2003).

Η έννοια των ενδιαφερόμενων μερών εντοπίστηκε στο Ερευνητικό Ινστιτούτο Standford, όπου στα τέλη της δεκαετίας του 1960, χρησιμοποιήθηκε αρχικά για την οργάνωση υποθέσεων στελεχών σχετικά με το περιβάλλον εκτός των εταιρειών τους. Η ιδέα χρησιμοποιήθηκε και δοκιμάστηκε στο The Wharton School, από μια ομάδα επιστημόνων και συμβούλων, από τους οποίους υπήρξε τελικά ένας που βελτίωσε την ιδέα σε μια πλήρη θεωρία στρατηγικής διαχείρισης. Το 1984, το βιβλίο του R. Edward Freeman με τίτλο « *Strategic Management: A Stakeholder Approach*» έθεσε μια νέα μέθοδο και ένα σύνολο τεχνικών που πρέπει να χρησιμοποιούν τα στελέχη για να κατανοήσουν καλύτερα πώς να διαχειρίζονται βασικές σχέσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Με βάση την πολυετή συμβουλευτική εμπειρία και τις αναρίθμητες συζητήσεις με τους διευθυντές, το πρώτο βιβλίο του Freeman πρόβαλε μια νέα αφήγηση σχετικά με το τι σημαίνει να είσαι αποτελεσματικό στέλεχος και συγκεκριμένα «τη χρήση του επιπέδου ανάλυσης των ενδιαφερόμενων μερών για να πλαισιώσει και να κατηγοριοποιήσει στρατηγικές δεσμεύσεις» (Visser,et al., 2007:434).

Η θεωρία των ενδιαφερόμενων μερών, έχει υποστηριχθεί ως αντίπαλη έννοια της «θεωρίας των μετόχων» - μια άποψη που έγινε ευρέως γνωστή από το άρθρο του Milton Friedman στο περιοδικό New York Times το 1970, με τίτλο «The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits». Αυτή η αντίθεση αγνοεί το γεγονός ότι οι μέτοχοι είναι επίσης ενδιαφερόμενοι και ότι καμία επιχείρηση δεν μπορεί να επιβιώσει χωρίς να έχει τους χρηματοδότες της σε καλύτερη θέση. Ο Friedman ισχυρίζεται στο άρθρο

ότι « Μπορεί να είναι προς το μακροπρόθεσμο συμφέρον μιας εταιρείας που είναι ένας σημαντικός εργοδότης σε μια μικρή κοινότητα για να αφιερώσει πόρους για την ύπαρξη παροχών σε αυτή την κοινότητα ή για τη βελτίωση της κυβέρνησής της» (Visser,et al., 2007: 437). Τέλος, οι επιχειρήσεις οφείλουν να συλλογίζονται το αίτημα των ενδιαφερόμενων μερών για τον ορθολογικό σχεδιασμό των πρωτοβουλιών ΕΚΕ, ώστε να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητά τους, να παρακολουθούν το εξωτερικό περιβάλλον τους (κοινωνικό,νομικό,πολιτικό, οικονομικό και τεχνολογικό) και να ακολουθούν τις κοινωνικές τους ευθύνες για την εύρυθμη λειτουργία του εσωτερικού τους περιβάλλοντος (Chakraborty,2015). Παρακάτω, θα αναλυθούν οι κοινωνικές ευθύνες της ΕΚΕ, τις οποίες επιδιώκει η κοινωνία από τις επιχειρήσεις σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή και οι οποίες βοηθούν στη διατήρηση τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος.

2.2 Η Πυραμίδα της ΕΚΕ

Ο Archie B. Carroll υποστήριξε την ύπαρξη τεσσάρων ειδών κοινωνικών ευθυνών που απαρτίζουν την ΕΚΕ και που η κοινωνία επιδιώκει σε μια δεδομένη χρονική στιγμή από την επιχείρηση: οι οικονομικές ευθύνες, οι νομικές, οι ηθικές και οι φιλανθρωπικές. Θα ήταν εφικτό ακόμα, να φανταστούμε τις ευθύνες αυτές να είναι τα επίπεδα μιας πυραμίδας. Ο Carroll φαίνεται να είχε επηρεαστεί από τον Abraham Maslow, ο οποίος είχε ιεραρχήσει τις ανθρώπινες ανάγκες (φυσικές, κοινωνικές, αυτοπροσδιορισμού), κατασκευάζοντας και εκείνος μια πυραμίδα και ισχυριζόμενος πως η οικονομική ευθύνη αποτελεί σημαντικό παράγοντα στη λειτουργία της επιχείρησης, καθώς μια επιχείρηση αποσκοπεί να μεγιστοποιήσει τα κέρδη της και να είναι επιτυχημένη μακροπρόθεσμα. Παρακάτω, παρατίθεται το σχήμα της πυραμίδας της ΕΚΕ.(Carroll,1979;Carroll,2016)

Εικόνα 2: Carroll's pyramid model of corporate social responsibility (Carroll, 1991)

Πηγή: Carroll, 1991

A) Οι οικονομικές ευθύνες

Οι επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες και έχουν την ευθύνη να λειτουργούν αποτελεσματικά και να αποκτούν πολλά κέρδη, ώστε να παραμένουν βιώσιμες στον χώρο των επιχειρήσεων. Οι οικονομικές ευθύνες σχετίζονται με την παραγωγή προϊόντων και υπηρεσιών που η κοινωνία έχει ανάγκη, την ασφαλή και δίκαια αμειβόμενη εργασία των απασχολούμενων στην επιχείρηση και στην πληρωμή των φόρων της επιχείρησης στο κράτος.

B) Οι νομικές ευθύνες

Οι νομικές ευθύνες σχετίζονται με τη λειτουργία των επιχειρήσεων, οι οποίες πρέπει να ακολουθούν τους απαραίτητους νόμους και κανονισμούς για να μπορούν να εκτελούν τις δραστηριότητές τους.

Γ) Οι ηθικές ευθύνες

Οι ηθικές ευθύνες, αφορούν εκείνες των οικονομικών οργανισμών που η κοινωνία αναμένει από αυτούς, ξεχωριστά από τις οικονομικές και νομικές ευθύνες. Οι επιχειρήσεις πρέπει να λειτουργούν νόμιμα και σωστά, αποφεύγοντας να βλάψουν κάποιον, άσχετα με το εάν δεν υποχρεώνονται από νόμους και διατάξεις.

Δ) Οι φιλανθρωπικές ευθύνες

Οι φιλανθρωπικές ευθύνες, έχουν να κάνουν με σχέδια δράσεων που πραγματοποιούν οι επιχειρήσεις, εθελοντικά, χωρίς να είναι απαραίτητο, όπως είναι οι φιλανθρωπίες, διαφόρων ειδών χορηγίες, προγράμματα απεξάρτησης κ.ά. Αυτές οι δράσεις είναι προαιρετικές για τις επιχειρήσεις και δεν απαιτούνται βάση νόμου ή από κάποια διάταξη (Caroll, 1991).

2.3 Διαχείριση επιχειρηματικών πόρων

Οι διευθυντές των επιχειρήσεων αποκτούν με την πάροδο του χρόνου δυνατότητες που δεν υπήρχαν στο παρελθόν, όπως τη χρήση τηλεφώνου, το τηλεομοιότυπο, τον υπολογιστή, το διαδίκτυο, εργαλεία που τους εξυπηρετούν να έχουν πρόσβαση σε επικοινωνίες και βάσεις δεδομένων. Η κάθε εταιρεία έχει τη δυνατότητα να κατασκευάζει τη δική της ιστοσελίδα, η οποία της ανοίγει διόδους επικοινωνίας σε κάθε μέρος του πλανήτη, τη βοηθάει να στέλνει τις υπηρεσίες και τα προϊόντα της μέσω παραγγελιών και να χρησιμοποιεί ελάχιστα άτομα για την εκτέλεση τους. Η διαχείριση αυτών των πληροφοριών έθεσε τα θεμέλια δημιουργίας μιας διοικητικής εποχής που επιζητούσε ηλεκτρονικά πληροφοριακά και διοικητικά συστήματα, δηλαδή μια «ολοκληρωμένη διαχείριση επιχειρηματικών πόρων ή enterprise resource planning» (Θανόπουλος, 2018: 125).

Ο κόσμος των επιχειρήσεων διαχειρίζεται μεγάλο ποσοστό πλούτου και δύναμης, από ενέργειες που διαδραματίζονται στο εσωτερικό της κοινωνίας και είναι υπεύθυνος για την εκπλήρωση των αναγκών του κοινωνικού συνόλου. Τα υψηλόβαθμα στελέχη θα πρέπει να επιθυμούν ίδια συμφέροντα με αυτά που επιθυμούν τα ενδιαφερόμενα

μέρη, ώστε να διατηρείται η ισορροπία της μεταξύ τους σχέσης. Το προνόμιο των υψηλόβαθμων στελεχών σε σύγκριση με τους υπόλοιπους μετόχους της επιχείρησης, είναι η εξειδικευμένη κατάρτιση τους και οι απαραίτητες γνώσεις τους, η οργάνωση τους, η επιμονή τους, η αφοσίωση τους σε ένα συγκεκριμένο όραμα και η δυνατότητα τους να επιλύουν και να κρατούν τις ισορροπίες ανάμεσα στα αιτήματα και των δύο πλευρών (Εξαρχος και Νοτόπουλος, 2013: 16).

Ένα παράδειγμα όπως αναφέρουν οι Wolcott και Lippitz, είναι η πρωτοβουλία DuPont, γνωστή και ως «Ανάπτυξη Υποκινούμενη από την Αγορά(Market Driven Growth initiative)». Ο διευθύνων σύμβουλος της (CEO) Chad Holliday, ζήτησε από το υψηλόβαθμο στέλεχος Bob Cooper να χρησιμοποιήσει κάτι καινοτόμο ώστε να εξαλειφθεί η στασιμότητα της εταιρείας και να αναπτυχθεί. Το 2000 χρησιμοποιήθηκε η πρωτοβουλία, επανομαζόμενη «Ανάπτυξη Υποκινούμενη από την Αγορά». Οι υπάλληλοι ακολούθησαν μια σειρά από συμβουλές και ιδέες που θα βοηθούσαν την εισαγωγή προϊόντων στην αγορά. Οι ομάδες εργασίας συνεργάστηκαν με έναν διαμεσολαβητή του προγράμματος για να κατασκευάσουν ένα επιχειρηματικό σχέδιο, κατόπιν το οποίο θα παρουσιαζόταν «στην ηγεσία της επιχειρηματικής ομάδας». Οι επιτυχημένες πρακτικές και ιδέες έχουν βοηθήσει στη δημιουργία ενός χαρτοφυλακίου ανάπτυξης αξίας πολλών δισεκατομμυρίων. Αξιοσημείωτο είναι, ότι μια καλά εφοδιασμένη με πόρους και ανεξάρτητη πρωτοβουλία θα έχει τη δυνατότητα να παρέχει συντονισμό όπου χρειάζονται περίπλοκες τεχνολογίες και προγράμματα (Deakins and Freel, 2017: 183-184).

2.4 ΕΚΕ και Ευρωπαϊκή Ένωση

Η κοινωνική ευθύνη αποτελεί για μία επιχείρηση πολλά περισσότερα από την ικανοποίηση των αναγκών και των απαιτήσεων και αυτό συμβαίνει διότι οι επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν πρακτικές ΕΚΕ, επενδύουν περισσότερο στα μέλη της κοινωνίας, στο περιβάλλον και στις πολυποίκιλες σχέσεις με τους διάφορους συμμετέχοντες. Η ΕΚΕ πρέπει να εφαρμόζεται με σωστό και αποτελεσματικό τρόπο, ώστε να ενδυναμώνει την εμπιστοσύνη μεταξύ όλων των ενδιαφερομένων μερών. Με τη παγκοσμιοποίηση, την περιβαλλοντική και κοινωνική ευαισθησία και την ανάπτυξη

των επικοινωνιών λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας, δόθηκε σημασία στην ευθύνη των εταιρειών, πέραν του νομικού τους πλαισίου. Στις μέρες μας οι επιχειρήσεις πρέπει να ακολουθούν μια στάση υπευθυνότητας με σεβασμό στον άνθρωπο, στο πλανήτη και στο κέρδος.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση δείχνοντας σημαντικό ενδιαφέρον, προωθεί την ΕΚΕ με τον ίδιο τρόπο που προωθεί τους στόχους της σχετικά με μια δίκαιη κοινωνία και ένα καθαρό περιβάλλον, μέσω της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, τα οποία παρουσιάζονται στο Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων. Για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη ακολουθείται σημαντική στρατηγική της ΕΕ και αφορά τις επιχειρήσεις και όλους τους οργανισμούς, οι οποίοι πρέπει να εφαρμόζουν πρακτικές ΕΚΕ για να την επιτύχουν. Με την πραγματοποίηση των πρακτικών θα είναι δυνατόν να επιτευχθεί η κοινωνική συνοχή, η ανάπτυξη και η προστασία του περιβάλλοντος μακροπρόθεσμα (European Commission, 2001).

Από τις σημαντικότερες προσδοκίες της Ε.Ε. είναι «η ύπαρξη μιας Ευρώπης ανοικτής σε καινούργιες και πρωτοπόρες επιχειρηματικές ιδέες». Στην Ε.Ε. η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη θεωρείται ένας από τους κύριους παράγοντες για την επέκταση της επιχειρηματικότητας και υποστηρίζει τη ανάπτυξη της κοινωνικής ευθύνης.

Στις μέρες μας, πρωταρχικό μέλημα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, σε κοινωνικά ζητήματα είναι η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού, η μείωση της ανεργίας, η πρόσληψη ατόμων μεγάλης ηλικίας, η αύξηση του ποσοστού απασχόλησης, η καταπολέμηση της ανεργίας των γυναικών, η απασχόληση των μακροχρόνια ανέργων κ.α. Παράλληλα, εφόσον με τις στρατηγικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι επιχειρήσεις υλοποιήσουν πρακτικές και δράσεις ΕΚΕ, πολλά από αυτά τα προβλήματα θα μειωθούν. Για αυτό, η Ευρωπαϊκή Ένωση, ακολουθώντας οδηγίες και προγράμματα, εμπνέει τις επιχειρήσεις να χρησιμοποιούν πρακτικές και να πραγματοποιούν δράσεις ΕΚΕ (European Commission, 2001).

Η Ευρώπη χρειάζεται κοινωνικά υπεύθυνες επιχειρήσεις για την ευρωπαϊκή επιχειρηματικότητα και όχι απλά επιχειρήσεις που δεν πραγματοποιούν δράσεις για την ευημερία του κοινωνικού συνόλου. Η Επιτροπή στο Εαρινό Συμβούλιο το Μάρτιο του 2005 κατέθεσε έγγραφο στο οποίο αναγνωρίζει ότι η εταιρική κοινωνική ευθύνη «

μπορεί να διαδραματίσει βασικό ρόλο στην αειφόρο ανάπτυξη και παράλληλα να ενισχύσει το δυναμικό της Ευρώπης σε καινοτομία και ανταγωνιστικότητα». Επιπλέον, επισήμανε ότι για να ευδοκιμήσουν οι επενδύσεις και να δημιουργηθεί ένα ικανοποιητικό πλαίσιο για τις επιχειρήσεις και τους εργαζομένους, η Ευρωπαϊκή Ένωση οφείλει «να ολοκληρώσει την εσωτερική της αγορά» και να δημιουργήσει ένα πιο λειτουργικό πλαίσιο προς τις επιχειρήσεις, οι οποίες παράλληλα οφείλουν να «αναπτύξουν κοινωνική υπευθυνότητα». Οι δυνατότητες των επιχειρήσεων είναι δυνατό και οφείλουν να αξιοποιηθούν καλύτερα για την ενίσχυση της αειφόρου ανάπτυξης και της στρατηγικής για την απασχόληση και τη μεγέθυνση. Λαμβάνοντας αυτά υπόψη, στην ετήσια έκθεση προόδου του 2006 για τη μεγέθυνση και την απασχόληση, η Επιτροπή προτρέπει τις ευρωπαϊκές επιχειρήσεις να γίνουν πιο ευέλικτες και να κάνουν περισσότερες δράσεις στον κλάδο της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης(European Commission,2006).

Με την πολιτική που άσκησε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, σημειώθηκε πρόοδος στον τομέα της ΕΚΕ. Το 2011, σε ανακοίνωση από την Επιτροπή ορίζεται η σύγχρονη σημασία της ΕΚΕ και οι ενέργειες που πρέπει να υλοποιηθούν στον τομέα αυτό κατά την περίοδο 2011-2014. Η στρατηγική της ΕΕ σχετικά με την ΕΚΕ εμπεριέχει «την αύξηση της προβολής της ΕΚΕ και τη διάδοση ορθών πρακτικών», την αύξηση της εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων και την βελτίωση τους, «την βελτίωση των διαδικασιών αυτορρύθμισης και από κοινού ρύθμισης», τη καλύτερη αναγνώριση της ΕΚΕ από την αγορά, τη τήρηση της διαφάνειας των κοινωνικών και των περιβαλλοντικών πληροφοριών των επιχειρήσεων, την ενσωμάτωση της ΕΚΕ στην εκπαίδευση, στην κατάρτιση και στην έρευνα, την έντονη σημασία στις εθνικές και περιφερειακές πολιτικές της ΕΚΕ και «την καλύτερη ευθυγράμμιση ευρωπαϊκών και παγκόσμιων προσεγγίσεων της ΕΚΕ» (European Commission,2006).

Στην Ευρώπη η βελτίωση Σχεδίων Εθνικών Στρατηγικών Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης είναι πιο έντονη, καθώς ακολουθείται η σχετική οδηγία περί «δημοσιοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών» . Αξιοσημείωτα είναι τα Εθνικά σχέδια των Ευρωπαϊκών χωρών για την ΕΚΕ, όπως της Δανίας, της Φινλανδίας, της Ιρλανδίας, της Ιταλίας και της Γερμανίας, καθώς οι κοινωνίες αυτών των χωρών είναι θετικά προσεγγίσιμες σε ζητήματα ΕΚΕ. Κοινές επιδιώξεις των προαναφερθέντων Εθνικών

Σχεδίων για την ΕΚΕ είναι οι επιχειρήσεις να είναι πιο πρωτοποριακές για τη βιώσιμη ανάπτυξη και το κοινωνικό σύνολο να είναι πιο ενεργό. Τα επίπεδα των Σχεδίων είναι η υιοθέτηση της ΕΚΕ από δημόσιους οργανισμούς και η προβολή της μέσω των ενεργειών τους, η ενίσχυση της διαφάνειας, οι επιχειρήσεις και η τοπική κοινωνία να είναι κοινωνικά ευαισθητοποιημένες και οι επιχειρήσεις να αναπτύσσουν και να εφαρμόζουν δράσεις ΕΚΕ. Επιπρόσθετα, ορισμένα ζητήματα που εξετάζονται από τα Εθνικά Σχέδια είναι η προστασία του περιβάλλοντος (και συγκεκριμένα οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής), η προστασία και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στις επιχειρήσεις και η σύνδεση της με την ανταγωνιστικότητα, τη δικαιοσύνη και την ευημερία (Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή, 2017:29).

Μια συνοπτική παρουσίαση των δράσεων των χωρών (σύμφωνα με τη διαβούλευση για την ΕΚΕ που εκδόθηκε το 2014) είναι η εξής (European Union, 2014):

Αυστρία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Αυστρίας για την ΕΚΕ ήταν υπό ανάπτυξη από το 2011. Το τελικό σχέδιο βρίσκεται σε στάδιο ολοκλήρωσης (2014). Οι ενέργειες ΕΚΕ εμπεριέχουν κυρίως τη δημιουργία δικτύου ΕΚΕ, τη βράβευση εταιρειών και επιχειρήσεων και την ευαισθητοποίηση για τέτοιου είδους θέματα. Το δίκτυο σκοπεύει να λειτουργήσει ως μια πλατφόρμα επικοινωνίας και «προστάτης» της ΕΚΕ, αναπτύσσει δείκτες για την αξιολόγηση της και οργανώνονται ομιλίες με τους επαγγελματίες, τους πολίτες και τους «φορείς χάραξης πολιτικής». Επιπλέον, τονίζεται η αξιοπρεπής εργασία και ο ρόλος των γυναικών στην αγορά εργασίας, μέσω της προώθησης των δικαιωμάτων τους. Το ποσοστό των γυναικών που εργάζονται σε κακές συνθήκες εργασίας υποστηρίζεται από τη μη κερδοσκοπική οργάνωση «Γυναίκες Αλληλεγγύη», η οποία ενθαρρύνει τις επιχειρήσεις να βελτιώσουν τις συνθήκες εργασίας των γυναικών, μέσα από ένα σύνολο εργαλείων που έχει δημιουργήσει. Το έργο χρηματοδοτείται από το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικών Υποθέσεων και Προστασίας των Καταναλωτών και από το Αυστριακό Επιμελητήριο Εργασίας.

Βέλγιο

Το 2010 εγκρίθηκε το εθνικό σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ από την αρμόδια Επιτροπή του Βελγίου για την Αειφόρο Ανάπτυξη. Η εφαρμογή της ΕΚΕ στο Βέλγιο επιτυγχάνεται ιδίως με τη παροχή πληροφοριών από το Δίκτυο ΕΚΕ και με διάλογο. Ακόμα, ένα ξεχωριστό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα βρίσκεται σε εξέλιξη (2014). Αξιοσημείωτο είναι, η ύπαρξη μιας ιστοσελίδας «εταιρικής κοινωνικής ευθύνης», η οποία είναι ένα παράθυρο διαλόγου. Σχέδιο του Βελγίου είναι να υποχρεώνει τους συνταξιοδοτικούς φορείς να δημοσιεύουν εκθέσεις διαφάνειας. Αυτό θα πραγματοποιηθεί μέσω της τροποποίησης του βελγικού δικαίου για τις επικουρικές συντάξεις.

Βουλγαρία

Η στρατηγική της Βουλγαρίας για την ΕΚΕ (2009-2013) εγκρίθηκε τον Νοέμβριο του 2009 από τα Συμβούλια Υπουργών, μαζί με το σχέδιο για την εφαρμογή της στρατηγικής (2009-2010). Το δεύτερο σχέδιο δράσης για την εφαρμογή (2011-2012) έχει πραγματοποιηθεί και το τρίτο σχέδιο δράσης είναι υπό ανάπτυξη. Το σχέδιο εμπεριέχει βασικά σημεία, όπως η ευαισθητοποίηση και η απονομή σήματος (labeling).

Κροατία

Ένα εθνικό σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ εγκρίθηκε την άνοιξη του 2014. Εργαλεία εφαρμογής της ΕΚΕ αποτελούν το Δίκτυο ΕΚΕ, η παροχή πληροφοριών και η βράβευση. Στόχος της στρατηγικής είναι η προώθηση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας μέσω οικονομικών σκοπών, όπως μάρκετινγκ και αναγνώριση.

Κύπρος

Τον Δεκέμβριο του 2011 το Γραφείο Προγραμματισμού ανέθεσε σε μια εταιρεία συμβούλων την ανάπτυξη ενός εθνικού σχεδίου δράσης για την ΕΚΕ (2013-2015). Τον Φεβρουάριο του 2013 το Υπουργικό Συμβούλιο το ενέκρινε. Το εθνικό σχέδιο δράσης εμπεριέχει την δημιουργία Δικτύου, την ευαισθητοποίηση και την εκπαίδευση.

Τσεχία

Το Εθνικό Σχέδιο Δράσης της Τσεχίας για την ΕΚΕ εγκρίθηκε από την κυβέρνηση (Απρίλιος 2014). Περιλαμβάνει κυρίως την ανταλλαγή γνώσεων/πληροφοριών και την παροχή πληροφοριών. Η Δημοκρατία της Τσεχίας σε δήλωση της αναφέρει ότι θα εντάξει δράσεις για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο του εθνικού σχεδίου δράσης για την ΕΚΕ.

Δανία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Δανίας για την ΕΚΕ (2012-2015) εμπεριέχει την εκπαίδευση, την ανταλλαγή γνώσης, τις συνεργασίες (εταιρικών σχέσεων μεταξύ κράτους και επιχειρήσεων και τις εταιρείες στις αναπτυσσόμενες χώρες) και νομοθετικές πρωτοβουλίες. Η Δανία έχει δημοσιεύσει ένα ξεχωριστό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Η κυβέρνηση ενσωμάτωσε ένα μηχανισμό διαμεσολάβησης και παραπόνων για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά. Ο μηχανισμός στοχεύει στη συμμόρφωση με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Για τη στήριξη της εφαρμογής της ΕΚΕ στις ΜΜΕ η κυβέρνηση επιδιώκει να οργανώσει σεμινάρια και εργαστήρια σε συνεργασία με την Αρχή Επιχειρήσεων της Δανίας, εμπορικές οργανώσεις και περιφερειακά δίκτυα. Για την υποστήριξη της εθελοντικής εργασίας των ΜΜΕ σχετικά με περιβαλλοντικές πρωτοβουλίες, η κυβέρνηση εγκαίνιασε μια περιβαλλοντική πύλη με δέκα διαδικτυακά εργαλεία για την υποστήριξη πράσινων επιχειρήσεων («Green21»). Η κυβέρνηση επιθυμεί την ανάπτυξη ενός εργαλείου που βοηθά τις εταιρείες να αναπτύξουν καινοτόμα πράσινα επιχειρηματικά μοντέλα. Στόχος είναι η ανάπτυξη και η αύξηση της απασχόλησης μέσω της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων, καθώς και τη μετάβαση στην πράσινη επιχειρηματικότητα. Μέσω της ιστοσελίδας www.forbrug.dk οι καταναλωτές ενημερώνονται σχετικά με την «βιώσιμη κατανάλωση».

Εσθονία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Εσθονίας για την ΕΚΕ (2012-2014) δημιουργήθηκε με τη συμβολή μιας ομάδας εργασίας που απαρτίζεται από διάφορα ενδιαφερόμενα μέρη και η έγκριση του έγινε το 2012. Δράσεις ΕΚΕ στην Εσθονία εμπεριέχουν βραβεία/σήμα, ευαισθητοποίηση και ανάλυση της τρέχουσας απόδοσης ΕΚΕ.

Φιλανδία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Φιλανδίας για την ΕΚΕ δημοσιεύθηκε τον Νοέμβριο του 2012. Στο σχέδιο εμπεριέχεται η ανάπτυξη δυνατοτήτων και οι νομοθετικές πρωτοβουλίες. Επιπλέον, δημοσίευσε ένα σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, τον Απρίλιο του 2014. Η κυβέρνηση είναι δεσμευμένη για την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών του ΟΟΣΑ για τις Πολυεθνικές επιχειρήσεις με την υποστήριξη του Εθνικού Σημείου Επαφής, παρέχοντας πληροφορίες και προτρέποντας τις εταιρείες να συμμορφωθούν με τις διεθνείς οδηγίες.

Γαλλία

Η γαλλική κυβέρνηση δημοσίευσε ένα προπαρασκευαστικό έγγραφο για τη γαλλικό εθνικό σχέδιο δράσης σχετικά με την ΕΚΕ τον Ιανουάριο του 2013. Σε αυτό περιλαμβάνονται οι νομοθετικές πρωτοβουλίες και ο διάλογος με φορείς. Ένα ξεχωριστό γαλλικό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα βρίσκεται σε εξέλιξη. Η υποβολή εκθέσεων έχουν μεγεθυνθεί έτσι ώστε να συμπεριλαμβάνεται ένα μεγαλύτερο εύρος εταιρειών. Υπάρχουν 42 κριτήρια σύμφωνα με τα οποία πρέπει να «συμμορφωθούν». Η κυβέρνηση παραδίδει αναφορά στο Κοινοβούλιο σχετικά με την ΕΚΕ κάθε τρία χρόνια. Για τη στήριξη των πρωτοβουλιών ΕΚΕ σε επίπεδο ΕΕ, η κυβέρνηση προωθεί την κοινωνική και περιβαλλοντική διαφάνεια στις επιχειρήσεις, όπως την ανάπτυξη κοινωνικών και περιβαλλοντικών δεικτών. Η κυβέρνηση έχει ξεκινήσει μια μελέτη για την χαρτογράφηση των τοπικών πρωτοβουλιών με σκοπό να κατανοηθούν περισσότερο οι ανάγκες των ΜΜΕ, η οποία θα οδηγήσει στην ανάπτυξη εργαλείων υποστήριξης για την προώθηση της ΕΚΕ στις ΜΜΕ. Αναφορικά με την εκπαίδευση, η εταιρική κοινωνική ευθύνη εντάσσεται στο εκπαιδευτικό σύστημα.

Γερμανία

Η γερμανική ομοσπονδιακή κυβέρνηση ενέκρινε μια εθνική στρατηγική ΕΚΕ τον Οκτώβριο του 2010. Εργαλεία για την εφαρμογή της ΕΚΕ εμπεριέχουν οδηγίες ,πρακτικά εργαλεία υποστήριξης ,ανταλλαγή γνώσεων και νομοθετικές πρωτοβουλίες. Ένα ξεχωριστό γερμανικό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα βρίσκεται σε εξέλιξη. Η κυβέρνηση επιθυμεί να ενισχύσει και να υποστηρίξει το διάλογο σε διεθνές φόρουμ ΕΚΕ. Ακόμα, η γερμανική κυβέρνηση θα υποστηρίξει τις διεθνείς πύλες ΕΚΕ και θα ξεκινήσει έναν οδηγό για την εκτέλεση, υποστήριξη και προώθηση των αρχών του ΟΟΣΑ και τη χρήση της Πρωτοβουλίας GRI. Η γερμανική κυβέρνηση έχει ξεκινήσει την εκστρατεία "CSR - Made in Germany" για να αυξήσει την ευαισθητοποίηση σχετικά με τη γερμανική βιομηχανία, την υπεύθυνη επιχειρηματικότητα καθώς και την προώθηση της ΕΚΕ σε διεθνές επίπεδο.

Ιρλανδία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Ιρλανδίας για την ΕΚΕ (2014-2016) ξεκίνησε από 9 ενέργειες τον Απρίλιο του 2014 και εμπεριέχει βραβεία, παροχή πληροφοριών και ευαισθητοποίηση στην εφαρμογή του.

Ουγγαρία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Ουγγαρίας για την ΕΚΕ στηρίζεται στις δράσεις και τις προτεραιότητες του Εθνικού μεταρρυθμιστικού σχεδίου. Η πρώτη αναθεώρηση του σχεδίου δράσης θα πραγματοποιηθεί τον Ιούνιο του 2015. Η ενσωμάτωση της ΕΚΕ στις υπάρχουσες δράσεις και προτεραιότητες εμπεριέχει κυρίως ευαισθητοποίηση και τη δημιουργία τοπικών ικανοτήτων.

Ιταλία

Το εθνικό σχέδιο δράσης της Ιταλίας για την ΕΚΕ (2012-2014) έγινε δεκτό από την ιταλική κυβέρνηση το 2012. Δράσεις ΕΚΕ εμπεριέχουν ιδίως την υποστήριξη κυβερνητικών και τη δέσμευση για την ανάπτυξη της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης,

την ευαισθητοποίηση και τις νομοθετικές πρωτοβουλίες. Η Ιταλία έχει δημοσιεύσει ένα ξεχωριστό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα.

Λιθουανία

Το 2010 το Εθνικό Πρόγραμμα της Λιθουανίας για την Ανάπτυξη της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (2009-2013) και την εφαρμογή Σχεδίου Μέτρων (2009-2011) και (2012-2013) έγιναν δεκτά. Εργαλεία ΕΚΕ εμπεριέχουν ιδίως τη σύναψη σχέσεων και την ευαισθητοποίηση.

Λουξεμβούργο

Δεν έχει σχέδιο ΕΚΕ.

Μάλτα

Ένα εθνικό σχέδιο δράσης για την εταιρική κοινωνική ευθύνη στη Μάλτα είναι υπό εξέλιξη. Εμπεριέχει κυρίως την ευαισθητοποίηση και τη παροχή πληροφοριών. Η Μάλτα έχει δηλώσει ότι θα συμπεριλάβει δράσεις για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα στο πλαίσιο του εθνικού σχεδίου δράσης τους για την ΕΚΕ.

Ολλανδία

Τον Ιούνιο του 2013, έγινε δεκτό το ολλανδικό εθνικό σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ. Εργαλεία για την εφαρμογή της ΕΚΕ εμπεριέχουν κυρίως το Δίκτυο/πλαίσιο διαλόγου, τη παροχή πληροφοριών, την αξιολόγηση απόδοσης κινδύνου και την συγκριτική αξιολόγηση. Η Ολλανδία έχει δημοσιεύσει ξεχωριστό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα. Η ΕΚΕ έχει αναπτυχθεί με σκοπό την προώθηση της βιώσιμης ανάπτυξης, όπως το να προσφέρει μια δωρεάν online ανάλυση ενδεικτικού κινδύνου (CSR risk analysis) και προσφέροντας υποστήριξη στις ΜΜΕ μέσω «κουπονιών ΕΚΕ» (vouchers). Στόχος είναι να ενσωματωθεί η ΕΚΕ σε όλες τις ολλανδικές επιχειρήσεις, όπως με την παροχή δελτίων ΕΚΕ, με πληροφορίες σχετικά με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ και την παροχή νέων και πληροφοριών σχετικά με την ΕΚΕ.

Πολωνία

Το 2013, η κυβέρνηση της Πολωνίας έκανε δεκτό ένα σχέδιο δράσης για την εφαρμογή της ΕΚΕ. Εργαλεία για την εφαρμογή της ΕΚΕ εμπεριέχουν κυρίως την εκπαίδευση, την ανταλλαγή γνώσεων, τη παροχή πληροφοριών και βραβεία.

Πορτογαλία

Η Πορτογαλία δεν έχει ένα συγκεκριμένο σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ, αλλά έχει αναπτύξει μια σειρά πολιτικών και δραστηριοτήτων που ασκούν επιρροή στην ΕΚΕ. Εργαλεία ενός σχεδίου ΕΚΕ είναι η ευαισθητοποίηση/ενημέρωση και η συνεργασία με φορείς. Ένα ξεχωριστό πορτογαλικό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι σε εξέλιξη.

Ρουμανία

Τον Σεπτέμβριο του 2011 η κυβέρνηση της Ρουμανίας έκανε δεκτή μια εθνική στρατηγική για την προώθηση της ΕΚΕ (2011-2016). Εργαλεία για την προώθηση της ΕΚΕ εμπεριέχουν την ευαισθητοποίηση και την συνεργασία με φορείς.

Σλοβακία

Η στρατηγική για το Εθνικό σχέδιο ΕΚΕ (2011-2018) βρίσκεται σε διαδικασία συζήτησης με τους ενδιαφερομένους. Εργαλεία για την εφαρμογή της ΕΚΕ θα εμπεριέχουν κυρίως την ευαισθητοποίηση, την έρευνα, τα βραβεία και τα οικονομικά κίνητρα.

Σλοβενία

Ένα σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ βρίσκεται σε εξελικτική διαδικασία. Διάφορες πρακτικές ΕΚΕ έχουν ήδη πραγματοποιηθεί κυρίως η ευαισθητοποίηση κοινού-επιχειρήσεων και η βράβευση.

Ισπανία

Ένα εθνικό σχέδιο δράσης για την ΕΚΕ αναπτύσσεται. Ήδη υπάρχουσες πρακτικές ΕΚΕ στην Ισπανία είναι η ευαισθητοποίηση, η επισήμανση και η νομοθεσία. Η Ισπανία δημοσίευσε ένα σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα το Νοέμβριο του 2013.

Σουηδία

Τον Ιανουάριο του 2014, η κυβέρνηση της Σουηδίας δημοσίευσε την εθνική δράση για την ΕΚΕ. Εργαλεία για την εφαρμογή της ΕΚΕ εμπεριέχουν κυρίως το σχέδιο δράσης, τα πρακτικά εργαλεία, τη συνεργασία με φορείς και την οικονομική στήριξη. Ένα ξεχωριστό σουηδικό σχέδιο δράσης για τις Επιχειρήσεις και τα Ανθρώπινα Δικαιώματα είναι υπό ανάπτυξη. Για την προώθηση των βιώσιμων πρακτικών των επιχειρηματικών, η Σουηδία παρακολουθεί την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, το Παγκόσμιο Σύμφωνο του ΟΗΕ και τις Κατευθυντήριες Γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για τις Επιχειρήσεις και τα Δικαιώματα του Ανθρώπου. Για τη συμμόρφωση με τα διεθνή πρότυπα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (όπως ο ΟΟΣΑ και το GRI), το 2009 η κυβέρνηση της Σουηδίας ενσωμάτωσε τις κατευθυντήριες γραμμές για την αμοιβή των ανώτερων στελεχών. Η κυβέρνηση υποστηρίζει την εφαρμογή των κατευθυντήριων γραμμών του ΟΟΣΑ και των Ηνωμένων Εθνών σχετικά με τα περιβαλλοντικά θέματα.

Συνοψίζοντας, η ΕΕ ενθαρρύνει και υποστηρίζει τις εταιρείες να ασκούν τις δραστηριότητές τους με υπευθυνότητα. Για τη προώθηση της ΕΚΕ και την εφαρμογή των κατευθυντήριων αρχών του ΟΗΕ για τις επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα και την ατζέντα του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη, η ΕΕ έχει χρησιμοποιήσει ένα συνδυασμό εθελοντικών και υποχρεωτικών ενεργειών. Η επιτροπή δημοσίευσε το Μάρτιο του 2019 έγγραφο εργασίας για το προσωπικό, ενέργεια που εντάσσεται στη στρατηγική της και η οποία παρέχει μια επισκόπηση της προόδου της και της ευρωπαϊκής υπηρεσίας εξωτερικής δράσης (EEA) σχετικά με την εφαρμογή της ΕΚΕ των επιχειρήσεων και τα ανθρώπινα δικαιώματα (European Commission, 2011). Επιπλέον, οι ωφελοούμενοι από την ΕΚΕ των επιχειρήσεων αποτελούν ένα σημαντικό παράγοντα για την εξέλιξη της ΕΚΕ και θα παρουσιαστούν στην επόμενη ενότητα.

2.5 Οι ωφελούμενοι από την ΕΚΕ των επιχειρήσεων

Οι ωφελούμενοι από την ΕΚΕ καθώς και τα οφέλη που έχουν ,παρατηρούνται μελετώντας την «Προώθηση ενός ευρωπαϊκού πλαισίου για την ΕΚΕ» στη Πράσινη Βίβλο (European Commission,2001).

Υπάρχουν έξι σχετικές κατηγορίες ωφελούμενων και είναι οι εξής :

1. Όλοι οι κάτοικοι του πλανήτη αντιπροσωπεύουν μια κατηγορία ωφελούμενων από την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη, διότι μια από τις σημαντικότερες πρακτικές της ΕΚΕ στοχεύει στη διατήρηση ενός καθαρού περιβάλλοντος, με σωστή εκμετάλλευση των φυσικών πόρων καθώς και με μελλοντικά πλάνα μιας αειφόρου ανάπτυξης.
2. Στη δεύτερη κατηγορία ωφελούμενων από την ΕΚΕ, ανήκουν οι τοπικές κοινωνίες στις οποίες εδρεύουν οι επιχειρήσεις. Πρακτικές ΕΚΕ που ωφελούν τις τοπικές κοινωνίες, είναι η ύπαρξη περισσότερων θέσεων επαγγελματικής κατάρτισης, η απασχόληση που προσφέρουν οι εταιρείες σε κοινωνικά αποκλεισμένα άτομα, η υποστήριξη κοινωνικών εκδηλώσεων με φιλανθρωπικό σκοπό, οι δωρεές σε φιλανθρωπικές ενέργειες, οι χορηγίες και η χρηματοδότηση πολιτιστικών και αθλητικών εκδηλώσεων κ.α.
3. Κατόπιν, οι άνεργοι και οι κοινωνικά αποκλεισμένοι αποτελούν μια κατηγορία ωφελούμενων από την ΕΚΕ, οι οποίοι αποδέχονται τις δράσεις και τις πρακτικές που λαμβάνουν οι εταιρείες με σκοπό την ύπαρξη ίσων ευκαιριών. Κάποιες από αυτές είναι, η παροχή θέσεων εργασίας, με αποτέλεσμα να αυξηθεί η απασχόληση, η μείωση της ανεργίας των γυναικών, η επαγγελματική κατάρτιση ανέργων και εργαζομένων, η απασχόληση μακροχρόνιων ανέργων κ.α.
4. Στη τέταρτη κατηγορία ωφελούμενων ανήκουν οι ίδιες οι εταιρείες. Σημαντικοί παράγοντες όπως, οι επιδόσεις των εταιρειών και οι περιβαλλοντικές τους δράσεις, έχουν ως αποτέλεσμα να αναπτύσσονται με πιο γρήγορους ρυθμούς και να αποφέρουν περισσότερα κέρδη. Το

φιλικό εργασιακό περιβάλλον είναι σημαντικό γιατί βοηθάει το προσωπικό να είναι πιο αφοσιωμένο στην εργασία του και πιο παραγωγικό. Τα προϊόντα των εταιρειών που εφαρμόζουν πρακτικές ΕΚΕ, γίνονται πιο εύκολα αποδεκτά στην αγορά και βελτιώνεται η εταιρική εικόνα της επιχείρησης λόγω της υιοθέτησής τους.

5. Οι πελάτες και οι καταναλωτές, αποτελούν ακόμα μια κατηγορία ωφελούμενων από την ΕΚΕ. Η ποιότητα των προϊόντων είναι ανώτερη από τις εταιρείες που χρησιμοποιούν πρακτικές ΕΚΕ, είναι φιλικά προς το περιβάλλον και με αυτό τον τρόπο οι καταναλωτές ωφελούνται όταν τα αγοράζουν.
6. Μια τελευταία αλλά εξίσου σημαντική κατηγορία, αποτελούν οι εργαζόμενοι των επιχειρήσεων που χρησιμοποιούν πρακτικές ΕΚΕ. Η υγεία και η ασφάλεια στον χώρο εργασίας, η πιο λεπτομερής ενημέρωση για την επιχείρηση που εργάζονται, η καλύτερη αμοιβή από τα κέρδη της εταιρείας και η δια βίου μάθηση είναι κάποια από τα πλεονεκτήματα που έχουν οι εργαζόμενοι στις επιχειρήσεις που εργάζονται (European Commission, 2001).

3.Συναφείς έννοιες της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

3.1 Η χρησιμότητα της ΕΚΕ

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη είναι σημαντική, διότι επηρεάζει με πολλούς τρόπους τις δραστηριότητες της επιχείρησης. Οι καταναλωτές επιθυμούν να αγοράσουν προϊόντα από επιχειρήσεις που τους εμπνέουν εμπιστοσύνη. Παράλληλα, οι προμηθευτές επιδιώκουν επιχειρηματικές συνεργασίες με επιχειρήσεις στις οποίες μπορούν να βασίζονται. Επιπρόσθετα, οι εργαζόμενοι προτιμούν να δουλεύουν για επιχειρήσεις που σέβονται. Τα μεγάλα επενδυτικά ταμεία στηρίζουν τις επιχειρήσεις που θεωρούν κοινωνικά υπεύθυνες και οι ΜΚΟ ενδιαφέρονται να συνεργαστούν με επιχειρήσεις που αναζητούν πρακτικές λύσεις σε κοινούς στόχους. Η ικανοποίηση κάθε μιας από αυτές τις ομάδες ενδιαφερομένων(αλλά και άλλων) επιτρέπει στις εταιρείες να μεγιστοποιήσουν τη δέσμευσή τους προς τους ιδιοκτήτες τους, οι οποίοι επωφελούνται περισσότερο όταν ικανοποιούνται όλες αυτές οι ανάγκες των ομάδων (Werther and Chandler, 2006: 19).

Οι επιχειρήσεις και οι οικονομικοί οργανισμοί, έχουν τη δυνατότητα να διαχειρίζονται τις σχέσεις τους πιο λειτουργικά με όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη και για όλα τα υπάρχοντα ζητήματα, εάν δεν χρησιμοποιήσουν την ΕΚΕ με σκοπό την απόδοση ενός επιπλέον κόστους, αλλά σαν μια επένδυση που στοχεύει σε θετικά αποτελέσματα. Κατά συνέπεια, οι επιχειρήσεις και οι οικονομικοί οργανισμοί, που χρησιμοποιούν ενέργειες και πρακτικές της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, μπορούν να μειώσουν κάποιους ενδεχόμενους κινδύνους που ελλοχεύουν στην λειτουργία τους (Haski-Leventhal, 2018: 23).

Η πραγματοποίηση προγραμμάτων και δράσεων ΕΚΕ από κάποιες επιχειρήσεις, τις βοήθησε να αυξήσουν το κέρδος τους και να αναπτυχθούν με ταχύτατους ρυθμούς. Δημιουργούνται καλές προϋποθέσεις για αυξημένη παραγωγικότητα και μεγαλύτερη απόδοση στην εργασία του προσωπικού, όταν το εργασιακό περιβάλλον εντός της επιχείρησης ή του οργανισμού είναι ευνοϊκό. Ένας αρνητικός παράγοντας για την επιχείρηση είναι η μείωση της καλής εικόνας της, σε οποιοδήποτε κλάδο, εξαιτίας των

αρνητικών σχολίων που μπορεί να υπάρξουν στην κοινωνία για την επιχείρηση και τα οποία οφείλονται στο βαθμό που είναι κοινωνικά υπεύθυνη η επιχείρηση αυτή (Kotler&Lee, 2009: 231-232).

Βασικοί παράγοντες που χρησιμεύουν στην αύξηση της αποδοτικότητας και παραγωγικότητας των εργαζομένων μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού, είναι η ικανοποίηση τους εντός του εργασιακού τους περιβάλλοντος, το οποίο πρέπει να είναι καλό και φιλικό, ώστε να τους βοηθάει να είναι και οι ίδιοι πιο λειτουργικοί και η επιχείρηση να έχει μια θετική ανάπτυξη. Ένα επιπλέον κίνητρο για τους εργαζομένους μιας επιχείρησης ή ενός οργανισμού ώστε να αυξήσουν την αποδοτικότητα τους, είναι οι περιβαλλοντικές συνθήκες εξαιτίας της χρήσης καθαρής τεχνολογίας από τις επιχειρήσεις (Kotler&Lee, 2009: 242-243).

Στη συνέχεια, κάποιοι σημαντικοί παράγοντες για την εφαρμογή ΕΚΕ είναι η παγκοσμιοποίηση, η βιώσιμη ανάπτυξη, το βελτιωμένο μορφωτικό επίπεδο και η αύξηση του βιοτικού επιπέδου, η προβολή και η φήμη των κοινωνικά και περιβαλλοντικά υπεύθυνων επιχειρήσεων, οι δυνατότητες του κράτους να επιλύει οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα, ο ρόλος των ενδιαφερόμενων μερών, η συνεχής ανάπτυξη των ΜΚΟ, η σημασία της γνώσης με σκοπό την αποδοτικότητα των ενεργειών μιας επιχείρησης, η απορρόφηση εξειδικευμένων στελεχών των επιχειρήσεων και «η πιστοποίηση στην αλυσίδα εφοδιασμού» (Βαξεβανίδου, 2011: 65-68).

Σε διεθνές επίπεδο, οι εταιρείες δεν πρέπει να λειτουργούν δίχως έλεγχο, αλλά να υπακούν σε κάποιους κανόνες ελέγχου, κυρίως από διεθνείς συμβάσεις και συνθήκες, όπως η «Διεθνής Συνθήκη του ΟΗΕ για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου(1977)», η «Συνθήκη του Ρίο (1994)» κ.α. Άλλοι παράγοντες οι οποίοι καταγράφονται κυρίως σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, σύμφωνα με τη Βαξεβανίδου(2011:65), είναι « η υγεία και ασφάλεια στο χώρο εργασίας, οι συνθήκες εργασίας, η επαγγελματική κατάρτιση και το ανώτερο επιτρεπτό επίπεδο ρύπων». Όλα αυτά σχετίζονται με τον παράγοντα της παγκοσμιοποίησης. Σχετικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη, η Βαξεβανίδου τονίζει ότι είναι ένα νέο ζήτημα που αντιμετωπίζουν οι σύγχρονες οικονομίες. Ικανοποιεί τις ανάγκες της τωρινής γενιάς, δίχως να στέκεται εμπόδιο στις νέες γενιές να ικανοποιήσουν τις

δικές τους ανάγκες. Εν συνεχεία, η στροφή των καταναλωτών σε πιο ποιοτικά και οικολογικά προϊόντα από επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν καθαρή τεχνολογία φιλική προς το περιβάλλον, ανήκει στο παράγοντα της αύξησης του βιοτικού επιπέδου και στη βελτίωση του μορφωτικού επιπέδου της κοινωνίας (Βαξεβανίδου, 2011: 65-66).

Η χρήση κοινωνικών πολιτικών στο εσωτερικό και εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων βοηθάει στη διάκριση τους από άλλες επιχειρήσεις που ρυπαίνουν το περιβάλλον και δεν χρησιμοποιούν τέτοιες πολιτικές. Αυτές οι «αναλγητικές» επιχειρήσεις μειώνουν την εικόνα και τη φήμη τους σε αντίθεση με τις εταιρείες που χρησιμοποιούν πρακτικές ΕΚΕ. Τα ενδιαφερόμενα μέρη έχουν αλλάξει τα τελευταία χρόνια και όσο πιο ενημερωμένα είναι σχετικά με τις ενέργειες των επιχειρήσεων τόσο πιο αποδοτικές γίνονται οι επιχειρήσεις. Επιπλέον, οι ΜΚΟ αυξάνουν την ισχύ τους και με τις ενέργειες τους δημιουργούν πίεση στις επιχειρήσεις. Τέλος, πολλές εταιρείες επιθυμούν οι προμηθευτές τους να είναι πιστοποιημένοι σε διάφορα οικολογικά σήματα και σε συστήματα που διασφαλίζουν την ποιότητα των προϊόντων, καθώς κύριο μέλημα τους είναι τα υγιεινά προϊόντα για τον καταναλωτή (Βαξεβανίδου, 2011: 66-68).

3.2 Οι διαχειριστικές πρακτικές και η ΕΚΕ

Σύμφωνα με τη Πράσινη Βίβλο και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, υπάρχουν σημαντικοί λόγοι για μία επιχείρηση ώστε να ενσωματώσει και να υλοποιήσει πρακτικές ΕΚΕ, όπως είναι η μείωση μερικών επιχειρηματικών κινδύνων, η δημιουργία καλύτερων συνθηκών στο εργασιακό περιβάλλον, η αποδοχή των προϊόντων της επιχείρησης από την αγορά, η άνοδος της αποδοτικότητας των εργαζομένων, κ.ά.

Οι προσπάθειες προώθησης της ΕΚΕ από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή πραγματοποιούνται διότι τα προβλεπόμενα οφέλη όλων των εμπλεκόμενων μερών συμβαδίζουν με τις στρατηγικές, οι οποίες είναι οι πιο ευνοϊκές προϋποθέσεις ανάπτυξης, η συμμετοχή των επιχειρήσεων στα προβλήματα που ταλανίζουν την κοινωνία, η εξάλειψη των κοινωνικών αποκλεισμών και η δημιουργία ίσων ευκαιριών για όλους, η προστασία του περιβάλλοντος, κ.ά. (European Commission, 2001: 18).

Αξιοσημείωτο είναι, ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους οι επιχειρήσεις προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο προϊόντα και υπηρεσίες που θα αποτελούν το αποτέλεσμα καλών πρακτικών ΕΚΕ, η χρήση καθαρών τεχνολογιών, τα κέρδη που διανέμονται στους εργαζόμενους, η στήριξη φιλανθρωπικών εκδηλώσεων και διάφορων πρωτοβουλιών της τοπικής κοινωνίας, τα πιστοποιημένα προϊόντα, η υγεία και η ασφάλεια των εργαζομένων στον εργασιακό τους χώρο, κ.ά. (Θανόπουλος, 2018:280).

Επιπροσθέτως, κάποιες από τις πρακτικές Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης που αναλαμβάνουν οι επιχειρήσεις αφορούν και πολιτικές πρόσληψης και τις τοποθεσίες των εργοστασίων και των εγκαταστάσεων. Πιο συγκεκριμένα, μια δραστηριότητα για να αυξηθεί η εξοικονόμηση ενέργειας αποτελεί ο σχεδιασμός των εγκαταστάσεων, ο οποίος πρέπει να καλύπτει πλήρως περιβαλλοντικές συστάσεις και οδηγίες ασφαλείας. Έπειτα, άλλη δραστηριότητα είναι η χρήση πρακτικών για πιο βελτιωμένες διαδικασίες, όπως η ελάττωση των χημικών που χρησιμοποιούνται στη καλλιέργεια, να εξαλειφθούν τα βλαβερά απόβλητα και να καταργηθούν λάδια βλαβερά που χρησιμοποιούνται στο τηγάνισμα. Επίσης, να σταματήσουν να παρέχονται προσφορές βλαβερών προϊόντων παρόλο που δεν είναι παράνομες(π.χ., οι τεράστιες ποσότητες τηγανητής πατάτας από τα McDonald's). Επίσης, η επιλογή προμηθευτών που ακολουθούν με τη θέληση τους βιώσιμες περιβαλλοντικές πρακτικές και η «επιβράβευση των προσπαθειών τους» είναι μια ακόμα δραστηριότητα των επιχειρήσεων (Kotler&Lee, 2009:233).

Άλλες δραστηριότητες είναι να επιλεγθούν υλικά κατασκευής και προϊόντα συσκευασίας τα οποία είναι βιώσιμα και φιλικά προς το περιβάλλον, να δημιουργηθούν προγράμματα που θα βελτιώσουν τη ζωή των εργαζομένων(πχ., κέντρα φύλαξης παιδιών), πολιτικές σχετικά με το marketing στα παιδιά(πχ., κατάργηση πωλήσεων μέσω διαδικτύου σε παιδιά κάτω των 18 ετών), τη πρόσβαση σε ανθρώπους με ειδικές ανάγκες μέσω της χρήσης τεχνολογίας(πχ., βοηθήματα ακοής κ.ά), η προστασία των προσωπικών δεδομένων των καταναλωτών και οι αποφάσεις σχετικά με τις τοποθεσίες των εργοστασίων και τα καταστήματα πώλησης (Kotler&Lee, 2009:233-234).

3.3 Ο εταιρικός πολίτης(corporate citizenship)

Η έννοια «Corporate citizenship» στη βιβλιογραφία συνδέεται με την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη που στην ελληνική γλώσσα μπορεί να αναφερθεί ως «η ιδιότητα του Εταιρικού Πολίτη». Ο εταιρικός πολίτης διαχειρίζεται το σύνολο των σχέσεων μεταξύ μιας εταιρείας και των κοινοτήτων που συμβάλλουν σε αυτή, σε τοπικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο (European Commission,2001). Αυτός ο όρος, χρησιμοποιείται κυρίως στις Αγγλοσαξονικές χώρες και τον δημιούργησαν επαγγελματίες των εταιριών με σκοπό την ανάδειξη μιας εταιρείας ως οντότητας, που έχει ίσα δικαιώματα και καθήκοντα ανάλογα με αυτά που έχουν τα άτομα στη κοινωνία.

Ο Carroll(1979:497-505), χαρακτήρισε ως φιλανθρωπία, όταν μια εταιρία είναι ένας «καλός κοινωνικός εταίρος», ο οποίος προσφέρει στη κοινωνία, στην οποία συμβιώνουν οι εργαζόμενοι, τα γραφεία, τα εργοστάσια. Ο Carroll διέφυγε από τη παραδοσιακή του άποψη και εστίασε την οπτική του στην στρατηγική φιλανθρωπία.

Σύμφωνα με τον Malcolm McIntosh, στη πράξη ο όρος «εταιρικός πολίτης» χρησιμοποιείται ως συνώνυμο για την ΕΚΕ. Μερικές φορές συγχέεται με την επιχειρηματική ηθική και την εταιρική διακυβέρνηση γύρω από το γενικό πλαίσιο «εταιρία και κοινωνία» ή «εταιρία στη κοινωνία». Η μελέτη του εταιρικού πολίτη και η νέα θεώρηση της σχέσης μεταξύ της κοινωνίας και της επιχείρησης, ακολουθούνται από πολλούς παράγοντες. Πρώτος παράγοντας είναι η σημαντική ανάπτυξη του μεγέθους, του πεδίου εφαρμογής και της δύναμης των διεθνικών εταιρειών στο δεύτερο μισό του 20^{ου} αιώνα και στον 21^ο αιώνα. Το 2000 υπολογίζεται ότι από τις 100 μεγαλύτερες παγκόσμιες οικονομίες, οι 50 ήταν εταιρείες και όχι χώρες. Αυτή η παραδοχή συνοδεύεται από έναν αριθμό άλλων ζητημάτων για σκέψη όπως, η αργή υλοποίηση της συγκέντρωσης των περιβαλλοντικών πόρων στην κοινωνική και οικονομική ευημερία, τις αλλαγές στη στάση απέναντι στη δεοντολογία του χώρου εργασίας, την επανεξέταση του τοπικού, εθνικού και διεθνούς κοινοτικού χώρου και τις ριζικές μετατοπίσεις στις παγκόσμιες αγορές μέσω αλλαγών στην τεχνολογία των επικοινωνιών (Visser,et al., 2007:98).

Ο Matten και ο Crane (2005), όπως επίσης και Scherer και Palazzo (2007), επικρίνουν την ανεπαρκή έννοια του εταιρικού πολίτη, και αυτό το επιχειρηματολογούν πιθανόν από την άποψη της προέλευσης της έννοιας στην πολιτική θεωρία (π.χ. Moon et al., 2005). Σημειώνουν ότι οι εταιρείες έχουν αναλάβει όλο και περισσότερο πολιτικό ρόλο στη κοινωνία – την ίδια στιγμή που οι κυβερνήσεις απέτυχαν να εκπληρώσουν μερικές από τις παραδοσιακές τους λειτουργίες. «Με απλά λόγια, οι εταιρείες μπορεί να ειπωθεί ότι αναλαμβάνουν εν μέρει λειτουργίες που αφορούν την προστασία, τη διευκόλυνση και την εφαρμογή των δικαιωμάτων των πολιτών – τοποθετήθηκε αποκλειστικά στην κυβέρνηση» (Crane & Matten, 2004: 68). Συνοπτικά, ο όρος «εταιρικός πολίτης», αν και χρησιμοποιείται εναλλακτικά με την ΕΚΕ τόσο στην εταιρική όσο και στην ακαδημαϊκή πρακτική, η ευρύτερη έννοια αναφέρεται ότι «θεωρεί τον ρόλο των εταιρειών ως κοινωνικών θεσμών και την ικανότητά τους να ανταποκρίνονται σε μη αγοραστική πίεση, ιδίως σε παγκόσμιο πλαίσιο» (Crane et al., 2008a: 570; Höllerer, 2012: 61).

Ο ορισμός ενός παγκόσμιου επιχειρηματικού πολίτη παρουσιάστηκε ως: "Ένας παγκόσμιος πολίτης επιχειρήσεων είναι μια επιχειρηματική επιχείρηση (συμπεριλαμβανομένων των διαχειριστών της) που ασκεί υπεύθυνα τα δικαιώματά της και εφαρμόζει τα καθήκοντά της σε ιδιώτες, ενδιαφερόμενα μέρη και κοινωνίες εντός και πέρα από τα εθνικά και πολιτιστικά σύνορα» (Wood, Logsdon, Lewellyn and Davenport, 2006). Η παγκόσμια διάσταση έκανε την έννοια του εταιρικού πολίτη ακόμη πιο ελκυστική καθώς σημείωσε τον τρόπο με τον οποίο οι εταιρείες χρειάζονταν να υιοθετήσουν και να προσαρμόσουν τη συμπεριφορά, τις πολιτικές και τις πρακτικές τους σε διαφορετικά μέρη του πλανήτη. Κατέστησε επίσης σαφές ότι αυτή η ορολογία ήταν ένα αποδεκτό υποκατάστατο για τη «παγκόσμια ΕΚΕ» (Carroll and Brown, 2018: 51).

Στη συνέχεια, στα βιβλία *Corporate Citizenship* (1998) και *Living Corporate Citizenship* (2003), οι McIntosh, Leipziger, Jones και Coleman ανέφεραν ότι η πρώτη υποχρέωση ενός καλού εταιρικού πολίτη είναι να διατυπώσει το ρόλο, το σκοπό και το πεδίο εφαρμογής του. Αυτό σημαίνει, ότι πρέπει να αναλαμβάνει τις ευθύνες του όταν καθίσταται απαραίτητο, όπως τις εξωτερικές. Παραδείγματα συμβούλων και ερευνών στην έννοια του εταιρικού πολίτη περιέχουν τις τέσσερις αρχές σύμφωνα με το Boston

College των ΗΠΑ, οι οποίες είναι: η μείωση των αρνητικών επιπτώσεων στις επιχειρηματικές αποφάσεις στη κοινωνία, η αύξηση της θετικής συνεισφοράς στις επιχειρηματικές αποφάσεις για τη κοινωνία, να είναι υπεύθυνες και αξιόπιστες για τα ενδιαφερόμενα μέρη και να υποστηρίζει δυναμικά οικονομικά αποτελέσματα. Κατά παρόμοιο τρόπο, η Corporate Citizenship Company στο Ηνωμένο Βασίλειο πουλάει υπηρεσίες σχετικά με συστήματα management και αναγνωρίζει τις αρχές της εταιρείας, δηλαδή αναγνωρίζει τα ενδιαφερόμενα μέρη της εταιρείας και τις ανησυχίες τους, λαμβάνει μέτρα απόδοσης και συλλέγει τα απαραίτητα δεδομένα (Visser,et al., 2007: 100).

3.4 Η επιχειρηματική ηθική (business ethics)

Πολλές δεκαετίες πριν, πολλές μεγάλες αλλά και μικρές εταιρείες είχαν αρχίσει να υιοθετούν αρχές συμπεριφοράς στις οποίες, στηρίζουν τους επιχειρηματικούς τους στόχους, τις ενέργειες και τις πράξεις σχετικά με το πως αυτές αντιλαμβάνονται την κοινωνική τους ευθύνη. Στα Αγγλικά η υιοθέτηση αυτών των αρχών αναφέρεται ως business ethics codes, ενώ στα ελληνικά ως κώδικες επιχειρηματικής ηθικής ή επιχειρηματικής δεοντολογίας. Το περιεχόμενο των κωδικών επιχειρηματικής ηθικής δεν μπορεί να καθοριστεί με ακρίβεια, διότι αποτελούν πρακτική που εμφανίστηκε τις τελευταίες δεκαετίες. Εξάλλου, ο κοινωνικός ρόλος της επιχείρησης και η ανάγκη κοινωνικής συμπεριφοράς της παρατηρείται μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο (Θανόπουλος, 2018:263-264).

Η ηθική έχει μεγάλη συνάφεια με την ΕΚΕ διότι μελετάει το σωστό και το λάθος, το καθήκον και την υπευθυνότητα, τους ηθικούς κανόνες και το να είναι ένα άτομο ηθικό και υπεύθυνο. Το να είναι κάποιος μη ηθικός συνεπάγεται με το να μην ακολουθεί κανόνες κοινωνικής συμπεριφοράς. Αυτό συμβαίνει επίσης και στον επαγγελματικό του τομέα. Ως όρος η ηθική, εμφανίζεται εδώ και πολλά χρόνια στη φιλοσοφία και την θρησκεία. Η επιχειρηματική ηθική, είναι μια ηθική που εφαρμόζεται σε πολλά επιστημονικά πεδία και εξετάζει ηθικά προβλήματα που προκύπτουν σε έναν εργασιακό χώρο. Οι διαστάσεις της επιχειρηματικής ηθικής είναι η κανονιστική ηθική και η περιγραφική ηθική. Η κανονιστική φανερώνει τι είναι σωστό και τι λάθος και μας

καθοδηγεί στο να παίρνουμε σωστές αποφάσεις και σε γενικό πλαίσιο και σε ειδικές περιπτώσεις. Παράλληλα, η περιγραφική ηθική δεν επιβάλλει συγκεκριμένες συμπεριφορές και σκιαγραφεί τον λόγο που οι άνθρωποι συμπεριφέρονται ηθικά ή μη ηθικά (Haski-Leventhal, 2018:96-97; Visser, et al., 2007:53).

Έπειτα από μια γενική σκέψη σχετικά με ερωτήματα, για το πώς και το γιατί μια επιχείρηση ενεργεί ως προς τα ενδιαφερόμενα μέρη της(πελάτες, ιδιοκτήτες, εργαζόμενοι) και το περιβάλλον, δημιουργήθηκαν οι κανόνες εταιρικής ηθικής η οποίοι είναι αναγκαίοι για την επιχείρηση (Θανόπουλος, 2018:265). Σε έναν χώρο εργασίας πρέπει να ακολουθούνται βασικοί κανόνες και τρόποι σωστής συμπεριφοράς των εργαζομένων, οι οποίοι καταγράφονται στο πρωτόκολλο της εταιρείας. Στα περισσότερα εργασιακά περιβάλλοντα υπάρχει διαφορετικό πρωτόκολλο για το όταν είναι παρών ο διευθυντής και διαφορετικό όταν οι εργαζόμενοι βρίσκονται με ομότιμους τους. Επιπλέον, παράνομες θεωρούνται σήμερα σε πολλές χώρες παρελθοντικές κακές συμπεριφορές, όπως το κάπνισμα ή η σεξουαλική παρενόχληση. Υπάρχουν και κάποιες ηθικές αρχές που έχουν καθιερωθεί και είναι αποδεκτές, όπως το «να μην κάνεις σε άλλους ότι δεν θέλεις να κάνουν σε εσένα» (Haski-Leventhal, 2018:97).

Στη συνέχεια, στη νομοθεσία υπάρχει ένα σύστημα κανόνων, το οποίο πρέπει να εφαρμόζεται μέσω των θεσμών που ρυθμίζουν τη συμπεριφορά. Επίσης, το τι είναι ηθικό από το τι είναι νόμιμο έχει διαφορετική σημασία. Δεν ταυτίζονται οι έννοιες. Υπάρχουν περιπτώσεις σε κάποιες χώρες που κάτι είναι νόμιμο, όμως είναι μη ηθικό(π.χ., η χρήση δοκιμαστικών προϊόντων σε ζώα). Παράλληλα, υπάρχουν παράνομες ενέργειες, οι οποίες όμως είναι νόμιμες(πχ., η παροχή βοήθειας σε ανθρώπους με σκοπό τη διαφυγή τους από χώρες που τους περιορίζουν τα δικαιώματα και τις ελευθερίες τους). Η Debbie Haski-Leventhal(2018:98) αναφέρει το παράδειγμα των εταιρειών Google και Apple, όπου το 2015 κατηγορήθηκαν για διαφυγή φορολογίας που ήταν κάτι νόμιμο, όμως από πολλούς χαρακτηρίστηκε ως μη ηθικό.

Κατόπιν, σχετικά με το τι πρέπει να περιέχει ένας κώδικας επιχειρηματικής ηθικής, ο Θανόπουλος(2018:272) αναφέρει το σεβασμό στο περιβάλλον, τη μη αποδοχή παράνομων ενεργειών, όπως το ξέπλυμα χρήματος, δραστηριότητες που ακολουθούν

τους νόμους και τη παραγωγή προϊόντων και το εμπόριο τους, που θα εξυπηρετεί τα συμφέροντα κάθε αγοράς στην οποία έχει ενεργό δράση η επιχείρηση. Αντίθετα, ένας κώδικας εταιρικής ηθικής δεν πρέπει να περιέχει προσφορά εθελοντικής εργασίας με σκοπό τη διατήρηση του περιβάλλοντος, χρηματοδοτούμενες υποτροφίες για άτομα με ειδικές ανάγκες, συμμετοχή σε κοινωφελείς αθλητικές δραστηριότητες και αμοιβή των εργαζομένων της επιχείρησης σε επίπεδο που υπερβαίνει το μέσο όρο του κλάδου.

Σύμφωνα με τη Βαξεβανίδου (2011:79-81), τα συμπεράσματα που παρατέθηκαν στο συνέδριο με τίτλο «Επιχειρησιακή Ηθική» είναι:

1. Η ηθική προϋποθέτει τη ενσωμάτωση γενικών ηθικών αρχών που αφορούν τη δικαιοσύνη, τη τιμιότητα, το σεβασμό και την πρόοδο της επιχειρηματικής δράσης στο πλαίσιο τους.
2. Η συμπεριφορά και η ηθική είναι έννοιες ταυτόσημες και δημιουργούν μια κουλτούρα που επικρατεί σε όλη την επιχείρηση. Όλοι όσοι βρίσκονται μέσα στην επιχείρηση πρέπει να ωφελούνται από τις ενέργειες της.
3. Ο διάλογος είναι σημαντικός για να αναπτυχθεί η δράση των επιχειρήσεων με επιτυχία.
4. Το περιεχόμενο των δράσεων της ΕΚΕ δεν προσφέρει μόνο κόστος αλλά προσθέτει αξία στην επιχείρηση. Με το πέρασμα το χρόνο θα γίνει φανερή η όποια δαπάνη.
5. Η σύγχρονη τεχνολογία (Internet) δημιουργεί πολλά προβλήματα ηθικής συμπεριφοράς στον εργασιακό χώρο. Η επιχείρηση είναι υπεύθυνη για την δημιουργία καλών συνθηκών στο εσωτερικό της για τους εργαζομένους, οι οποίοι πρέπει να συμπεριφέρονται με συλλογικότητα.
6. Η ανάπτυξη της συνεργασίας στο εσωτερικό της επιχείρησης, ο ανταγωνισμός στο εξωτερικό της και η αποδοχή της από το κοινωνικό σύνολο, αποτελούν καθήκοντα της επιχείρησης.
7. Η στρατηγική της ηθικής της επιχείρησης τη μετατρέπει από καπιταλιστική και ατομική σε κοινωνικά υπεύθυνη και διατηρήσιμη, όπως επίσης στηρίζεται «στις δυνατότητες της επιχείρησης για τη δημιουργία κοινής κοινωνικής αξίας».
8. Οι αρχές της ΕΚΕ εφαρμόζονται και στο δημόσιο και στον ιδιωτικό τομέα.

9. Η εκπαίδευση σχετικά με την ΕΚΕ πρέπει να ξεκινάει από το δημοτικό ώστε οι πολίτες να είναι υπεύθυνοι όταν ενηλικιωθούν.
10. Οι επιχειρηματικές ενέργειες πρέπει να είναι υπεύθυνες. Τα πρότυπα της ηθικής δράσης αλλάζουν με τη πάροδο του χρόνου. Συνεπώς, θα πρέπει συνέχεια να προσαρμόζονται στη κοινωνία.
11. Οι καταναλωτές και οι πολίτες ενδιαφέρονται κυρίως να αναπτύξουν τις λειτουργικές τους δράσεις(ποιότητα προϊόντος) και έπειτα την υπεύθυνη συμπεριφορά τους ως προς την ΕΚΕ.
12. Η οικονομική ανάπτυξη παρεμποδίζεται από τη διαφθορά και την αδράνεια. Ως αποτέλεσμα, διαμορφώνεται μια «άρρωστη» νοοτροπία.
13. Οι κώδικες ηθικής δεοντολογίας δεν συνάδουν απαραίτητα στην ηθική δράση. Οι κώδικες που αφορούν εθελοντικές δράσεις πρέπει να στηρίζονται σε αξίες και να λαμβάνουν υποστήριξη από τους φορείς, ώστε να επιτύχουν.
14. Είναι εμφανές ότι η κοινωνία δεν είναι σε θέση ακόμα να επιβραβεύσει ενέργειες της ΕΚΕ, όμως μπορεί «να μπούκοτάρει τα προϊόντα των επιχειρήσεων».
15. Δεν υπάρχει επαρκής ενημέρωση για την ΕΚΕ των επιχειρήσεων. Οι καταναλωτές δεν σκοπεύουν να επιβραβεύσουν εταιρείες κοινωνικά υπεύθυνες, οι οποίες διατηρούν υψηλότερες τις τιμές τους ή να αγοράσουν τα προϊόντα τους, των οποίων η ποιότητα είναι χαμηλή.
16. Είναι φανερό η ύπαρξη κενού εφαρμογής για αύξηση και ανάπτυξη των εφαρμογών της εταιρικής ηθικής στη πράξη και για την υιοθέτηση πρακτικών στον Ελληνικό χώρο.

3.5 Η εταιρική διακυβέρνηση(Corporate Governance)

Σύμφωνα με τον Θανόπουλο (2018:124-125), η εταιρική διακυβέρνηση είναι η άσκηση εξουσίας(management) στο διοικητικό συμβούλιο μιας επιχείρησης, το οποίο τοποθετείται στο ανώτερο επίπεδο διότι λαμβάνει τις στρατηγικές αποφάσεις της εταιρείας. Τα τελευταία χρόνια παρατηρούνται τρεις παράμετροι που καλείται να αντιμετωπίσει η εταιρική διακυβέρνηση, οι οποίες είναι η διεθνοποίηση, η διαχείριση επιχειρηματικών πόρων και πληροφοριών και η διαφάνεια. Με τη διεθνοποίηση, ο ανταγωνισμός γίνεται πιο έντονος και ο manager της εκάστοτε εταιρείας έχει τη δυνατότητα να τοποθετήσει κεφάλαια σε διεθνείς, πιο κερδοφόρες ευκαιρίες και μπορεί να κάνει επιχειρηματικές δράσεις με «ελάχιστους εμπορικούς φραγμούς». Στην συνέχεια, η διαχείριση επιχειρηματικών πόρων και πληροφοριών σχετίζεται με τη πληθώρα τεχνολογικών μέσων, όπως το τηλέφωνο, το fax, το διαδίκτυο, ο υπολογιστής, τα οποία βοηθούν στην ανάπτυξη επικοινωνιών και στις βάσεις δεδομένων. Δημιουργείται έτσι μια νέα διοικητική εποχή, η οποία χρειάζεται μια ηλεκτρονική γραφειοκρατία που θα είναι αξιόπιστη, ποιοτική και με εύκολη πρόσβαση. Η δημιουργία εταιρικών ιστοσελίδων βοήθησε πολλούς επιχειρηματίες, να επικοινωνούν με όλα μέρη του κόσμου, να προωθούν τα προϊόντα και τις υπηρεσίες τους και να δέχονται παραγγελίες. Τέλος, η διαφάνεια είναι μια σχετικά νέα έννοια για την εταιρική διακυβέρνηση. Οι επενδυτές και οι μέτοχοι οφείλουν να γνωρίζουν όσα ορίζει ο νόμος με ακρίβεια και διαφάνεια. Οι αρχές λειτουργίας της επιχείρησης είναι το «Σύνταγμα», το οποίο ορίζει τα πιστεύω, τα θέλω και τις σχέσεις.

Η διαφάνεια και η λογοδοσία αντικατοπτρίζουν την αποτελεσματική εταιρική διακυβέρνηση, η οποία είναι σημαντική πτυχή μιας αποτελεσματικής πολιτικής ΕΚΕ. Εξίσου σημαντικό είναι η ικανότητα να προχωράμε μπροστά από τις σημερινές νομικές απαιτήσεις και να οραματιζόμαστε τις νομικές προσδοκίες του αύριο(Werther and Chandler, 2006:77). Η κάθε χώρα έχει τις δικές της ειδικές περιπτώσεις και γι' αυτό το λόγο, οι κώδικες εταιρικής διακυβέρνησης αλλάζουν. Οι περισσότεροι από αυτούς τους κώδικες περιλαμβάνουν οδηγίες, οι οποίες αν δεν ακολουθηθούν, αυτός που κάνει χρήση τους πρέπει να εξηγήσει τι είδους διαδικασία υιοθέτησε εκτός από τη προτεινόμενη. Αυτό είναι το επανομαζόμενο καθεστώς « συμμορφώσου ή εξήγησε» της εταιρικής διακυβέρνησης (Visser,et al., 2007:110).

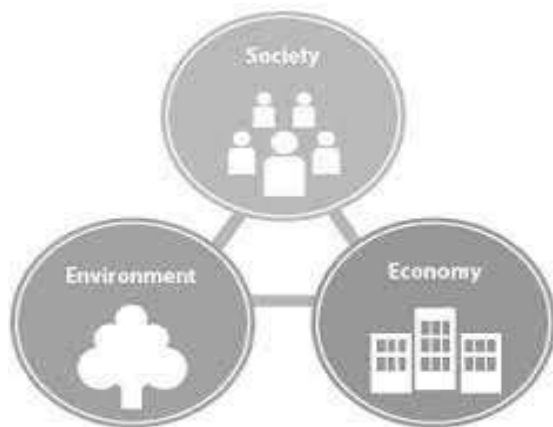
Τέλος, ένας κώδικας εταιρικής διακυβέρνησης περιλαμβάνει μια εισαγωγή, στην οποία πρέπει να αναφέρεται το νομικό πλαίσιο, η λειτουργία και η οργάνωση του Διοικητικού Συμβουλίου, οι Επιτροπές Ελέγχου και η Συμβουλευτική Επιτροπή, οι υφιστάμενοι Ελεγκτικοί μηχανισμοί, όπως οι εξωτερικοί και εσωτερικοί ελεγκτές, ο εσωτερικός κανονισμός της επιχείρησης, τα δικαιώματα των ενδιαφερόμενων μερών στην επιχείρηση, οι αποδοχές, άλλες εταιρικές παροχές των εργαζομένων, η αντιμετώπιση κινδύνων, όπως οι συγχωνεύσεις και τα θέματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Θανόπουλος, 2018:127-128).

4.Τα δομικά μέρη της ΕΚΕ

4.1 Οι τρεις διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Η ΕΚΕ μπορεί να διαμορφωθεί σε πολλές και διάφορες διαστάσεις όσον αφορά την εταιρική εφαρμογή της. Σε μία από τις ανακοινώσεις της, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανήγγειλε στις εταιρείες να παρουσιάσουν ένα «τριπλό αποτέλεσμα στις ετήσιες εκθέσεις τους», το οποίο φανερώνει τις επιδόσεις του με βάση οικονομικά, κοινωνικά και περιβαλλοντικά κριτήρια. Επιπλέον, σε μία άλλη ανακοίνωση της υπογραμμίζεται η στενή σύνδεση μεταξύ ΕΚΕ και βιώσιμης ανάπτυξης, και εξαιτίας αυτού, είναι καθήκον των επιχειρήσεων να «ενσωματώνουν τον οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό αντίκτυπο στις δραστηριότητές τους» (Βαξεβανίδου, 2011:128).

Σε Ευρωπαϊκό επίπεδο, οι τρεις βασικές διαστάσεις της ΕΚΕ είναι η κοινωνική, η οικονομική και η περιβαλλοντική. Η προέλευση αυτών των διαστάσεων είναι από τον όρο Triple Bottom Line (TBL), και περιλαμβάνει τρεις τομείς, τον οικονομικό, τον κοινωνικό και τον οικολογικό. Οι τρεις αυτοί τομείς περιγράφουν το στόχο της βιωσιμότητας και το Triple Bottom Line, το οποίο επινοήθηκε από το 1994 από τον John Elkington και διευρύνθηκε στο βιβλίο του με τίτλο «Cannibals with forks: the Triple Bottom Line of the 21st Century Business», το 1998. Επίσης, η έννοια της βιώσιμης ανάπτυξης παρατέθηκε το 1987, από την Επιτροπή Brundtland του ΟΗΕ (Βαξεβανίδου, 2011:128).

Εικόνα 3: Οι τρείς διαστάσεις της ΕΚΕ

Πηγή: Ζερβούδη, 2017

4.2 Η κοινωνική διάσταση

Η αξία του ανθρώπου είναι σπουδαία στο εσωτερικό και εξωτερικό μιας επιχείρησης. Σκοπός της κάθε επιχείρησης, είναι η μόνιμη παροχή ενός ασφαλούς περιβάλλοντος εργασίας, η βελτίωση των σχέσεων επικοινωνίας μεταξύ διοίκησης και υπαλλήλων και η ενθάρρυνση των υπαλλήλων για την επαγγελματική τους κατάρτιση, με στόχο οι συνθήκες εργασίας να είναι ωφέλιμες για όλους. (Θανόπουλος, 2009)

Με τη πάροδο των χρόνων, οι εταιρείες ευαισθητοποιούνται ολοένα και περισσότερο απέναντι στις ανησυχίες του κοινωνικού συνόλου και φροντίζουν να εκπληρώνουν την ευθύνη που έχουν απέναντι του, μέσω των διάφορων οργανώσεων που λαμβάνουν μέρος. Ειδικότερα, η κοινωνική διάσταση περιλαμβάνει όλα τα άτομα που συμμετέχουν στην εφοδιαστική αλυσίδα, όπως επίσης και τη κοινότητα που δραστηριοποιείται η επιχείρηση. Κατά συνέπεια, σχετίζεται και με το εσωτερικό και με το εξωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης (Elkington, 1994).

Στο εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης, η κοινωνική πολιτική που εφαρμόζεται αφορά την εφαρμογή πρακτικών ΕΚΕ από τα ανώτερα διοικητικά στελέχη σε συνεργασία με τους εκπρόσωπους και το εργατικό δυναμικό, με σκοπό να δοθεί η ευκαιρία και σε εκείνους να συμμετέχουν και να εκφράσουν τη γνώμη τους σχετικά με

τα πλάνα, τα μέτρα και τις πολιτικές που έχει μια επιχείρηση. Η επιμόρφωση των εργαζομένων της επιχείρησης με σκοπό τη βελτίωση των ικανοτήτων τους και η προετοιμασία τους για να αντιμετωπίσουν διοικητικές αλλαγές, όπως επίσης και το εργασιακό τους περιβάλλον, είναι ιδιαίτερα σημαντικές παροχές της επιχείρησης και στα άμεσα ενδιαφέροντα της απέναντι τους (Βαξεβανίδου,2011: 128-142).

Παράλληλα, στο εξωτερικό περιβάλλον, η κοινωνική πολιτική των επιχειρήσεων αφορά τη συνεργασία τους με τη τοπική κοινωνία και την υλοποίηση δράσεων που στηρίζονται στην εταιρική κουλτούρα της κάθε επιχείρησης. Η εθελοντική προσφορά, η ενημέρωση του κοινού για ένα κοινωνικό ζήτημα, οι χρηματοδοτήσεις και οι επιχορηγήσεις σχεδίων για την ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας και η διατήρηση και προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων, όπως είναι η φτώχεια και η κατάργηση της παιδικής εργασίας, είναι σημαντικές πρωτοβουλίες που οφείλουν να λαμβάνουν οι επιχειρήσεις (ό.π.).

4.3 Η περιβαλλοντική διάσταση

Η περιβαλλοντική διάσταση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης αφορά τη λήψη μέτρων, την προώθηση δράσεων για την σωστή διαχείριση του περιβάλλοντος και των φυσικών πόρων (Βαξεβανίδου,2011:153). Η διαχείριση του περιβάλλοντος της εταιρείας περιλαμβάνει:

- Την ελάττωση της εκπομπής ρύπων και αποβλήτων τα οποία βλάπτουν το περιβάλλον.
- Την υλοποίηση επενδύσεων διπλού κέρδους για τη περιβαλλοντική προστασία από την ΕΕ, οι οποίες ωφελούν και το περιβάλλον και τις επιχειρήσεις.
- Την χρήση του κοινοτικού σχεδίου διαχείρισης και ελέγχου στον περιβαλλοντικό τομέα, γνωστό και ως (EMAS) ISO 9000. (ό.π.,σ.173)

Η διαχείριση των φυσικών πόρων για να επιτευχθεί χρειάζεται να εφαρμοστεί η Ολοκληρωμένη Πολιτική Προϊόντος (ΟΠΠ), η οποία περιλαμβάνεται στη στρατηγική της ΕΕ για την αειφόρο ανάπτυξη. Η Ανάλυση ολόκληρου του Κύκλου Ζωής (ΑΚΖ) των προϊόντων και υπηρεσιών, είναι απαραίτητη για την εφαρμογή

του ΟΠΠ, καθώς αναλύονται οι επιπτώσεις των προϊόντων προς το περιβάλλον, η επεξεργασία τους από την αρχή που αποτελούν πρώτη ύλη έως τα απόβλητα τους, η διαδικασία παραγωγής των προϊόντων και η δημιουργία «πράσινων αγορών» μέσω της παραγωγής «πράσινων» προϊόντων και υπηρεσιών. Επιπλέον, υπάρχουν Συστήματα Περιβαλλοντικής Διαχείρισης (ΣΠΔ), μέσω των οποίων οι επιχειρήσεις πιστοποιούνται ότι είναι περιβαλλοντικά συνειδητοποιημένες σε όλη τη διάρκεια του κύκλου ζωής των προϊόντων και ακολουθούν τις ισχύουσες περιβαλλοντικές διατάξεις, διαδικασία που διαβεβαιώνουν όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη (Βαξεβανίδου, 2011: 153-171).

4.4 Η οικονομική διάσταση

Οι επιχειρήσεις για να έχουν βιώσιμη εταιρική επιτυχία και να αξίζουν για τους μετόχους τους, πρέπει να έχουν υπεύθυνη συμπεριφορά, η οποία θα τις εξελίξει στον οικονομικό τομέα, θα γίνουν πιο ανταγωνιστικές, ενώ παράλληλα θα επιτυγχάνουν τη προστασία του περιβάλλοντος και θα προωθούν την ευαισθησία τους ως προς την κοινωνία (Βαξεβανίδου, 2011:171). Μία επιχειρηματική δραστηριότητα, πρέπει να πραγματοποιεί δράσεις, οι οποίες δεν αποσκοπούν μόνο σε αύξηση των κερδών της αλλά να έχει περιβαλλοντική και κοινωνική υπευθυνότητα, (Haski-Leventhal, 2018).

Ενέργειες που εντάσσονται στην οικονομική διάσταση της ΕΚΕ είναι η ανάληψη κοινωνικά υπεύθυνων επενδύσεων, καθώς και η λήψη μέτρων για την καταπολέμηση μορφών διαφθοράς και μέτρων που στηρίζονται στη αρχή της διαφάνειας, ώστε να επιτυγχάνεται η καλή λειτουργία της επιχείρησης (Βαξεβανίδου, 2011:173).

5. Φορείς της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

5.1 Διεθνείς και Ελληνικοί Φορείς της ΕΚΕ

Το ενδιαφέρον για την ΕΚΕ συντέλεσε στη δημιουργία αρκετών φορέων που σχετίζονται με εκείνη, τόσο σε ελληνικό όσο και σε ευρωπαϊκό επίπεδο. Στους Διεθνείς φορείς ανήκει το Ευρωπαϊκό Δίκτυο για την ΕΚΕ (**CSR Europe**), το οποίο ξεκίνησε τον Μάιο του 1994 με την υπογραφή της «Ευρωπαϊκής Διακήρυξης των Επιχειρήσεων κατά του Κοινωνικού Αποκλεισμού», από ένα σύνολο Ευρωπαίων επιχειρηματιών και διευθυντών επιχειρήσεων. Στόχος της διακήρυξης ήταν η προαγωγή της κοινωνικής υπευθυνότητας των εταιρειών. Στη συνέχεια, το 1996 στο Λονδίνο, η Διακήρυξη αυτή, κατά τη διάρκεια εταιρικής συνδιάσκεψης στην οποία συμμετείχαν 200 εκπρόσωποι εταιρειών με σημαντική απήχηση και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή με πρόεδρο της τον Jacques Delors, εφάρμοσε την Ευρωπαϊκή Διακήρυξη Επιχειρήσεων κατά του Κοινωνικού Αποκλεισμού και ώθησε στο να δημιουργηθεί το «Ευρωπαϊκό Δίκτυο Επιχειρήσεων για τη Κοινωνική Συνοχή» (**European Business Network for Social Cohesion EB NSC**)» (Βαξεβανίδου, 2011:85).

Στις μέρες μας, το Δίκτυο με τις δράσεις του προωθεί την ΕΚΕ και καθίστατο ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός. Στόχος του είναι να προσφέρει βοήθεια σε επιχειρήσεις ώστε να έχουν κέρδη, να είναι βιώσιμες, αλλά και να αναπτύξουν ανθρώπινους πόρους χρησιμοποιώντας την ΕΚΕ στις επιχειρηματικές τους ενέργειες. Αρκετές επιχειρήσεις είναι μέλη του Δικτύου, όπως επίσης και 23 εθνικοί αντιπρόσωποι, οι οποίοι κατέχουν τον ρόλο των διαμεσολαβητών για τη προώθηση του σε χιλιάδες επιχειρήσεις σε όλη την Ευρώπη. Οι επιχειρήσεις που ανήκουν στο CSR Europe έχουν προτεραιότητα την εφαρμογή συγκεκριμένων αρχών που συνδέονται με την επιχειρηματική τους δράση και σχετίζονται με «υπεύθυνους κώδικες συμπεριφοράς» για την οικονομική και βιώσιμη ανάπτυξη των τοπικών κοινωνιών, στις οποίες δραστηριοποιούνται, για ασφαλές και υγιείς συνθήκες στον εργασιακό χώρο και ίσες ευκαιρίες για απασχόληση, καλύτερη ποιότητα και ικανοποίηση των αναγκών των πελατών, εξοικονόμηση φυσικών πόρων, ύπαρξη διαφάνειας μεταξύ των ενδιαφερόμενων μερών (stakeholders), επιχειρηματική ηθική και εταιρική διακυβέρνηση σε υψηλά επίπεδα (Βαξεβανίδου, 2011:85-86).

Αξιοσημείωτη είναι η προβολή από το Δίκτυο, του « Ευρωπαϊκού Χάρτη για μια Βιώσιμη Ανάπτυξη και Ανταγωνιστική Επιχείρηση», στον οποίο παρουσιάζονται στόχοι και στρατηγικές για την ενσωμάτωση της ΕΚΕ στις δραστηριότητες των επιχειρήσεων. Η παροχή υπηρεσιών του Δικτύου, όπως επιχειρηματικά σεμινάρια, πληροφόρηση για την ΕΚΕ μέσω διαδικτύου, προβολή καλών πρακτικών που ακολουθούν εταιρείες και ενημερωτικά φυλλάδια σχετικά με την ΕΚΕ και την ΕΕ, είναι σημαντική για τα μέλη του (Βαξεβανίδου, 2011:86). Άλλος Διεθνείς Φορέας για την ΕΚΕ είναι η Ευρωπαϊκή Ακαδημία για την Επιχείρηση στη Κοινωνία(**European Academy of Business in Society**), στην οποία πραγματοποιούνται 90 προγράμματα σπουδών για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη από 60 πανεπιστήμια σε 12 ευρωπαϊκές χώρες. Επιπλέον, Διεθνή φορέα αποτελεί και το ευρωπαϊκό φόρουμ με το όνομα **European MarketPlace on CSR**, στο οποίο πραγματοποιείται ανταλλαγή απόψεων σε θέματα που αφορούν την ΕΚΕ και συντονίζεται από το CSR Europe (Βαξεβανίδου, 2011:87-88).

Το **Global Compact**(Οικουμενικό Σύμφωνο) δημιουργήθηκε από τα Ηνωμένα Έθνη και όσες επιχειρήσεις επιθυμούν να ενταχθούν ως μέλη του, πρέπει να ακολουθήσουν συγκεκριμένη διαδικασία στέλνοντας ειδική επιστολή στον ΟΗΕ (Βαξεβανίδου, 2011:88). Οι βασικές αρχές που θέτει το Οικουμενικό Σύμφωνο για τις επιχειρήσεις είναι οι παρακάτω (UN Global Compact,2000):

- Οι επιχειρήσεις οφείλουν να υποστηρίζουν και να σέβονται τη προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων στη σφαίρα της επιρροής τους
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να λαμβάνουν μέρος στην εξάλειψη κάθε μορφής καταναγκαστικής εργασίας
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να υποστηρίζουν την κατάργηση της παιδικής εργασίας
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να καταπολεμούν τις διακρίσεις στην εργασία
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να είναι υπέρ στην διατήρηση της ελευθερίας των συλλογικών διαπραγματεύσεων και στη δημιουργία συνδικάτων
- Οι επιχειρήσεις οφείλουν να είναι υπεύθυνες για τη πρόληψη και τη προστασία του περιβάλλοντος

- Οι επιχειρήσεις πρέπει να λαμβάνουν αποφάσεις σχετικά με την περιβαλλοντική ευαισθητοποίηση της κοινωνίας
- Οι επιχειρήσεις πρέπει να στηρίζουν την ανάπτυξη νέων φιλικών προς το περιβάλλον τεχνολογιών
- Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να είναι ενάντια σε κάθε μορφή διαφθοράς, όπως ο εκβιασμός και η δωροδοκία.

Πολλά κράτη μέλη ενθαρρύνουν τις εταιρείες τους να ακολουθήσουν τις αρχές του Οικουμενικού Συμφώνου στις επιχειρηματικές τους πρακτικές. Κάποιες από αυτές τις χώρες είναι η Φιλανδία, η Ιταλία, η Γερμανία, η Σουηδία, η Λετονία και η Λιθουανία (European Commission, 2014:18).

Στη συνέχεια, άλλοι φορείς που σχετίζονται με την ΕΚΕ είναι το **Center for Sustainability & Excellence (CSE)**, ένας οργανισμός που εξειδικεύεται σε ζητήματα αειφόρου ανάπτυξης και τα γραφεία του εδρεύουν στις Βρυξέλλες, την Αθήνα και τη Λευκωσία. Συνεργάζεται με διεθνείς εταιρείες που στοχεύουν στη προώθηση της αειφόρου ανάπτυξης και αναπτύσσει στρατηγικές ΕΚΕ (Βαξεβανίδου, 2011:91). Το CSE ίδρυσε γραφείο στο Σικάγο (CSE North America), με σκοπό να προσφέρει εξειδικευμένες υπηρεσίες στη Βόρεια Αμερική. Στη διάρκεια των εορτασμών για την ίδρυση του νέου γραφείου, το CSE διοργανώνει το πρώτο κλιματικό διαγωνισμό «**Show Your Carbon Footprint**», (Δείξε μου το κλιματικό σου αποτύπωμα). Σκοπός της πρωτοβουλίας είναι να βραβεύσει την πιο πρωτοποριακή ιδέα σχετικά με τη «διοργάνωση κλιματικά ουδέτερης εκδήλωσης» ή τη «δημιουργία κλιματικού ουδέτερου προϊόντος». Ως βραβείο θα επιλεγεί η καλύτερη ιδέα και θα υλοποιηθεί από τις υπηρεσίες του Κέντρου Αειφορίας. Προτάσεις υποβάλλονται στο North America Organization.

Το **Global Reporting Initiative (GRI)**, είναι ένας οργανισμός που ασχολείται με τους απολογισμούς της ΕΚΕ των εταιρειών σε παγκόσμιο επίπεδο και την παρουσίαση των καλών πρακτικών ΕΚΕ που ακολουθούν οι εταιρείες στη κοινωνία (Βαξεβανίδου, 2011:91). Ένας άλλος φορέας είναι το **Accountability Rating** με κύρια ασχολία του, τη μέτρηση της εταιρικής υπευθυνότητας και την αξιολόγηση των εταιρειών για τους τρόπους ενημέρωσης της κοινωνίας και των άμεσα ενδιαφερόμενων

(Βαξεβανίδου,2011:92). Τέλος, φορέα αποτελεί το **Responsible Supply Chain Management** (Υπεύθυνη Διαχείριση της Εφοδιαστικής Αλυσίδας) που ασχολείται με επιχειρήσεις που ενδιαφέρονται για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και τους παρέχει οδηγίες ώστε να αποκτήσουν τόσο κοινωνικές όσο και περιβαλλοντικές πολιτικές «σε ολη την εφοδιαστική αλυσίδα». Είναι μια διαδικτυακή πύλη που προωθεί ζητήματα ΕΚΕ στο κλάδο της προμήθειας (ό.π).

Στον Ελληνικό χώρο, ένας σημαντικός φορέας είναι «Το Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη» το οποίο ιδρύθηκε το 1999 με την ονομασία «Ελληνικό Δίκτυο για τη Κοινωνική Συνοχή» και το 2000, με τη τροποποίηση του καταστατικού της εταιρείας μετονομάστηκε σε **Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ (CSR HELLAS)**. Το δίκτυο είναι ο κύριος εθνικός αντιπρόσωπος της Ελλάδας στο Πανευρωπαϊκό Δίκτυο CSR Europe και απαρτίζεται από πλήθος ελληνικών επιχειρήσεων που ακολουθεί πρακτικές και στρατηγικές ΕΚΕ (Βαξεβανίδου,2011:93). Το Δίκτυο αναλαμβάνει πολλές πρωτοβουλίες για την ενίσχυση της εταιρικής υπευθυνότητας. Μια πρόσφατη πρωτοβουλία είναι «**Το Ελληνικό Σύμφωνο Βιώσιμης Επιχειρηματικότητας (ΕΣΒΕ)**» για τη τριετία 2023-2025, στο οποίο μπορούν να συμμετέχουν όλες οι ελληνικές επιχειρήσεις και κλαδικές ενώσεις που ανήκουν στο Δίκτυο και τα οφέλη τους είναι η βελτίωση της επιχειρηματικής τους επίδοσης μέσω των εξειδικευμένων εργαλείων αξιολόγησης MIA Tool & ETHOS, η ενίσχυση του επιπέδου ωριμότητας μέσω θεματικών εργαστηρίων κατάρτισης, η ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας στους τομείς της ΕΚΕ και της βιώσιμης επιχειρηματικότητας, η ανάδειξη της πρωτοπορίας και των καλών πρακτικών της εταιρείας, η ανταλλαγή γνώσεων και η συλλογική υλοποίηση δράσεων με άλλες εταιρείες και η συμβολή τους με τη δημιουργία Εθνικού και Ευρωπαϊκού Βαρόμετρου Βιωσιμότητας (Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,2000). Ενδελεχώς, μέλος του Δικτύου για την ΕΚΕ αποτελεί και ο «**Σύνδεσμος Επιχειρήσεων και Βιομηχανιών (ΣΕΒ)**», ο οποίος είναι μια μη-κερδοσκοπική εταιρεία. Το 2008, δημιουργήθηκε το Συμβούλιο ΣΕΒ για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, το οποίο προωθεί και ενημερώνει το ευρύ κοινό για δράσεις και θέματα που αφορούν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Επιπλέον, το Συμβούλιο κατέχει ενεργό ρόλο «στο περιφερειακό δίκτυο World Business Council for Sustainable Development (WBCSD) (Βαξεβανίδου,2011:95).

Το **Ελληνικό Ινστιτούτο Επιχειρηματικής Ηθικής (EBEN GR)**, το οποίο αποτελεί μη κερδοσκοπικό οργανισμό και προωθεί την επιχειρησιακή ηθική, το **Quality Net Foundation**, εξίσου ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός με σκοπό την προώθηση της κοινωνικής υπευθυνότητας, το **Great Place to Work Institute** που ασχολείται με μελέτες και διερευνά τους τρόπους λειτουργίας των επιχειρήσεων, το **EuroCharity** που ασχολείται με ζητήματα εταιρικής υπευθυνότητας και το **Ινστιτούτο Επικοινωνίας** που διερευνά την σύγχρονη ελληνική κοινωνία μέσω του τρόπου ζωής και των συνηθειών της, αποτελούν φορείς της ΕΚΕ (Βαξεβανίδου,2011:96-98).

5.2 Προγράμματα Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης

Οι φιланθρωπικές δραστηριότητες και οι επιχορηγήσεις αποτελούν μορφές ΕΚΕ που σκοπός τους είναι, η οικονομική ενίσχυση της τοπικής κοινωνίας. Ως αποτέλεσμα της υλοποίησής τους, «οι εταιρείες παρέχουν θέσεις εργασίας και κοινωνικές παροχές» στα μέλη της κοινωνίας. Η επιχείρηση έχει σχέση εξάρτησης και ταυτόχρονα αλληλεπίδρασης με την κοινωνία στην οποία δραστηριοποιείται και στην οποία οφείλεται η πορεία της. Συνεπώς, είναι υποχρέωση της να σέβεται και να ακολουθεί τις ηθικές αξίες των μελών της κοινωνίας.

Οι επιχειρήσεις θα πρέπει να γνωρίζουν ότι η κάθε κοινωνία έχει ένα σύνολο μεταβλητών, όπως η κουλτούρα της, ο τρόπος ζωής του κοινωνικού συνόλου, το επίπεδο μόρφωσης, οι πολιτικές πεποιθήσεις και η οικονομική της κατάσταση, που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο για την επίτευξη των στόχων τους και για την οικονομική και κοινωνική τους πορεία (Social Policy,2021).

Υπάρχουν έξι βασικές εταιρικές κοινωνικές πρωτοβουλίες που οι επιχειρήσεις έχουν ως πλάνο εφαρμογής και έχουν άμεση σχέση με τους επιχειρησιακούς τους στόχους. Αυτές οι εταιρικές κοινωνικές πρωτοβουλίες είναι (Kotler&Lee,2009):

- **Οι προωθητικές ενέργειες σκοπού.** Ο κάθε οικονομικός οργανισμός προσφέρει χρήματα ή άλλα αγαθά για να ευαισθητοποιήσει την τοπική κοινωνία. Μία επιχείρηση που έχει ως στόχο τη δημοσιοποίηση κάποιου κοινωνικού σκοπού μπορεί να πραγματοποιήσει μία ομιλία, μια

ημερίδα ή συνέδρια παίρνοντας πρωτοβουλία από μόνη της, είτε προβαλλόμενη σαν βασικός χορηγός είτε σαν ένας από τους πολλούς χορηγούς σε μια άλλη εταιρεία (Kotler&Lee,2009).

- **Το μάρκετινγκ σκοπού.** Με το μάρκετινγκ σκοπού μία εταιρία προσφέρει ένα ποσό ή ένα ποσοστό επί των πωλήσεων που υλοποιεί για κάποιον κοινωνική σκοπό(Βαξεβανίδου,2011:146).
- **Εταιρικό κοινωνικό μάρκετινγκ.** Με το εταιρικό κοινωνικό μάρκετινγκ, η κάθε επιχείρηση μπορεί να πραγματοποιήσει μία εκστρατεία δίνοντας ιδιαίτερη προσοχή στην αλλαγή της συμπεριφοράς και στάσης του κοινού. Αναφέρεται συνήθως για ζητήματα που αποσκοπούν στη βελτίωση ενός δημόσιου αγαθού, όπως είναι η δημόσια υγεία, η ασφάλεια κ.ά. Μία τέτοιου είδους δράση και εκστρατεία μπορεί να ξεκινήσει ενδεχομένως από μία εταιρία ή με συνεργασία με δημόσιους φορείς (Haski-Leventhal,2018).
- **Εταιρική φιλανθρωπία.** Με την εταιρική φιλανθρωπία γίνεται η άμεση προσφορά χρημάτων σε φιλανθρωπικό οργανισμό ή σε κοινωνικό σκοπό. Οι επιχειρήσεις σήμερα πρέπει να πραγματοποιήσουν ενέργειες και δράσεις ώστε να στηρίζουν έναν κοινωνικό σκοπό και να προωθήσουν φιλανθρωπικές δράσεις (Βαξεβανίδου,2011:149). Η σύνδεση της εταιρικής φιλανθρωπίας με μια φιλανθρωπική παρόρμηση για λογαριασμό ανώτερων στελεχών συνδυάζεται με μια ανησυχία για την εικόνα της εταιρίας. Θεωρείται χαρακτηριστικό ενός προσανατολισμού προς την εταιρική κοινωνική διαχείριση και αναζωπύρωση των δεκαετιών του 1950 και του 1960. Άλλοι συγγραφείς, θεωρώντας την εταιρική φιλανθρωπία ως σύγχρονη πρακτική, την σχετίζουν με εξωτερικές ενέργειες επιχειρηματικής πρακτικής που στοχεύουν στην ενίσχυση της εταιρικής φήμης (Haynes et al.,2013:255).
- **Εταιρική προσφορά στην Κοινότητα.** Υπάρχουν αρκετές επιχειρήσεις οι οποίες παροτρύνουν το εργατικό δυναμικό τους αλλά και τους συνεργάτες τους, να προσφέρουν το χρόνο τους σε κοινωνικές δραστηριότητες. Οι δραστηριότητες αυτές πολλές φορές

πραγματοποιούνται σε συνεργασία με ένα μη κερδοσκοπικό οργανισμό (Βαξεβανίδου,2011:150).

- **Επιχειρηματικές πρακτικές Κοινωνικής Ευθύνης.** Κάθε σύγχρονη επιχείρηση που έχει κοινωνικές ευαισθησίες, μπορεί να υλοποιεί ενέργειες και προγράμματα που μπορούν στοχεύουν στη βελτίωση της ποιότητας ζωής των πολιτών στις τοπικές κοινότητες και τη προστασία του περιβάλλοντος στο οποίο και δραστηριοποιούνται. (Βαξεβανίδου,2011:151)

Στα προγράμματα ΕΚΕ περιλαμβάνεται και η πρωτοβουλία της «χορηγίας» σύμφωνα με τη Βαξεβανίδου (2011:152), η οποία ενισχύει την κοινωνική και πολιτιστική προσφορά των επιχειρήσεων. Η ΕΚΕ σύμφωνα με τον Μ.Γ. Ασπρίδη (2015:112) έκανε την εμφάνιση της στην αρχαία Ελλάδα με τη μορφή της χορηγίας, δηλαδή της χρηματοδότησης και της συνεισφοράς ιδιωτικών επιχειρήσεων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα προς το δημόσιο. Αποτελούσε μια από τις σημαντικότερες κοινωνικές λειτουργίες που ίσχυε με νόμο, την εποχή του Κλεισθένη και του Περικλή στην αρχαία Αθήνα.

5.3 Ο Δείκτης Εταιρικής Υπευθυνότητας

Ο Δείκτης Εταιρικής Υπευθυνότητας (Corporate Responsibility Index, CRI) είναι ένας δείκτης μέτρησης της απόδοσης για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη των εταιριών και χρησιμοποιείται σε διεθνές επίπεδο, καθώς αποτελεί αξιόπιστο εργαλείο μέτρησης των επιδόσεων των διαφόρων επιχειρήσεων (Γκάντζιας,2017; Βαξεβανίδου,2011:347).

Το Ινστιτούτο Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (CRI), είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός, το οποίο προσφέρει στις ελληνικές επιχειρήσεις ένα σημαντικό εργαλείο αξιολόγησης των επιδόσεων τους στο τομέα της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, βάσει των διεθνών προτύπων που υφίστανται σε όλες τις χώρες. Η αξιολόγηση των επιχειρήσεων πραγματοποιείται από εξειδικευμένους

εμπειρογνώμονες από τον BITC (Business in the Community) και κατόπιν δίνεται σχετική αναφορά με τα συγκριτικά αποτελέσματα σε κάθε ενδιαφερόμενη επιχείρηση (CRI,2009 ; Βαξεβανίδου,2011:347-348). Η Κοινωνία, το Περιβάλλον, η Αγορά και οι Εργαζόμενοι αποτελούν τους άξονες που περιλαμβάνει το Ινστιτούτο Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Γκάντζιας,2017).

Υπάρχουν τέσσερις διαστάσεις στις οποίες διακρίνονται οι κοινωνικές και περιβαλλοντικές επιδόσεις μιας επιχείρησης με βάση το CR Index και είναι: η Πλατίνα (Platinum), ο Χρυσός (Gold), το Ασήμι (Silver) και ο Χαλκός(Bronze) (Βαξεβανίδου,2011:350).

Για κοινωνικά ζητήματα, η κάθε επιχείρηση, σύμφωνα με τα στοιχεία της αξιολογείται ως προς την σημασία που δίνει σε ενέργειες των τοπικών και εθνικών κοινωνιών, προσφέροντας βοήθεια για την δημιουργία καλών σχέσεων αλλά και αμοιβαίας εμπιστοσύνης των επιχειρήσεων με τις κοινωνίες (Θανόπουλος,2009).

Στα περιβαλλοντικά ζητήματα, ο δείκτης αξιολογεί τις επιχειρήσεις σχετικά με τις δράσεις που εφαρμόζουν για τη προστασία του περιβάλλοντος και τη μείωση των επιβλαβών και αρνητικών επιδράσεων που προκαλούν κλιματικές αλλαγές. Η κατανάλωση ενέργειας από την επιχείρηση, η χρήση του νερού και η διαχείριση των παραγόμενων αποβλήτων είναι παράγοντες που μελετά ο δείκτης κατά την αξιολόγηση της επιχείρησης (ό.π.).

Αναφορικά με τα θέματα της αγοράς, οι επιδόσεις των επιχειρήσεων αξιολογούνται σύμφωνα με τις σχέσεις τους με τους καταναλωτές και την αγορά και την ανταπόκριση τους στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των καταναλωτών. Η σωστή ποιότητα, οι τιμές και η υπευθυνότητα είναι μεταβλητές του δείκτη που αφορούν τις πωλήσεις των επιχειρήσεων (ό.π.).

Για τον τομέα των εργαζομένων, οι εταιρείες αξιολογούνται στην εφαρμογή εργασιακών θεμάτων, όπως η ασφάλεια και η δίκαιη μεταχείριση των εργαζομένων, καθώς και η υγιεινή τους. Οι μεταβλητές που αφορούν τους εργαζομένους για την επίτευξη των μετρήσεων είναι η φυλή, το γένος και η ηλικία, αλλά και το ποσοστό των ατόμων με ειδικές ανάγκες. Επιπλέον, ο αριθμός των

ατυχημάτων που έχουν συμβεί στην αξιολογούμενη επιχείρηση, η μη επαγγελματική συμπεριφορά του προσωπικού, αλλά και οι ίσες ευκαιρίες σε αυτό, αποτελούν άλλες μεταβλητές προς αξιολόγηση από το δείκτη (Haski-Leventhal,2018).

5.4 Τα οφέλη μιας επιχείρησης που συμμετέχει στο Δείκτη

Οι επιχειρήσεις που με τη θέληση τους συμμετέχουν στον δείκτη εταιρικής υπευθυνότητας, έχουν σημαντικά οφέλη (Βαξεβανίδου,2011). Κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης του δείκτη εταιρικής υπευθυνότητας, οι επιχειρήσεις όταν λαμβάνουν τις αναφορές μπορούν να παρατηρήσουν την πρόοδο τους , καθώς επίσης και να σημειώσουν θέματα που χρειάζονται βελτίωση. Ο δείκτης, δίνει ιδιαίτερη σημασία στις ευκαιρίες αλλά και τους κινδύνους που η επιχείρηση καλείται να αντιμετωπίσει και κάνει τον απαραίτητο έλεγχο ώστε να φανερωθεί το κατά πόσο οι δραστηριότητες της επιχείρησης εφαρμόζονται (Corporate Responsibility Institute,2008)

Επιπρόσθετα, ο δείκτης παρέχει βοήθεια για τη δημιουργία καλών σχέσεων ανάμεσα στην επιχείρηση και τους συμμετέχοντες, σχέσεων που διακατέχονται με εμπιστοσύνη (Θανόπουλος,2009). Αξιοσημείωτο είναι, η ενίσχυση των καλών πρακτικών των επιχειρήσεων, αλλά και η βελτίωση όσων εντοπίζονται στην εσωτερική ανάλυση ότι τους είναι απαραίτητη (Kotler & Lee,2009).

Πηγή: Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή,2017

5.5 Η κριτική της ΕΚΕ

Μερικά άτομα υποστηρίζουν ότι ο μοναδικός λόγος που οι επιχειρήσεις υλοποιούν δράσεις Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, είναι επειδή επιθυμούν να μεγιστοποιήσουν τα κέρδη τους και να βελτιώσουν την εικόνα και τη φήμη τους μέσω της προβολής τους. Όσον αφορά τις μεγάλες επιχειρήσεις, σκοπεύοντας να αυξήσουν την παραγωγικότητα των εργαζόμενων, τους παρέχουν κάθε είδους στήριξη και οι δωρεές που κάνουν έχουν ως απώτερο σκοπό στην μείωση των φορολογικών υποχρεώσεων των εταιριών (Θανόπουλος,2009).

Η άμεση υλοποίηση δράσεων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης και η ένταξη της στη στρατηγική διαφόρων επιχειρήσεων δημιουργεί υποψίες σχετικά με τα πραγματικά αίτια που οι επιχειρήσεις την αποδέχονται αμέσως. Για μερικούς οικονομολόγους και συγγραφείς, οι επιχειρήσεις το μόνο που οφείλουν να κάνουν απέναντι στη κοινωνία είναι να σέβονται τις αρχές του ελεύθερου ανταγωνισμού και να χρησιμοποιούν τους πόρους τους σε δράσεις και ενέργειες με στόχο την κερδοφορία τους (Γκάντζιας,2017).

Επιπλέον, υπάρχουν κάποιοι άνθρωποι που κρίνουν ότι η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δεν χρειάζεται να υφίσταται στη λειτουργία των επιχειρήσεων, επειδή οι εταιρείες έχουν ως προτεραιότητα τη μεγιστοποίηση των κερδών τους και την ικανοποίηση των απαιτήσεων των ενδιαφερόμενων μερών, έτσι η χρήση των πόρων τους για κοινωνικούς ή ηθικούς σκοπούς φανερώνει έλλειψη της εμπιστοσύνης των μετόχων. Οικονομολόγοι κάνουν λόγο και υιοθετούν την άποψη ότι η ΕΚΕ λειτουργεί ως μέσο εξαναγκασμού προς τις επιχειρήσεις, ώστε να υλοποιούν δράσεις που απειλούν την οικονομία της αγοράς και δεν έχουν παραγωγικό χαρακτήρα(Βαξεβανίδου,2011:69).

Ο αρνητικός ρόλος της ΕΚΕ ξεκινά από όσους θεωρούν ότι χρησιμοποιείται ως μέσο διαφήμισης με σκοπό τη συγκάλυψη της πραγματικότητας και των ίσως όχι τόσο

καλών ενεργειών των επιχειρήσεων. Η προσφορά της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης στο κοινωνικό σύνολο και η θετική της λειτουργία φαίνεται ότι καταλήγει να υπηρετεί μόνο τις προσδοκίες των επιχειρήσεων, εξασφαλίζοντας όμως την υποχρεωτική συναίνεση της κοινωνίας. Οι επιχειρήσεις καταφέρνουν να πείσουν τους πολίτες αλλά και τους πελάτες με τα καλοπροαίρετα κίνητρα τους και την κοινωνική τους ευαισθησία. Οι πραγματικές κοινωνικές ανάγκες δεν ικανοποιούνται επαρκώς μέσω των δράσεων των επιχειρήσεων (Θανόπουλος,2009). Οι μέτοχοι εκφράζουν αντιρρήσεις σχετικά με την ΕΚΕ επειδή θεωρούν ότι τέτοιες πρωτοβουλίες ξεπερνούν τα προνόμια που έχει ένα διευθυντικό στέλεχος. Στόχος είναι η αποκομιδή των κερδών τόσο για τους μετόχους όσο και για τους επενδυτές, ώστε η επιχείρηση να πάρει μεγαλύτερη αξία, καθώς υπάρχει δυσκολία στη μέτρηση των οικονομικών επιπτώσεων των δράσεων της ΕΚΕ (Saleem, Kumar & Shahid,2016).

Στο εξωτερικό περιβάλλον των επιχειρήσεων, οι φιλανθρωπικές πρωτοβουλίες τους δυσκολεύουν το δημοκρατικό έργο των κυβερνήσεων, τις ενέργειες της κοινωνικής πολιτικής, με αποτέλεσμα το κράτος να αποτελεί ανενεργό μέλος και η ανακατανομή του πλούτου να μην υφίσταται από έναν εκλεγμένο επιχειρηματία (Sharma,2014). Οι καταναλωτές είναι οι κύριοι εκφραστές αντιρρήσεων, καθώς αντιλαμβάνονται ότι η κοινωνική δραστηριότητα των επιχειρήσεων εντάσσεται στα στρατηγικά τους συμφέροντα και βοηθάει στη διαφήμιση. Παρόλα αυτά, υπάρχουν και υποστηρικτές της ΕΚΕ, που θεωρούν ότι με τη δράση της έχει ανοίξει νέα κανάλια πελατών και έχει δημιουργήσει καινοτόμους τρόπους διάδοσης της. Έτσι, οι επιχειρήσεις επιλέγουν να λάβουν μέρος σε κοινωνικούς στόχους, όπως είναι οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις (ΜΚΟ), οι οποίες έχουν μεγάλη απήχηση στο κοινωνικό σύνολο μέσω των δράσεων τους και μπορούν να αποτρέψουν ενέργειες έκτακτης ανάγκης, οι οποίες δεν είναι ιδιαίτερα βοηθητικές (Carrero & Valor, 2012).

6.Βιώσιμη Ανάπτυξη

6.1 Η έννοια και το περιεχόμενο της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Στην εποχή μας, ο όρος της Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι ευρέως διαδεδομένος και είναι ένας τρόπος να κατανοήσουμε τον κόσμο και μια μέθοδος για να επιλύουμε περιβαλλοντικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα. Το 1750, στις αρχές της Βιομηχανικής Επανάστασης το σύνολο του πληθυσμού στον πλανήτη υπολογιζόταν περίπου στα 800 εκατομμύρια. Με τη πάροδο των χρόνων ο αριθμός των ατόμων ολοένα και αυξανόταν με αποτέλεσμα να κυριαρχήσει ο πληθωρισμός. Έως το 2020, ο αριθμός των ανθρώπων αγγίζει τα 8 δισεκατομμύρια και υπολογίζεται ότι μέχρι το 2040 θα έχει ανέλθει στα 9 δισεκατομμύρια (Sachs,2015:22).

Δισεκατομμύρια άνθρωποι αναμένουν οικονομική βελτίωση προκειμένου να εξαλειφθεί το φαινόμενο της φτώχειας και να έχουν ένα καλύτερο μέλλον. Η παγκόσμια οικονομία εξελίσσεται ραγδαία και αυτό που επικρατεί στο κόσμο μας είναι η ανισότητα, όπως είναι η υπερβολική φτώχεια αλλά και τα υπερβολικά πλούτη(για τα ανώτερα κυρίως κοινωνικά στρώματα). Όπως όλα τα είδη, η ανθρωπότητα στρέφεται στη φύση για να αποκτήσει τα προς το ζην, όπως το φαγητό, το νερό, τα υλικά που θα τη βοηθήσει να επιβιώσει, αλλά και ασφάλεια από φυσικές καταστροφές και επιδημίες. Οι ανθρώπινες κοινωνίες προκαλούν κλιματική αλλαγή στο πλανήτη, με αποτέλεσμα να στερεύει η πρόσβαση σε πόσιμο νερό, να αλλάζει η σύσταση των ωκεανών και τα οικοσυστήματα άλλων ειδών. Η Βιώσιμη Ανάπτυξη προσπαθεί να κατανοήσει τις επιδράσεις τριών συστημάτων, τα οποία είναι: η παγκόσμια οικονομία, το φυσικό περιβάλλον της γης και η παγκόσμια κοινωνία (Sachs,2015:22-24).

Ο όρος Βιώσιμη Ανάπτυξη εμφανίστηκε το 1987 στην αναφορά της Επιτροπής Brundtland των Ηνωμένων Εθνών με τίτλο « Our Common Future». Σύμφωνα με αυτό το έγγραφο η ΒΑ είναι η ανάπτυξη που «ικανοποιεί τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύεται η ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες» (Soyka,2012:16 ; UNWCED,1987:43; Haynes et al.,2013:158). Στις μέρες μας, υπάρχουν περίπου 140 αναπτυσσόμενες χώρες που προσπαθούν να ανακαλύψουν

τρόπους για να καλύψουν τις αναπτυξιακές τους ανάγκες, όμως με την αύξηση της κλιματικής αλλαγής πρέπει να γίνουν μεγάλες προσπάθειες για να μην επηρεάσει η τωρινή εξέλιξη τις ανερχόμενες μελλοντικές γενιές(United Nations,1945). Σύμφωνα με άλλους μελετητές, ορίζουν τη βιώσιμη ανάπτυξη ως «μια διαδικασία επιτεύξεως της ανθρώπινης ανάπτυξης με ένα μη εκλεκτικό, συνεκτικό, δίκαιο, συνετό και σίγουρο τρόπο» (Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:48).

Η χρήση της έννοιας της «αειφορίας» είναι πιο συνηθισμένη στο εσωτερικό των εταιρειών, επειδή είναι απλούστερη και η σύνδεση της δεν είναι άμεση ούτε με την ανάπτυξη ούτε με τη κατανάλωση υλικών, τα οποία αποτελούν σημαντικές ανησυχίες σε ορισμένα ενδιαφερόμενα μέρη. Επιπλέον, η βιωσιμότητα είναι πιο χρήσιμη ως οργανωτική αρχή για επιχειρηματικές πρωτοβουλίες βελτίωσης του εσωτερικού μεμονωμένων εταιριών (Soyka,2012:16). Είναι μια προέκταση της θεωρίας του μάνατζμεντ, η οποία εμπεριέχει και το φυσικό περιβάλλον (Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:47). Η ΒΑ σχετίζεται με τη παροχή βοήθειας στους φτωχούς τους κόσμο.

Η βιωσιμότητα σύμφωνα με τον Soyka(2012:17), είναι μια αξία, μια φιλοσοφία που προσεγγίζεται από τις εταιρίες με σκοπό τη βελτίωση της κοινωνίας. Οι εταιρίες πρέπει να αντισταθμίσουν τις ανάγκες τους και τα όρια τους με τα ενδιαφέροντα του κοινωνικού συνόλου που υπηρετούν. Είναι απαραίτητο να επισημανθεί τι δεν είναι βιωσιμότητα. Βιωσιμότητα δεν είναι «εταιρική κοινωνική ευθύνη, κοινωνική ευθύνη, εταιρική ευθύνη, στρατηγική φιλανθρωπία και πρασίνισμα» (Soyka,2012:17-19). Επιπλέον, δεν είναι ανάπτυξη με οποιοδήποτε κόστος, αυστηρότερα συστήματα εντολών και ελέγχων, όλα για όλους, προσωρινές λύσεις και φθίνουσα οικονομία (Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:225).

Υπάρχουν πολλοί όροι που αντιπροσωπεύουν τη βιώσιμη ανάπτυξη. Αρχικά, είναι η βελτίωση της ποιότητας ζωής των ανθρώπων σε συνδυασμό με τη διαβίωση τους μέσα σε διάφορα οικοσυστήματα. Έπειτα, είναι η μεγιστοποίηση των στόχων του οικονομικού, του κοινωνικού και του βιολογικού συστήματος. Κατόπιν, είναι η σταθερότητα που πρέπει να έχει μια βιώσιμη κοινωνία με τη πάροδο των χρόνων και η διατήρηση του σεβασμού της απέναντι τόσο στο φυσικό όσο και στο κοινωνικό

σύστημα. Άλλη έννοια, χαρακτηρίζει τη βιωσιμότητα ως οικονομική κατάσταση που έχει ως στόχο την ικανοποίηση των ανθρώπινων αναγκών χωρίς να υπάρξει έλλειψη περιβαλλοντικών προμηθειών για τις επόμενες γενιές. Τέλος, η βιωσιμότητα ορίζεται ως συμμετοχική διαδικασία, στην οποία η κοινότητα οφείλει να κάνει χρήση των φυσικών πόρων με σύνεση και να σέβεται το περιβάλλον, έτσι ώστε οι επόμενες γενιές να είναι εξασφαλισμένες και να παραδειγματιστούν για να πράξουν και αυτές παρομοίως. Με αυτό το τρόπο, διατηρείται η επάρκεια των φυσικών πόρων για το μέλλον (Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:48-49).

Σε όλες τις χώρες, είτε είναι ανεπτυγμένες ή αναπτυσσόμενες, οι στόχοι της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης θα πρέπει να εμπεριέχουν τον όρο της βιωσιμότητας και για να επιτευχθεί η ΒΑ θα πρέπει να υφίσταται ένα ευρύ στρατηγικό πλαίσιο. Οι περιβαλλοντικές και κοινωνικές ανησυχίες δυσκολεύουν την εύρεση ενός λειτουργικού ορισμού για τη ΒΑ. Στην έκθεση Brundtland, η έννοια των «αναγκών» και των «ορίων» υπογραμμίζεται ως ανησυχία για την ισότητα των γενεών (Dresner,2002:73). Παρακάτω θα γίνει πιο λεπτομερή αναφορά για τη σχετική έκθεση.

6.2 Η έκθεση Brundtland (1987)

Η επιτροπή Brundtland, τον Απρίλιο του 1987, στην έκθεση της με τίτλο για « το Κοινό μας Μέλλον», ορίζει τη βιώσιμη ανάπτυξη ως εκείνη που «καλύπτει τις ανάγκες του παρόντος χωρίς να διακυβεύει την ικανότητα των μελλοντικών γενεών να καλύπτουν τις δικές τους ανάγκες». Η Έκθεση παρουσιάστηκε από την τότε πρωθυπουργό της Σουηδίας και πρόεδρο της Επιτροπής Gro Harlem Brundtland. Δύο λέξεις κλειδιά που περιλαμβάνει αυτός ο ορισμός είναι «η έννοια των αναγκών», και συγκεκριμένα των βασικών αναγκών που χρειάζονται οι άνθρωποι που αντιμετωπίζουν τη φτώχεια και την εξαθλίωση, αλλά και την «έννοια των περιορισμών», όπου αναφέρεται η ικανότητα του περιβάλλοντος να καλύψει τις τωρινές αλλά και μελλοντικές ανάγκες (Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:223; Mensah J., 2019:6).

Ο ορισμός της βιώσιμης ανάπτυξης στην Έκθεση Brundtland, υιοθετήθηκε στη πορεία από το Παγκόσμιο Επιχειρηματικό Συμβούλιο για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη(World

Business Council for Sustainable Development). Αυτός ο ορισμός δεν είναι μόνο πρακτικός και θεωρητικός, αλλά επιδιώκει να επιφέρει μια αλλαγή νοοτροπίας. Υπάρχουν ρήσεις, οι οποίες βοήθησαν με τη σημασία τους για τη δημιουργία αυτού του ορισμού. Αξιοσημείωτη είναι η ρήση των ιθαγενών Αμερικανών, οι οποίοι έλεγαν ότι «το χρήμα δεν τρώγεται», και μια άλλη η οποία αναφέρει ότι «δεν κληρονομήσαμε τη Γη από τους προγόνους μας αλλά τη δανειστήκαμε από τα παιδιά μας». Ο τρόπος σκέψης, τα συναισθήματα και η συμπεριφορά μας προς το περιβάλλον, καθώς και ο τρόπος που ασκείται η επιχειρηματική δραστηριότητα, μετατρέπεται όταν αναλογιζόμαστε τον πλανήτη μας όχι ως κάτι που μας ανήκει, αλλά ως αυτό που πρέπει να παραδώσουμε στις επόμενες γενιές για να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους (Haski-Leventhal,2018:138).

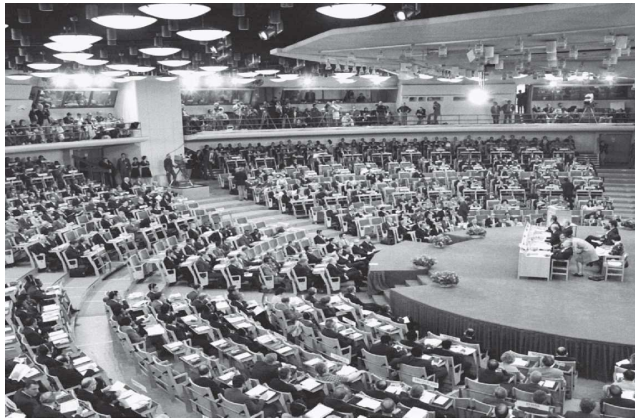
Η Έκθεση της Επιτροπής Brundtland(1987) εμπεριείχε πρόσθετους όρους, όπως η οικολογική δικαιοσύνη(eco-justice),η οικολογική αποδοτικότητα (eco-efficiency) και η οικολογική αποτελεσματικότητα(eco-effectiveness). Αναλυτικότερα, η οικολογική δικαιοσύνη είναι η δικαιοσύνη που χρησιμοποιείται «στη κατανομή των ωφελειών» που εμφανίζονται από την «ανάπτυξη παγκόσμιων πόρων». Η οικολογική αποδοτικότητα έχει ως στόχο την μείωση της ενέργειας και της χρήσης πρώτων υλών, τη μείωση των εκπομπών ρύπων στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα και στο έδαφος και τη μείωση του όγκου των αποβλήτων. Είναι μια χρήσιμη ιδέα για τις επιχειρήσεις που επιθυμούν να έχουν χαμηλό κόστος και υψηλή αποδοτικότητα καθώς πρόκειται για το «επιτυγχάνοντας περισσότερα με λιγότερα», για τη δημιουργία προϊόντων με λιγότερους πόρους αλλά και για ανανεώσιμες πηγές ενέργειας. Τέλος, η οικολογική αποτελεσματικότητα, στοχεύει στη μείωση της κατανάλωσης και απευθύνεται κυρίως στο καταναλωτή. Βέβαια, και οι επιχειρήσεις επηρεάζονται από την οικολογική αποτελεσματικότητα, καθώς πρέπει να σταματήσουν να «παρακινούν τους καταναλωτές να αγοράζουν όσο το δυνατόν περισσότερο», διότι αυτό μπορεί να επιφέρει μείωση στα έσοδα τους(Haski-Leventhal,2018:139).

6.2.1 Η συνδιάσκεψη της Στοκχόλμης

Τα περιβαλλοντικά ζητήματα είχαν κυρίως τοπικό ή περιφερειακό χαρακτήρα και ήταν εμφανή σε περιοχές με βιομηχανική ανάπτυξη, όπως ήταν η Ευρώπη και η Βόρεια Αμερική. Στις αρχές του 1970, άρχισαν να απασχολούν πιο έντονα τη διεθνή κοινότητα. Μέχρι πρότινος, η επάρκεια φυσικών πόρων ήταν αυτό που ενδιέφερε τις οικονομικά αναπτυγμένες χώρες και όχι η ρύπανση του περιβάλλοντος, ενώ οι αναπτυσσόμενες έδιναν περισσότερο προσοχή στη «προστασία της κυριαρχία του φυσικού τους πλούτου». Συνεπώς, επεκτάθηκαν τα περιβαλλοντικά προβλήματα σε πολλά μέρη του κόσμου με ταχύς ρυθμούς (Χατζηβασιλείου,2019:26).

Το 1945,με την ίδρυση του παγκόσμιου οργανισμού ΟΗΕ, τα περιβαλλοντικά προβλήματα έλλειπαν από το Χάρτη του και δεν αποτελούσαν μείζον ζήτημα για τη διεθνή πολιτική. Το 1948, ο Αμερικανός πρόεδρος Χάρι Τρούμαν διοργάνωσε μια «παγκόσμια διάσκεψη για τη διαφύλαξη των φυσικών πόρων» στη Νέα Υόρκη, στην οποία συμμετείχαν 640 επιστήμονες και εμπειρογνώμονες από 50 χώρες. Η διάσκεψη πραγματοποιήθηκε με σκοπό τη συζήτηση σημαντικών θεμάτων για τη διαχείριση της γης, των υδάτων, των δασών, της ενέργειας, του πετρελαίου, των ορυκτών, της άγριας ζωής, αλλά και των θαλάσσιων πόρων. Δεν υπήρχε κάποια ομόφωνη συμφωνία από τα κράτη στη λήξη της διάσκεψης, αλλά αποτέλεσε ένα αρχικό βήμα ευαισθητοποίησης της επιστημονικής κοινότητας(ό.π.,σ.26).

Το 1968, πραγματοποιήθηκε στο Παρίσι η Διάσκεψη για τη Βιόσφαιρα, «υπό την αιγίδα της UNESCO», στην οποία συζητήθηκαν οι αιτίες της περιβαλλοντικής κρίσης και η διαχείριση των φυσικών πόρων. Στη συνέχεια, δημοσιεύθηκε το 1969 από τον τότε γενικό γραμματέα του ΟΗΕ Ου Θαντ, η έκθεση με τίτλο ««Προβλήματα του Ανθρωπογενούς Περιβάλλοντος», η οποία αποτύπωνε τα αποτελέσματα της διάσκεψης. Αξιοσημείωτη ακόμα ήταν το 1972 στη Ρώμη, η Έκθεση της Λέσχης της Ρώμης για τα όρια της ανάπτυξης (Limits to Growth), η οποία δημιουργήθηκε από τον βιομήχανο Aurelio Peccei και τον χημικό μηχανικό Alexander King και συνέδεσε την παγκόσμια οικονομία με την περιβαλλοντική κρίση. Η Έκθεση λειτούργησε ως προειδοποιητικό μήνυμα για τη διεθνής κοινότητα (ό.π.,σ.26).

Εικόνα 5 : «5 Ιουνίου 1972. Η εναρκτήρια συνεδρίαση της Διάσκεψης της Στοκχόλμης, όπου τέθηκαν οι βάσεις για την πολιτική προστασίας του περιβάλλοντος».

Πηγή: Χατζηβασιλείου, 2019

Η Σουηδία, ως χώρα ιδιαίτερα ανεπτυγμένη, πρότεινε να πραγματοποιηθεί μια παγκόσμια διάσκεψη για το περιβάλλον και αυτή τη πρόταση την κατέθεσε στις 13 Δεκεμβρίου 1967, ο Σουηδός μόνιμος αναπληρωτής γραμματέας Borje Billner στη Γενική Συνέλευση των Ηνωμένων Εθνών. Η πρόταση εγκρίθηκε από τη συνέλευση ένα χρόνο αργότερα και συμφωνήθηκε να διεξαχθεί στη Στοκχόλμη. Τα αποτελέσματα αποτυπώθηκαν το 1971 στην Έκθεση για την Ανάπτυξη και το Περιβάλλον («The Founex Report on Development and Environment»), η οποία συγχώνευε τα περιβαλλοντικά προβλήματα με την ανάπτυξη, που ήταν πρωτεύον ζήτημα, και βοήθησε στο να ευαισθητοποιηθούν οι αναπτυσσόμενες χώρες. Στις 5 Ιουνίου ξεκίνησε η διάσκεψη και έκτοτε η ημέρα αυτή σηματοδοτεί την Ημέρα Περιβάλλοντος (ό.π., σ. 26).

6.2.2 Η Συνδιάσκεψη του Ρίο για την ανάπτυξη και τη προστασία του περιβάλλοντος (1992) και η Ατζέντα 21

Σημαντικό ιστορικό γεγονός για τη προστασία του περιβάλλοντος, αποτέλεσε η Διάσκεψη Κορυφής για τη Γη των Ηνωμένων Εθνών (UNCED) στο Ρίο Ντε Τζανέιρο της Βραζιλίας το 1992. Η Διάσκεψη ώθησε προς επεξεργασία και υπογραφή τη Διακήρυξη του Ρίο και τη δημιουργία του Προγράμματος 21 ή Ατζέντα 21, όπου αναφέρεται στα δάση, αλλά και δύο σημαντικών συμβάσεων, καθώς επίσης και δύο Συνθηκών, τη Συνθήκη για τη Κλιματική Αλλαγή και τη Συνθήκη για τη

Βιοποικιλότητα (Βαξεβανίδου,2011:228; Visser et al.,2007:16; Γρηγορίου, Σαμιώτης και Τσάλτας,1993:99; Dresner,2002:41; Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:237).

Η Ατζέντα 21 περιλαμβάνει τους στόχους της αειφόρου ανάπτυξης για τον 21ο αιώνα και μεριμνά για την αφύπνιση της κοινωνίας σχετικά με τις συνέπειες της περιβαλλοντικής κρίσης και την ανάγκη για βιώσιμη ανάπτυξη παγκοσμίως. Η Ατζέντα 21 περιέχει 40 κεφάλαια με μια γκάμα θεμάτων που αντιστοιχούν στις τρεις διαστάσεις «Οικονομία-Κοινωνία-Περιβάλλον», αναφέρονται στο φαινόμενο της φτώχειας αλλά και της ανάπτυξης. Επιπλέον, η Ατζέντα περιέχει μια στρατηγική για την αντιμετώπιση περιβαλλοντικών ζητημάτων και ασπάζεται το περιεχόμενο της Έκθεσης Brundtland (Βαξεβανίδου,2011:228; Visser et al.,2007:17;Dresner,2002:41; Καρβούνης και Γεωργακέλλος,2010:237).

Ενδελεχώς, υπάρχουν συγκεκριμένα κεφάλαια στην Ατζέντα 21, τα οποία αναφέρονται στην ενδυνάμωση του ρόλου των εργατών, στις επιχειρήσεις, στη βιομηχανία, στην επιστημονική και τεχνολογική κοινότητα και στους αγρότες. Όλες οι πλευρές που προσεγγίζει η Ατζέντα, πιθανόν ασκούν επιρροή στις επιχειρήσεις και είναι σχετικές με τις πρακτικές ΕΚΕ (Visser et al.,2007:16-17). Η Διάσκεψη του Ρίο οδήγησε να θεσπιστούν τρεις Παγκόσμιες Συμβάσεις για το Περιβάλλον από τον ΟΗΕ, οι οποίες είναι η «σύμβαση για τη Καταπολέμηση της Κλιματικής Αλλαγής», η «σύμβαση για τη Καταπολέμηση της Απερήμωσης» και η «σύμβαση για τη Προστασία της Βιολογικής Ποικιλότητας». Επιπλέον, ιδρύθηκε η Επιτροπή για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη(CSD), έργο της οποίας είναι να ελέγχει κάθε χρόνο στη Ν.Υόρκη, αν υλοποιούνται οι στόχοι της Ατζέντας 21 (Βαξεβανίδου,2011:229).

6.2.3 Παγκόσμια Διάσκεψη για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη - Γιοχάνεσμπουργκ 2002

Η Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη πραγματοποιήθηκε στο Γιοχάνεσμπουργκ το 2002 και διήρκεσε από τις 26 Αυγούστου έως τις 4 Σεπτεμβρίου. Ήταν εξαιρετικά σημαντική, καθώς βοήθησε τη διεθνή κοινότητα να αντιληφθεί τη βιώσιμη σύνδεση μεταξύ οικονομίας και περιβάλλοντος. Υπογραμμίζει ότι στις λιγότερο ανεπτυγμένες χώρες, δεν μπορεί να υπάρξει βιώσιμη ανάπτυξη χωρίς

«οικονομική ανάπτυξη και κοινωνική συνοχή». Συνεπώς, η καταπολέμηση της φτώχειας, τα διαφορετικά πρότυπα κατανάλωσης και παραγωγής, και η προστασία και διαχείριση των φυσικών πόρων είναι αλληλένδετοι στόχοι της βιώσιμης ανάπτυξης. Επιπλέον, ζητήθηκε η αύξηση της χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και η υλοποίηση συγκεκριμένων πολιτικών από τους συμμετέχοντες, οι οποίες θα συνδυάζουν τόσο την οικονομική όσο και τη περιβαλλοντική ανάπτυξη (Θανόπουλος,2003:115-116 ; Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,2002).

6.2.4 Η Διάσκεψη Κορυφής ΟΗΕ (2015) και η Ατζέντα 2030

Η Διάσκεψη Κορυφής του ΟΗΕ πραγματοποιήθηκε στις 25 Σεπτεμβρίου του 2015 στη Ν. Υόρκη και συμμετείχαν περισσότερα από 150 ηγετικά πρόσωπα, τα οποία ενέκριναν την νέα Ατζέντα για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη μέχρι το 2030, ακολουθώντας τους 17 παγκόσμιους ΣΒΑ (ΣΒΑ - SDGs - Sustainable Development Goals) που αντικατοπτρίζουν την ευθύνη που έχει η κοινωνία απέναντι στο πλανήτη. Πέντε σημαντικά σημεία της Διάσκεψης αποτελούν οι άνθρωποι, ο πλανήτης, η ευημερία, η ειρήνη και η εταιρική σχέση. Τα θέματα που πραγματεύεται η Διάσκεψη είναι η εξάλειψη της φτώχειας που πρέπει να συμβαδίζει με ένα πλάνο για οικονομική ανάπτυξη και η αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων, όπως η κλιματική αλλαγή και η καταπολέμηση της ανισότητας (United Nations,2015; Καϊλης,2020:13-14). Επιπλέον, στην Ατζέντα εμπεριέχονται και 169 «υποστόχοι» που οφείλουν να έχουν ολοκληρωθεί έως το 2030.² Οι ΣΒΑ και η Ατζέντα 2030 αποτελούν τις βάσεις για την υλοποίηση ενός οράματος της διεθνής κοινότητας, που θα μετατρέψει τις παγκόσμιες κοινωνίες σε βιώσιμες. Σε αυτό το πρόγραμμα αποτυπώνονται όλοι οι κοινωνικο-οικονομικο-περιβαλλοντικοί στόχοι της ΒΑ και το τελικό αποτέλεσμα που οραματίζονται τα έθνη είναι η εξάλειψη της πείνας, της φτώχειας και της βίας και η δημιουργία ποιοτικών υπηρεσιών, τόσο στην εκπαίδευση όσο και στην υγεία, όπως και

² Βλ., Καϊλης,Α., *Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ και η Ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ, Νομική Βιβλιοθήκη*,2020,σελ.13

βιώσιμων μοντέλων στην ενέργεια και στο επίπεδο σίτισης των κοινωνιών με βιώσιμα προϊόντα και καθαρό πόσιμο νερό. Επίσης, σημαντικό μέλημα της Ατζέντας είναι η προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, η ισότητα των φύλων και η προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων (Καϊλής,2020:14-15).

6.3 Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης (SDGs)

Το Ελληνικό Δίκτυο για την ΕΚΕ(CSR HELLAS), επισημαίνει ότι οι 17 στόχοι της ΒΑ είναι οι εξής: η εξάλειψη της φτώχειας, η εξάλειψη της πείνας, η διατήρηση της καλής υγείας και της ευημερίας, η ποιοτική εκπαίδευση, η ισότητα των φύλων, η πρόσβαση σε καθαρό νερό και η αποχέτευση, η οικονομική και καθαρή ενέργεια, η οικονομική ανάπτυξη και η αξιοπρεπής εργασία, η ανάπτυξη της βιομηχανίας, οι καινοτομίες και οι υποδομές, η μείωση των ανισοτήτων, η δημιουργία βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων, η υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή, η δράση για το κλίμα, η ζωή στο νερό, η ζωή στη στεριά, η εδραίωση ισχυρών θεσμών, η δικαιοσύνη και η ειρήνη και τέλος, η συνεργασία για την επίτευξη των στόχων.

Ο πρώτος στόχος της ΒΑ, η εξάλειψη της πείνας σκοπεύει να μηδενίσει τη φτώχεια σε όλο τον κόσμο. Ο δεύτερος στόχος, η εξάλειψη της πείνας επιδιώκει να πετύχει την επισιτιστική ασφάλεια, να βελτιώσει τη διατροφή και τη βιώσιμη γεωργία. Η διατήρηση της καλής υγείας και ευημερίας, θα διασφαλίσει μια ζωή γεμάτη υγεία για όλους, σε όλες τις ηλικιακές ομάδες. Έπειτα, ο στόχος της ποιοτικής εκπαίδευσης θα προάγει ευκαιρίες για δια βίου μάθηση και θα διασφαλίσει την ελεύθερη και ισότιμη ποιοτική εκπαίδευση. Ο πέμπτος στόχος, η ισότητα των φύλων σκοπεύει να επιτύχει την ισότητα των φύλων και την χειραφετήσει όλες τις γυναίκες και τα κορίτσια (Τράντας,2017:3).

Στη συνέχεια, ο έκτος στόχος, η πρόσβαση σε καθαρό νερό και η αποχέτευση θα διασφαλίσει τη διαθεσιμότητα και τη βιώσιμη διαχείριση του νερού και των εγκαταστάσεων υγιεινής για όλο τον κόσμο. Ο έβδομος στόχος, η οικονομική και καθαρή ενέργεια θα διασφαλίσει την πρόσβαση σε αξιόπιστη, οικονομική, βιώσιμη και σύγχρονη ενέργεια για όλους. Ο όγδοος στόχος, η οικονομική ανάπτυξη και η

αξιοπρεπής εργασία, επιδιώκει να προάγει την συνεχή, βιώσιμη και χωρίς αποκλεισμούς οικονομική ανάπτυξη και την παραγωγική και πλήρη απασχόληση και αξιοπρεπή εργασία παγκοσμίως. Ο επόμενος στόχος, η ανάπτυξη της βιομηχανίας και της καινοτομίας, θα προάγει την ανοιχτή και βιώσιμη βιομηχανοποίηση και θα ενθαρρύνει την καινοτομία. Ο δέκατος στόχος, η μείωση των ανισοτήτων, σκοπεύει να ελαττώσει την ανισότητα εντός και μεταξύ των χωρών (ό.π.,2017:3-4).

Κατόπιν, ο στόχος της δημιουργίας βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων, θα δημιουργήσει προσαρμοστικές, ασφαλείς βιώσιμες πόλεις και ανθρώπινους οικισμούς, δίχως αποκλεισμούς. Ο δωδέκατος στόχος, η υπεύθυνη κατανάλωση και παραγωγή, θα διασφαλίσει τη βιώσιμη κατανάλωση και μεθόδους παραγωγής. Ο επόμενος στόχος, η δράση για το κλίμα, θα αναλαμβάνει άμεση δράση για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής και των συνεπειών της. Στη συνέχεια, ο δέκατος τέταρτος στόχος, η ζωή στο νερό, επιδιώκει την προστασία και την χρησιμοποίηση με βιώσιμο τρόπο των ωκεανών, των θαλασσών και των θαλάσσιων πόρων για βιώσιμη ανάπτυξη (ό.π.,2017:4-5).

Παράλληλα, η ζωή στη στεριά, θα προωθήσει τη βιώσιμη χρήση των χερσαίων οικοσυστημάτων και δασών, θα καταπολεμήσει την ερημοποίηση και θα αναστρέψει την υποβάθμιση του εδάφους και της βιοποικιλότητας. Ο δέκατος έκτος στόχος, η εδραίωση ισχυρών θεσμών, η δικαιοσύνη και η ειρήνη, θα προάγει τις ειρηνικές και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνίες, θα παρέχει πρόσβαση στη δικαιοσύνη για όλους και θα οικοδομήσει αποτελεσματικούς θεσμούς σε όλα τα επίπεδα. Τέλος, ο δέκατος έβδομος στόχος, η συνεργασία για την επίτευξη των στόχων, σκοπεύει να ενισχύσει τα μέσα εφαρμογής και να ανανεώσει την Παγκόσμια Συνεργασία για τη ΒΑ (ό.π.,2017:5).

Για να υλοποιηθούν οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης (ΣΒΑ) σε παγκόσμιο επίπεδο, παρακολουθούνται και αξιολογούνται κάθε έτος από το Πολιτικό Φόρουμ Υψηλού Επιπέδου των Ηνωμένων Εθνών για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη (UN High Level Political Forum). Το Φόρουμ πραγματοποιεί συνεδρίαση, υπό την αιγίδα του Οικονομικού και Κοινωνικού Συμβουλίου (ECOSOC), «σε υπουργικό επίπεδο κάθε Ιούλιο, ενώ σε επίπεδο αρχηγών κρατών (υπό την αιγίδα της ΓΣ) κάθε τέσσερα χρόνια , τον Σεπτέμβριο». Η αξιολόγηση της πραγματοποίησης των ΣΒΑ, θα στηρίζεται στα

συμπεράσματα και στα δεδομένα, τα οποία θα απορρέουν από δύο εκθέσεις των Ηνωμένων Εθνών, δηλαδή της Ετήσιας Έκθεσης Προόδου των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης (παρ. 83 του Ψηφίσματος 70/1) και της Παγκόσμιας Έκθεσης για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη, η σύνταξη της οποίας γίνεται κάθε τέσσερα χρόνια. Συνοψίζοντας, το Φόρουμ, όσον αφορά τα μέσα εφαρμογής και την πορεία των ΣΒΑ σε εθνικό επίπεδο, πρέπει να ενημερώνεται από τα κράτη μέλη των Ηνωμένων Εθνών, « μέσω της υποβολής εθελοντικών εκθέσεων αξιολόγησης- ανασκόπησης (National Voluntary Reviews)» (ό.π.,2017:9).

Εικόνα 6: Οι 17 Στόχοι της Βιώσιμης Ανάπτυξης

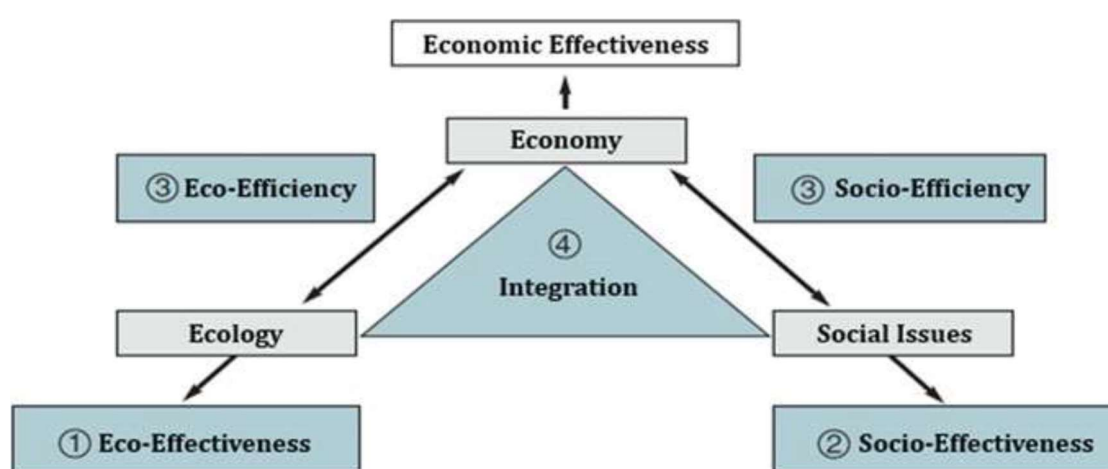
Πηγή: United Nations, 2015.

6.4 Η σχέση της ΕΚΕ με τη ΒΑ

Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη δεν είναι ούτε η επιρροή των κυβερνήσεων πάνω σε μεγάλες εταιρίες ούτε «πράσινο ξέπλυμα³». Είναι η εφαρμογή της βιωσιμότητας σε

³ «Ορίζεται ως τρόπος εξαπάτησης των καταναλωτών από εταιρείες ώστε να αγοράζουν υποτιθέμενα πράσινα προϊόντα τους. Είναι επιπλέον τρόπος αποφυγής από την πλειοψηφία των πολιτικών λήψης

όλα σχεδόν τα επίπεδα. Η βιώσιμη ανάπτυξη βασίζεται στην ιδέα ότι μπορεί να επιτευχθεί μέσω της ταυτόχρονης και ισότιμης υλοποίησης περιβαλλοντικών, οικονομικών και κοινωνικών στόχων, στους οποίους υπάρχει μια σχέση αλληλεξάρτησης. Από το 2014, οι εταιρείες οφείλουν να παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις οικονομικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές τους δράσεις που περιλαμβάνονται στις επιχειρησιακές τους δραστηριότητες, οι οποίες παρουσιάζονται κάθε χρόνο με τη μορφή έκθεσης βιωσιμότητας. Η σύνδεση της ΕΚΕ με τη ΒΑ οφείλεται στο ότι και οι δύο έννοιες ενδιαφέρονται για τους τρεις τομείς που είναι ο οικονομικός, οι κοινωνικός και ο περιβαλλοντικός (Leal Filho,2019:160).

Εικόνα 7 :Οι τέσσερις προκλήσεις βιωσιμότητας για τις επιχειρήσεις

Πηγή: Leal Filho,2019

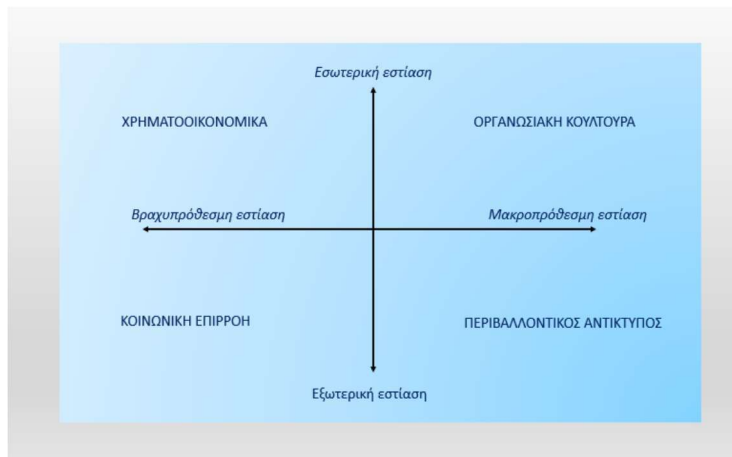
Σύμφωνα με τον Walter Leal Filho(2019:162), ο όρος που συνδέει τις επιχειρήσεις με τη βιώσιμη ανάπτυξη είναι η «εταιρική βιωσιμότητα», η οποία αναφέρεται σε μια ομάδα ατόμων ή την οργανωτική δομή της εταιρείας που ασχολείται με κοινωνικά και οικολογικά θέματα και την ένταξή τους στην πορεία της επιχείρησης. Η βιώσιμη στρατηγική είναι το πιο σημαντικό στο πλαίσιο της διαχείρισης βιωσιμότητας μιας εταιρείας ,καθώς δημιουργεί τη βάση για την εφαρμογή μέτρων βιώσιμης οργανωτικής

ανάπτυξης. Στη παραπάνω εικόνα, απεικονίζονται οι τέσσερις προκλήσεις βιωσιμότητας που καλούνται να προσέχουν οι επιχειρήσεις.

Αρχικά, η οικολογική πρόκληση υπογραμμίζει το ερώτημα για το πώς μια εταιρεία μπορεί να μειώσει τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλούνται από τις δραστηριότητες της. Έπειτα, η κοινωνική πρόκληση εστιάζει στο ερώτημα για το πώς θα ελαχιστοποιηθούν οι κοινωνικά ανεπιθύμητες επιπτώσεις που προέρχονται από μια εταιρεία. Η οικονομική πρόκληση για τη κοινωνική και περιβαλλοντική στρατηγική των επιχειρήσεων υπογραμμίζει το ερώτημα για το πώς η περιβαλλοντική προστασία και η δέσμευση της κοινωνίας θα υλοποιηθεί με οικονομικά αποδοτικό και κερδοφόρο τρόπο. Η σύνδεση των τριών προκλήσεων(οικονομία-κοινωνία-περιβάλλον), είναι μέρος της ενταξιακής πρόκλησης. Η εταιρική βιωσιμότητα βασίζεται στη σύζευξη αυτών των τεσσάρων προκλήσεων χρησιμοποιώντας προσεγγίσεις διαχείρισης και έχοντας ως εργαλείο την αναφορά βιωσιμότητας των επιχειρήσεων (Leal Filho,2019:162-163).

Σύμφωνα με τους Aras και Crowther(2009:280-282), οι επιχειρήσεις οφείλουν να διαχειρίζονται ορθολογικά τους κοινωνικούς και περιβαλλοντικούς πόρους ώστε να πετύχουν την ακολουθία ενός μοντέλου βιωσιμότητας, το οποίο χωρίζεται σε τέσσερις παραμέτρους:

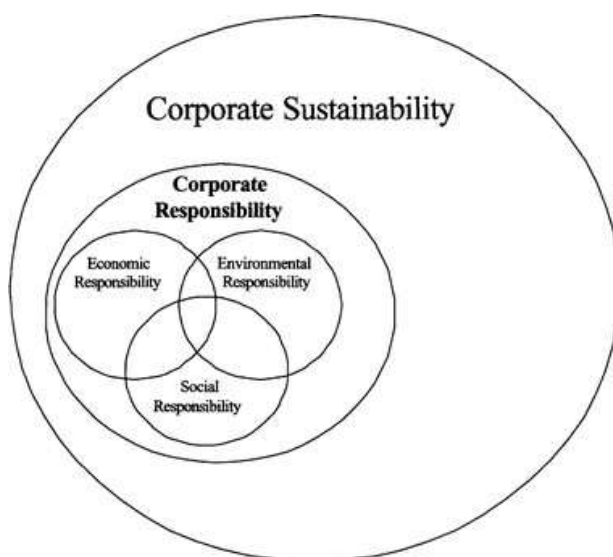
- Η κοινωνική παράμετρος, στην οποία απεικονίζεται η επιρροή της εταιρείας προς το κοινωνικό σύνολο
- Οι περιβαλλοντικές επιπτώσεις που προκαλεί η επιχείρηση με τις δραστηριότητες της στην κοινωνία
- Η σχέση της επιχείρησης με τα ενδιαφερόμενα μέρη της, δηλαδή η οργανωτική κουλτούρα της εταιρείας
- Και οι οικονομικές δραστηριότητες της επιχείρησης, οι οποίες τις προσδίδουν την επιθυμητή απόδοση ανεξαρτήτως των επικίνδυνων ρίσκων που λαμβάνει

Εικόνα 8 :Το μοντέλο της εταιρικής βιωσιμότητας των Aras και Crowther

Πηγή: Aras and Crowther, 2009

Παράλληλα, σύμφωνα με τον M.van Marrewijk(2003:651-652), τα προηγούμενα έτη η βιωσιμότητα αφορούσε μόνο το περιβάλλον και η ΕΚΕ αναφερόταν σε κοινωνικές πτυχές, όπως τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σήμερα πολλοί θεωρούν την Εταιρική Βιωσιμότητα και την ΕΚΕ ως συνώνυμους όρους. Η διατήρηση της εταιρικής βιωσιμότητας και ΕΚΕ φανερώνουν την ύπαρξη κοινωνικών και περιβαλλοντικών ανησυχιών στις επιχειρηματικές δραστηριότητες και στις αλληλεπιδράσεις με τα ενδιαφερόμενα μέρη. Αυτή θεωρείται από μερικούς ως μια γενική και χωρίς σαφήνεια περιγραφή της εταιρικής βιωσιμότητας και της ΕΚΕ.

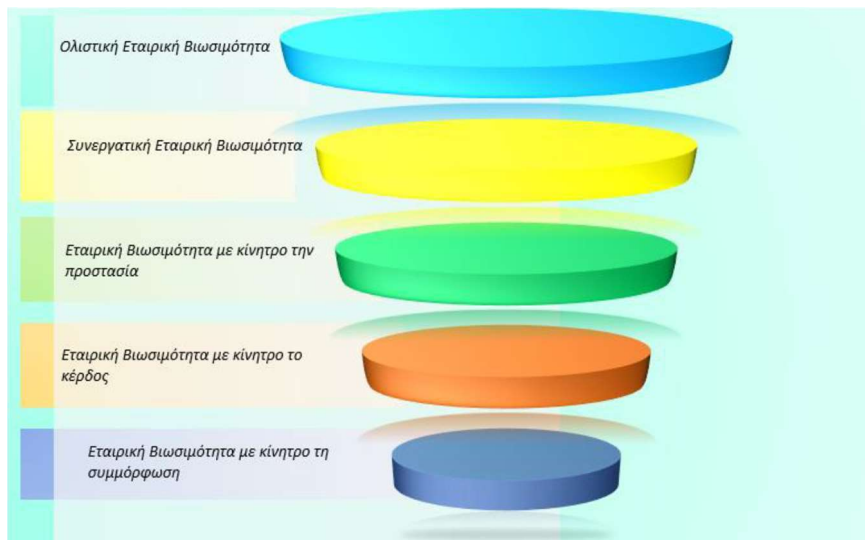

Πηγή: Marrewijk, 2003

Στο παραπάνω σχήμα, απεικονίζεται το γενικό μοντέλο της Εταιρικής Βιωσιμότητας και της ΕΚΕ, μαζί με τις κοινές τους διαστάσεις. Ο Marrewijk(2003), ερμήνευσε πέντε επίπεδα φιλοδοξίας της εταιρικής βιωσιμότητας τα οποία είναι:

1. Εταιρική Βιωσιμότητα (Μπλε) με σκοπό τη συμμόρφωση: Η Εταιρική Βιωσιμότητα σε αυτό το επίπεδο οφείλει να διατηρεί την ευημερία στην κοινωνία, όπως ορίζουν οι κανονισμοί από τις νόμιμες αρχές. Ακόμη, οι οργανισμοί είναι πιθανόν να ανταποκριθούν σε ζητήματα φιλανθρωπίας και διαχείρισης. Η σωστή συμπεριφορά αποτελεί κύριο μέλημα της Εταιρικής Βιωσιμότητας.
2. Εταιρική Βιωσιμότητα με σκοπό το κέρδος (Πορτοκαλί): Η Εταιρική Βιωσιμότητα σε αυτό το επίπεδο προτείνεται για την ενσωμάτωση κοινωνικών, ηθικών και οικολογικών παραμέτρων στις δραστηριότητες της επιχείρησης και τη λήψη αποφάσεων, υπό την προϋπόθεση ότι συμβάλλει στην δημιουργία κέρδους. Σκοπός της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι η παραγωγικότητα, για παράδειγμα λόγω της εικόνας και της φήμης της εταιρείας σε διάφορες αγορές (πελάτες/εργαζόμενοι/μέτοχοι).
3. Εταιρική Βιωσιμότητα με σκοπό τη προστασία(Πράσινο): Η Εταιρική Βιωσιμότητα χρειάζεται για την εξισορρόπηση των οικονομικών, κοινωνικών και οικολογικών ανησυχιών. Οι πρωτοβουλίες που αναλαμβάνει η Εταιρική Βιωσιμότητα υπερβαίνουν τη νομική συμμόρφωση και τους διαδικαστικούς λόγους. Σκοπός της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι η προστασία του ανθρώπινου δυναμικού, της κοινωνικής ευθύνης και του πλανήτη.
4. Συνεργατική Βιωσιμότητα (Κίτρινο): Η Εταιρική Βιωσιμότητα χρειάζεται στην αναζήτηση ισορροπημένων, λειτουργικών λύσεων που δημιουργούν αξία στον οικονομικό, κοινωνικό και οικολογικό τομέα της εταιρικής απόδοσης, σε μια συνεργατική προσέγγιση με όλους τους σχετικούς ενδιαφερόμενους. Σκοπός της Εταιρικής Βιωσιμότητας είναι ότι η βιωσιμότητα είναι σημαντική από μόνη της καθώς οδηγεί στην ανάπτυξη και τη πρόοδο.

5. Ολιστική Εταιρική Βιωσιμότητα (Τυρκουάζ): Η Εταιρική Βιωσιμότητα στοχεύει να συμβάλει στην ποιότητα και τη πορεία της ζωής κάθε όντος και οντότητας, τώρα και στο μέλλον. Ο σκοπός είναι ότι η βιωσιμότητα είναι η μόνη εναλλακτική λύση, καθώς υπάρχει σχέση αλληλεξάρτησης των όντων και των φαινομένων. Η ευθύνη λοιπόν πρέπει να ληφθεί από όλα τα άτομα και τους οργανισμούς.

Εικόνα 10: Τα πέντε “επίπεδα φιλοδοξίας” της Εταιρικής Βιωσιμότητας σύμφωνα με το Marrewijk

Πηγή: Marrewijk, 2003

Συνοψίζοντας, θεωρεί ότι η Εταιρική Βιωσιμότητα συνδέεται με την ΕΚΕ και συγχέει τους όρους ως (CS/CSR). Μια επιχείρηση ή οργανισμός μπορεί να πραγματοποιήσει δραστηριότητες ΕΚΕ και Εταιρικής Βιωσιμότητας αρκεί να έχει ένα συγκεκριμένο στόχο ή φιλοδοξία. Ορισμένα επίπεδα περιλαμβάνουν ένα ευρύ φάσμα προηγμένων εξελίξεων στο πλαίσιο της ΕΚΕ και της Εταιρικής Βιωσιμότητας, ενώ άλλα, δεν έχουν σχεδόν καμία. Στο «*Multiple Levels of Corporate Sustainability*», οι Marcel van Marrewijk και Marco Werre (2003) δείχνουν ότι οι ειδικές παρεμβάσεις χρήζουν ολοκληρωτικής αντιμετώπισης μόνο εντός ειδικού πλαισίου και κατάστασης. Ένα υψηλότερο επίπεδο φιλοδοξίας και εξειδικευμένες παρεμβάσεις της Εταιρικής

Βιωσιμότητας απαιτούν ένα σημαντικό θεσμικό πλαίσιο και ένα σύστημα αξιών (Marrewijk, 2003:652).

6.5 Δείκτες της Βιώσιμης Ανάπτυξης

Οι εταιρείες εκτός από την ΕΚΕ, χρησιμοποιούν επενδυτικούς δείκτες, οι οποίοι παρακολουθούν την επίδοση τους σχετικά με τη βιωσιμότητα. Ενδεικτικοί δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης είναι, ο Dow Jones και ο δείκτης Βιωσιμότητας FTSE4Good. Αυτοί οι δείκτες αποτελούν ένα μηχανισμό, ο οποίος βοηθάει τους επενδυτές να ελέγχουν και να αξιολογούν τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων, φανερώνοντας αν οι επιχειρήσεις είναι υπεύθυνες τόσο κοινωνικά όσο και περιβαλλοντικά σε συνδυασμό με τις καλές χρηματοοικονομικές τους αποδόσεις (Βαξεβανίδου, 2011:375). Η Βαξεβανίδου (2011) αναφέρει ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα για να γίνει πιο κατανοητή η χρήση των δεικτών. Συγκεκριμένα, υποστηρίζει ότι μια μεγάλη οικολογική οργάνωση, που έχει διαθέσιμα κεφάλαια, δεν θα τα επένδυε σε βιομηχανίες που προκαλούν ρύπανση του περιβάλλοντος, όπως παράλληλα και μια οργάνωση ανθρωπίνων δικαιωμάτων δεν θα επιθυμούσε τα χρήματά της να δοθούν σε καταπιεστικές οργανώσεις. Τέλος, οι δείκτες αποτελούν την εναρκτήριο κίνηση για τη χρηματοδότηση της βιώσιμης ανάπτυξης και την κάλυψη των αναγκών της τωρινής γενεάς δίχως να βλάπτονται μακροπρόθεσμα οι ανάγκες των επόμενων γενεών, όπως όρισε στη Έκθεση Brundtland η πρώην πρωθυπουργός της Νορβηγίας, Γκρο Χάρλεμ Μπρούντλαντ.

6.5.1 Οι Δείκτες FTSE4Good

Οι συγκεκριμένοι δείκτες Βιώσιμης Ανάπτυξης χρησιμοποιούνται για την μέτρηση των επιδόσεων των επιχειρήσεων ως προς την εταιρική υπευθυνότητα μέσω διεθνών κριτηρίων. Ο σχεδιασμός τους βοηθάει στην καταγραφή και την απόδοση των επιχειρήσεων, οι οποίες είναι παγκοσμίως αναγνωρισμένες για τις πρακτικές ΕΚΕ και ΒΑ. Σε αυτούς τους δείκτες ανήκουν κορυφαίες παγκόσμιες εταιρείες, οι οποίες είναι ευαισθητοποιημένες με θέματα που αφορούν τη προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, τη πολιτική σχετικά με το περιβάλλον και την αξιολόγηση σχέση με τους

«κοινωνικούς εταίρους». Για την επιλογή των εταιρειών χρειάζονται απαραίτητα κριτήρια, τα οποία εξετάζονται και εγκρίνονται από ανεξάρτητη ειδική επιτροπή και τα οποία διαμορφώνονται μέσω αναλύσεων της αγοράς. Οι Δείκτες είναι εξαιρετικής σημασίας για τους επενδυτές που επιθυμούν να έχουν πληροφορίες για την εταιρική υπευθυνότητα της επιχείρησης που σκοπεύουν να επενδύσουν (Βαξεβανίδου,2011:376). Τα κριτήρια που καλούνται οι εταιρείες να έχουν για την επιλογή τους από τον FTSE, χωρίζονται σε πέντε κατηγορίες οι οποίες είναι(ό.π.):

1. Η Βιώσιμη Ανάπτυξη του Περιβάλλοντος
2. Εποικοδομητικές σχέσεις με τους εταίρους
3. Σεβασμός και προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων
4. Διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας
5. «Αποποίηση δωροδοκίας»

Συνοψίζοντας, ο δείκτης δημιουργήθηκε το 2001 και από τότε πολλές επιχειρήσεις για να παραμείνουν στο δείκτη, προσπαθούν να εφαρμόσουν νέα κριτήρια, βελτιώνοντας την πολιτική και τις πρακτικές τους, ώστε να μην διαγραφούν και να εξακολουθούν να είναι προσεγγίσιμες από επενδυτές, όπως επίσης και να βελτιώνουν την εικόνα και τη φήμη τους(ό.π.,2011:377).

6.5.2 Ο Δείκτης Dow Jones

Η δημιουργία του Δείκτη DJSI(Dow Jones Sustainability Group Index) χρονολογείται το 1999 και σχετίζεται με τις ηθικές επενδύσεις σε συνεργασία με τη SAM(Sustainable Asset Management)⁴. Σκοπός της ύπαρξης του, είναι η αξιολόγηση των αποδόσεων των επενδύσεων σε επιχειρήσεις που επιθυμούν να γίνουν πιο βιώσιμες. Μεταξύ 2000 εταιρειών με την υψηλότερη χρηματιστηριακή αξία, επιλέγονται όσες η επίδοσή τους είναι μεγαλύτερη σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης,

⁴ Είναι μια εταιρεία ερευνών που εδρεύει στη Ζυρίχη και κάθε χρόνο δημοσιεύει λεπτομερείς αναλύσεις βιωσιμότητας για χιλιάδες ηγετικές εταιρείες σε παγκόσμιο επίπεδο.

συμφωνώντας με τις αναλύσεις της SAM. Ο Δείκτης εμπεριέχει πέντε διαφορετικούς δείκτες, οι οποίοι είναι: ένας παγκόσμιος, τρεις περιφερειακοί(Βόρειος Αμερική, Ευρώπη και Ασία-Ειρηνικός) και ένας εθνικός συγκεκριμένα για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Παράλληλα, ο Δείκτης Dow Jones Sustainability World Index(DJSI World) περιλαμβάνει τις σημαντικότερες επιχειρήσεις από πλευράς βιώσιμης ανάπτυξης παγκοσμίως. Περισσότερες από 300 επιχειρήσεις καταγράφονται στο Δείκτη που αντιστοιχούν στο 10% των κορυφαίων βιώσιμων επιχειρήσεων σε όλο το κόσμο από τις συνολικά 2.500 που περιλαμβάνει ο Δείκτης Dow Jones Global Total Stock Market Index. Τα κριτήρια επιλογής των επιχειρήσεων βασίζονται στη «στρατηγική και κλιματική αλλαγή», στην ενεργειακή κατανάλωση, «στην ανάπτυξη ανθρώπινου δυναμικού», στη διαχείριση της γνώσης εντός επιχείρησης, στις εποικοδομητικές σχέσεις με τους εταίρους και στην διακυβέρνηση της εταιρείας(Βαξεβανίδου,2011:379).

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

7.Μεθοδολογία της Έρευνας

7.1 Η Ερευνητική προσέγγιση (research approach): ποιοτική και ποσοτική έρευνα

Αρχικά, η σημασία της λέξης «μέθοδος», μετά + οδός ήταν «το οδεύειν πίσω από κάτι», η αναζήτηση⁵. Η μεθοδολογία, είναι ο τομέας της λογικής που κάνει επιστημονική μελέτη και ανάλυση των μεθόδων των επιμέρους επιστημών, όπως αναλύει και τον τρόπο που θα χρησιμοποιήσει η κάθε επιστήμη για να «μελετήσει το αντικείμενο της»(Λυδάκη,2016:62). Στην εκπαιδευτική έρευνα κυριαρχούν δύο μεθοδολογικές προσεγγίσεις, οι ποιοτικές και οι ποσοτικές. Οι ποιοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις (ερμηνευτική, φαινομενολογική, εθνογραφική κ.ά.) στηρίζονται στην υποκειμενική πραγματικότητα, ενώ οι ποσοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις βασίζονται στην αντικειμενική πραγματικότητα. Ποιοτικές ονομάζονται καθώς οι κοινωνικές επιστήμες ασχολούνται με «ποιότητες» και όχι με μετρήσεις, ενώ οι ποσοτικές ασχολούνται με τη μέτρηση των δεδομένων (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου,2021:63).

Οι ποιοτικές και ποσοτικές μεθοδολογικές προσεγγίσεις ξεκίνησαν ως δύο προοπτικές, την υποκειμενική και την αντικειμενική, οι οποίες ήταν τελείως διαφορετικές ακόμα και στη πορεία της εξέλιξης τους. Το γεγονός αυτό φανερώνει ότι δεν χρησιμοποιείται κοινή ορολογία και εφαρμόζονται όροι που έχουν παραμεριστεί. Σύμφωνα με τους Σταμοβλάση και Βαϊοπούλου(2021:63), χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί ο όρος του «θετικισμού», ο οποίος είχε παραμεριστεί ακόμα και από τον Popper(1983) στην επιστημολογία, όπως επίσης και ο ντετερμινισμός είχε αντικατασταθεί από την αιτιότητα. Συνεπώς, θα πρέπει να ανανεωθεί το εννοιολογικό περιεχόμενο της χρησιμοποιούμενης ορολογίας.

⁵ Βλ. Γ.Μπαμπινιώτης, *Λεξικό της νέας ελληνικής γλώσσας*, Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα,1998. Βλ. και Α.Λυδάκη, *Ποιοτικές μέθοδοι της κοινωνικής έρευνας*, νέα έκδοση, συμπληρωμένη. Καστανιώτη, Αθήνα 2012.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι και οι δύο μεθοδολογικές προσεγγίσεις έχουν διαφοροποιήσεις. Στις ποσοτικές μεθόδους εφαρμόζεται το ζήτημα της μέτρησης που αφορά τη ποσοτικοποίηση, ενώ στις ποιοτικές προσεγγίσεις εξετάζονται «ποιότητες», όπως το φύλο, η εθνικότητα, η καταγωγή κ.ά., των οποίων η μέτρηση δεν υφίσταται ατομικά αλλά συνολικά. Άλλη διαφοροποίηση αποτελεί η στατιστική, η οποία εφαρμόζεται στη ποσοτική μέθοδο. Σημαντικό βέβαια, είναι να διευκρινισθεί ότι οι «ποιότητες» σε μια έρευνα, δεν είναι ατομικά στοιχεία αλλά «συνυπάρχουν με άλλα ομοειδή ή διαφορετικά στοιχεία» και βρίσκονται σε συγκεκριμένο χώρο-χρόνο. Αυτό συνεπάγεται τη δημιουργία χωρο-χρονικών μοτίβων (patterns), τα οποία κατέχουν στατιστικές ιδιότητες, αλλά ως «σύνολο» αποτελούν ποιότητες σε διαφορετικό επίπεδο «κλίμακας παρατήρησης» (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου, 2021:64-65)

Επιπρόσθετα, αυτό που διαχωρίζει μια ποσοτική από μία ποιοτική έρευνα είναι τα αριθμητικά και τα μη αριθμητικά δεδομένα. Για παράδειγμα, όταν οι επιστήμονες μετρούν την ευφυΐα βάσει του δείκτη ευφυΐας (IQ), γίνεται ποσοτικοποίηση αυτής της ποιοτικής εκτίμησης. Ένας ψυχολόγος, ίσως αναφέρει ότι ο δείκτης ευφυΐας ενός ατόμου αγγίζει το 120. Κάθε παρατήρηση αποτελεί ποιοτική προσέγγιση, είτε αναφερόμαστε στην προσωπική εμπειρία σχετικά με την ευφυΐα κάποιου, «είτε στη θέση ενός δείκτη σε μια κλίμακα μέτρησης». Κανένα από αυτά τα πράγματα δεν αποτελούν ποσοτικό ή αριθμητικό δεδομένο, αν και μερικές φορές η μετατροπή τους σε ποσοτική μορφή θεωρείται αρκετά χρήσιμη (Babbie, 2018:80).

Η ποσοτικοποίηση διευκολύνει τη σύνοψη των δεδομένων, όπως επίσης κάνει πιο κατανοητές τις παρατηρήσεις. Επίσης, μπορεί να χρησιμοποιηθεί για στατιστικές αναλύσεις, οι οποίες ξεκινούν από απλούς μέσους όρους και καταλήγουν σε περίπλοκα μαθηματικά μοντέλα. Για παράδειγμα, ένας κοινωνικός ερευνητής ίσως θέσει την ερώτηση για το «αν τείνετε να βγαίνετε ραντεβού με άτομα μεγαλύτερης ή μικρότερης ηλικίας». Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα θα μπορούσε να δοθεί με ευκολία και να είναι ποσοτική. Όμως, δεν είναι πάντα εύκολο αυτό. Μπορεί η ηλικία στο συγκεκριμένο παράδειγμα να αντικατοπτρίζει των αριθμό των χρόνων που πέρασαν από τη γέννηση των ατόμων, όμως ο όρος «ηλικία» πολλές φορές νοείται ως «ωριμότητα». Παρόλο που τα άτομα που βγαίνετε είναι μεγαλύτερα σε ηλικία από εσάς, τείνουν να συμπεριφέρονται ανώριμα και να φαίνονται στην ίδια «ηλικία» με

εσάς. Κάποιοι μπορεί να βλέπουν την ηλικία ανάλογα με τα διαφορετικά βιώματα και την πείρα που έχει ένας άνθρωπος ή ανάλογα με το πόσο μικρά ή μεγάλα φαίνονται αυτά τα άτομα εμφανισιακά. Αυτά τα νοήματα θα εξαλείφονταν στον ποσοτικό υπολογισμό της ηλικίας. Τα ποιοτικά χαρακτηριστικά είναι πιο εμπλουτισμένα με νοήματα και λεπτομέρειες σε σύγκριση με τα ποσοτικά. Αυτό είναι φανερό στη φράση « Αυτός φαίνεται μεγαλύτερος από την ηλικία του». Η ποιοτική σημασία θα χανόταν αν προσπαθούσαμε να καθορίσουμε το πόσο ακριβώς μεγαλύτερος (ό.π.,2018:81).

Επιδίωξη της ποιοτικής έρευνας είναι «να ανακαλύψει τις απόψεις του ερευνώμενου πληθυσμού, εστιάζοντας στις οπτικές γωνίες υπό τις οποίες τα άτομα βιώνουν και αισθάνονται τα γεγονότα» (Bird, & συν.,1999: 320). Επομένως, η ποιοτική προσέγγιση είναι μια προσέγγιση με στόχο την ανάλυση και ερμηνεία ποιοτικών στοιχείων, αφού πρώτα συλλέξουμε, κατηγοριοποιήσουμε και αξιολογήσουμε τα δεδομένα μας. Η επιλογή της γίνεται όταν μας ενδιαφέρει να κάνουμε βαθύτερη ανάλυση και ερμηνεία καταστάσεων, γεγονότων, συμπεριφορών ή εμπειριών.

Η διαδικασία που οφείλει να ακολουθήσει ο ερευνητής στην ποιοτική έρευνα κατά την ολοκλήρωση της, είναι να επαληθεύσει τα συμπεράσματα του στους ανθρώπους που συμμετείχαν στην έρευνα για να βεβαιωθεί για την ορθότητα τους και έπειτα να δημοσιεύσει τα δεδομένα που κατέχει και να τα συγκρίνει με παρόμοιες έρευνες έτσι ώστε να καταφέρει να εκπληρώσει τον στόχο μιας παγκόσμιας κοινωνιολογίας, δηλαδή να βελτιώσει με την έρευνα του τη ζωή των ανθρώπων. Επιπλέον, οφείλει να καταθέσει τα γεγονότα σε κείμενο, κάτι ιδιαίτερα δύσκολο, καθώς ο λόγος, τα συναισθήματα και οι εικόνες δύσκολα εκφράζονται σε γραπτό λόγο (Λυδάκη, 2016:188).

Η υποκειμενικότητα είναι ανέφικτο να μην υπάρχει στην ερευνητική διαδικασία αλλά και στα γραπτά κείμενα, καθώς ο ερευνητής δεν μπορεί κατά τη διάρκεια μιας μελέτης να αποκολληθεί από την υπόλοιπη ζωή του, εξάλλου τα βιώματα του και οι εμπειρίες του τον ωθούν να πραγματοποιήσει ποιοτική έρευνα και να αναπτύξει φιλικούς δεσμούς με ανθρώπους που πιθανόν έχουν εντελώς διαφορετική ζωή από εκείνον. Στις περισσότερες ποιοτικές αναλύσεις είναι φανερός ο προσωπικός τρόπος απεικόνισης των αποτελεσμάτων, χωρίς αυτό να αποτελεί μειονέκτημα. Όταν ερμηνεύουμε τα

κοινωνικά φαινόμενα, το ενδιαφέρον μας στρέφεται στην ιδιαιτερότητα και όχι σε «γενικές παρατηρήσεις ή καθολικούς κανόνες και αρχές» (ό.π.,2016:189).

Συνοψίζοντας, αυτό που ενδιαφέρει ένα νέο ερευνητή είναι ποια από τις δύο μεθόδους να διαλέξει, την ποιοτική ή την ποσοτική; Η απάντηση στο ερώτημα είναι να διαλέξει όποια ταιριάζει στα ερευνητικά του ερωτήματα. Όλες οι μεθοδολογικές προσεγγίσεις έχουν συγκεκριμένους περιορισμούς και εμβέλεια. Η επιλογή τους θα βοηθήσει στο αποτέλεσμα της έρευνας (ό.π.,2021:66).

7.2 Η επιστημονική μέθοδος έρευνας της παρούσας εργασίας

Για τη διερεύνηση της εφαρμογής της ΕΚΕ και της σύνδεσης της με τη ΒΑ στις μικρές⁶ επιχειρήσεις, του κλάδου τροφίμων και ποτών, της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς, η μεθοδολογική προσέγγιση που κρίθηκε καταλληλότερη ήταν η ποιοτική και οι τεχνικές της. Συγκεκριμένα, θα πραγματοποιηθεί ποιοτική έρευνα μέσω συνεντεύξεων στα στελέχη των επιχειρήσεων. Στην ποιοτική έρευνα εφαρμόζεται η αναλυτική επαγωγή και η ανάλυση δεδομένων, σε αντίθεση με την ποσοτική που ανήκει στο υποθετικό- απαγωγικό μοντέλο (Πουρκός και Δαφέρμος,2010:32). Ένας από τους λόγους που οδηγηθήκαμε στην επιλογή της ποιοτικής μεθόδου και των ποιοτικών συνεντεύξεων, είναι ότι επιτρέπουν τη συλλογή δεδομένων εκτός των προκαθορισμένων πλαισίων των ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς ο ερευνητής έχει την ευχέρεια να προσθέσει νέα στοιχεία για το ζήτημα που τον ενδιαφέρει να ερευνήσει. Επιπλέον, η επικοινωνία του ερευνητή και των συμμετεχόντων είναι πολύ σημαντική, καθώς πρόκειται για μια διαπροσωπική συνάντηση, στην οποία πρέπει να αποφευχθεί οποιαδήποτε ενόχληση ή συναίσθημα πίεσης ή επιθετική συμπεριφορά προς τον συμμετέχοντα για να υπάρχει ομαλή ροή στη συζήτηση και να ολοκληρωθεί η έρευνα (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου,2021:191-192).

⁶ Σύμφωνα με τον Burns(2020:55), η Ευρωπαϊκή Επιτροπή όρισε τις επιχειρήσεις ανάλογα με τον αριθμό εργαζομένων τους. Επομένως μικρή επιχείρηση είναι αυτή που απασχολεί από 10-49 άτομα.

Η ποιοτική έρευνα εμπερικλείει ένα εκτενές φάσμα στόχων και μεθοδολογιών, τα οποία προέρχονται από τον ίδιο τον τύπο της έρευνας. Ο συγκεκριμένος τύπος έρευνας μελετά τα ανθρώπινα ερεθίσματα μέσα από την κατανόηση των αντιλήψεων, των απόψεων και των στάσεων. Η ποιοτική έρευνα εφαρμόζεται για να διερευνήσουμε το πώς ορισμένα κοινωνικά σύνολα αντιλαμβάνονται ιδέες και ζητήματα ή για να επεξηγήσουμε τον λόγο για τον οποίο ορισμένα μέρη του πληθυσμού κάνουν κάποιες επιλογές ή για να παρατηρήσουμε τις διαφορετικές ιδέες και απόψεις που υπάρχουν σε ορισμένα τμήματα πληθυσμού. Όμως, την επεξηγηματική ποιοτική έρευνα μπορεί να ακολουθήσει και μια ποσοτική μελέτη, ώστε να εμβαθύνει περισσότερο σε δεδομένα που παρουσιάζονται (Statistics Solutions, 1995).

Εν κατακλείδι, οι συνεντεύξεις θα είναι ημι-δομημένες και θα γίνει χρήση ενδεικτικού ερωτηματολογίου που θα βοηθήσει στη διεξαγωγή της εκ βάθους συζητήσεως με τους συμμετέχοντες για το βαθμό ενημέρωσης τους για την ΕΚΕ και τη ΒΑ και τη μεταξύ τους σύνδεση. Το ερωτηματολόγιο θα δομηθεί έπειτα από σχετική μελέτη για την ΕΚΕ και τη ΒΑ και τη μεταξύ τους σχέση, με ερωτήματα που θα εμπλουτίσουν την έρευνα και θα απαντούν στο «πώς» οι ερωτώμενοι αντιλαμβάνονται αυτές τις έννοιες και αν οι επιχειρήσεις που απασχολούνται τις εφαρμόζουν στην στρατηγική τους. Το γλωσσικό ύφος των ερωτήσεων θα πρέπει να είναι κατανοητό για τους συμμετέχοντες και παρόλο που οι ερωτήσεις καταγράφονται με λογική σειρά μπορούν να τεθούν με διαφορετική σειρά σύμφωνα με την ροή της συζήτησης (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου, 2021:190).

7.2.1 Η ποιοτική συνέντευξη

Σύμφωνα με τον Babbie (2018:482), συνέντευξη είναι η τεχνική κατά την οποία ένα άτομο (συνεντευκτής) υποβάλλει ερωτήσεις σε ένα άλλο (ερωτώμενο), με σκοπό την συλλογή πληροφοριών. Οι συνεντεύξεις μπορούν να είναι είτε διαπροσωπικές είτε τηλεφωνικές. Η συνέντευξη αποτελεί μια διαφορετική μέθοδο συλλογής στοιχείων από δειγματοληπτικές έρευνες. Αντί να επιτυγχάνονται μέσω της παράδοσης ερωτηματολογίων στους ερωτώμενους, με στόχο την ανάγνωση και τη συμπλήρωση τους, οι ερευνητές στέλνουν συνεντευκτές να κάνουν τις ερωτήσεις προφορικά και

στην συνέχεια να καταγράψουν οι ίδιοι τις απαντήσεις που έλαβαν από τους ερωτώμενους.

Επιπλέον, μέσω των συνεντεύξεων προβάλλονται οι πληροφορίες και οι γνώσεις που κατέχει το άτομο, οι προτιμήσεις του και οι πεποιθήσεις του, αλλά, κυρίως, οι απόψεις και οι αντιλήψεις του, εστιάζοντας στο πώς τα άτομα αισθάνονται και βιώνουν τα γεγονότα αφού αυτές μελετούν το «γιατί συμβαίνει κάτι», και όχι απλώς το «τι συμβαίνει» (Φίλιας, 1997:129).

Αξιοσημείωτο είναι να αναφερθεί η διαφορά της συνέντευξης από μια δημοσιογραφική συνέντευξη. Η διαφορά της κοινωνιολογικής συνέντευξης, από τη δημοσιογραφική, είναι ότι η πρώτη αποτελεί μια «συστηματοποιημένη» συζήτηση με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία καθορίζουν την τεχνική αλλά και την εφαρμογή της. Μια κοινωνιολογική συνέντευξη, οδηγεί στην δημιουργία μίας σχέσης μεταξύ των ατόμων που συμμετέχουν σε αυτή, κυρίως ψυχολογικής, στην οποία οι ρόλοι τους είναι αμετάβλητοι. Ο συνεντευκτής θέτει τις ερωτήσεις στον ερωτώμενο και συλλέγει τις πληροφορίες που χρειάζεται για την έρευνα του, ακολουθώντας μεθοδολογική στρατηγική η οποία έχει άμεση συνάφεια με τη τεχνική που έχει επιλέξει να ακολουθήσει ο ερευνητής (ό.π.,1997:130).

Οι διαφορές της συνέντευξης από μια απλή συζήτηση είναι ότι η συνέντευξη στηρίζεται σε θέματα, τα οποία συζητούνται σε βάθος, σύμφωνα με τις απόψεις και τις αντιλήψεις των ατόμων που συμμετέχουν στην έρευνα αποτελώντας μια μέθοδο συλλογής πληροφοριών σχετικά με το θέμα που μελετά ο ερευνητής της τη δεδομένη χρονική στιγμή. Ακόμα, ο διάλογος που πραγματοποιείται μεταξύ των συμμετεχόντων υφίσταται ανάμεσα σε ανθρώπους που ουσιαστικά δεν γνωρίζονται μεταξύ τους, ενώ σημαντικό καθίστατο ότι ο διάλογος μπορεί να κατευθύνεται είτε σε μεγάλο είτε σε μικρό βαθμό από τον ερευνητή, κάτι που καθορίζεται από το είδος της συνέντευξης, τα οποία θα αναλυθούν παρακάτω, αλλά και από τις τροποποιήσεις της έρευνας του συνεντευκτή, ανάλογα από όσα ειπωθούν στο διάλογο τους (ό.π.,1997:130).

Η συνέντευξη είναι μια πολύ συνηθισμένη τεχνική συλλογής δεδομένων σε μια ποιοτική έρευνα. Εκτιμάται ότι το 90% των κοινωνικών ερευνών χρησιμοποιούν τις

συνεντεύξεις, με κάποιον τρόπο, για να συλλέξουν τα δεδομένα τους ή ένα μέρος αυτών. Αποτελεί έναν τρόπο για να ανακαλύψει ο ερευνητής τι σκέφτονται και τι αισθάνονται οι ερωτώμενοι. Ως εργαλείο έρευνας εμφανίζει πολλά πλεονεκτήματα, διότι βοηθάει στο να διευκρινιστούν κάποιες απαντήσεις, να γίνουν επιπλέον ερωτήσεις, δίνοντας, έτσι, τη δυνατότητα για εμβάθυνση, όπου ήταν αδιευκρίνιστα όσα ειπώθηκαν, και λόγω της αμεσότητάς της βρίσκει, συνήθως, μεγάλη αποδοχή από τους συμμετέχοντες σε μια έρευνα (Κεδράκα,2008). Βέβαια, υπάρχουν πολλά είδη συνέντευξης, όπου το καθένα διευκολύνει τη διεξαγωγή της εκάστοτε έρευνας και θα αναφερθούν αναλυτικά παρακάτω.

7.2.2 Τα είδη της συνέντευξης

Υπάρχουν διάφορες μορφές συνέντευξης και καθορίζεται από το σκοπό στον οποίο αποβλέπει. Σύμφωνα με τον Φίλια(1997:130), οι συνεντεύξεις διακρίνονται σε: δομημένες ή μη δομημένες, άμεσες ή έμμεσες, επαναλαμβανόμενες, κλινικές και σε βάθος. Στις δομημένες συνεντεύξεις, ο ερωτώμενος καλείται να απαντήσει σε μια σειρά ερωτήσεων, όπου ο αριθμός τους, η σειρά και το περιεχόμενο τους βρίσκεται σε έντυπη μορφή. Αντιθέτως, όμως, στις μη δομημένες συνεντεύξεις, η συζήτηση μεταξύ του συνεντευκτή και των συμμετεχόντων είναι πιο ελεύθερη. Η ίδια διαφέρει ανάλογα με την μορφή της συζήτησης και ο βαθμός ελευθερίας, είτε μεγάλος είτε μικρός, οφείλεται ουσιαστικά στη δόμηση της. Η δομημένη συνέντευξη συλλέγει δεδομένα για μια έρευνα επισκόπησης με προφορικό τρόπο και θεωρείται ποσοτική μέθοδος συλλογής στοιχείων, αν και στην ποσοτική έρευνα χρησιμοποιείται σπάνια, διότι τα πλεονεκτήματα της έναντι της απάντησης σε ένα γραπτό ερωτηματολόγιο είναι ελάχιστα (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου,2021:189).

Οι μη δομημένες συνεντεύξεις διακρίνονται,σε εντοπισμένες ή όχι. Μια εντοπισμένη συνέντευξη στοχεύει σε μια συγκεκριμένη εμπειρία, από τα αποτελέσματα της οποίας αναπαράχθηκαν ορισμένα ερεθίσματα. Το συγκεκριμένο είδος συνέντευξης χαρακτηρίζεται πιο αυστηρό σε σύγκριση με τις ελεύθερες συνεντεύξεις. Ο

συνεντευκτής θέτει τις ερωτήσεις όπως επιθυμεί και το ύφος, αλλά είναι υποχρεωμένος να συγκεντρώσει όλες τις απαιτούμενες πληροφορίες για το θέμα που διερευνάται. Επιπλέον, αν και υπάρχει περιορισμός από το πλαίσιο της έρευνας στην ελευθερία των συμμετεχόντων, ο ερωτώμενος μπορεί να μοιραστεί την εμπειρία του με τον τρόπο που επιθυμεί, βοηθώντας τον συνεντευκτή να συγκεντρώσει τις απαιτούμενες πληροφορίες (Φίλιας, 1997:130). Επιπλέον, οι ερωτήσεις δεν είναι προαποφασισμένες, αλλά εκφράζονται όπως προκύπτουν από την ροή της συζήτησης και φέρουν τυχόν διευκρινήσεις σε σημεία που χρήζουν περαιτέρω διερεύνηση. Υπάρχει δυνατότητα να χρησιμοποιηθεί κάποια λίστα ως υπόμνηση για τον συνεντευκτή (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου, 2021:189).

Στις άμεσες και των έμμεσες συνεντεύξεις η διαφορά φαίνεται στο τρόπο με τον οποίο ο ερευνητής αποσπά τις απαντήσεις του. Στις άμεσες συνεντεύξεις, οι ερωτήσεις, όπως και οι απαντήσεις είναι σαφείς και το περιεχόμενο τους είναι καθαρό. Αντίθετα, στις έμμεσες, το πραγματικό νόημα της συζήτησης γίνεται φανερό από τις πληροφορίες που δίνει ο συνεντευξιζόμενος, χωρίς να καθορίζει άμεσα τη συμπεριφορά του ή τις απόψεις του. Η επαναλαμβανόμενη συνέντευξη, πραγματοποιείται σε ομάδες ανθρώπων και ονομάζονται Panel, καθώς χρειάζεται η συνεχής επανάληψη τους προκειμένου να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα προς ανάλυση δεδομένα. Με την μέθοδο αυτή, οι αναλυτές δίνουν έμφαση στην εξέλιξη των συμπεριφορών της ομάδας ως προς το κοινωνικό φαινόμενο που μελετάται. Ταυτόχρονα, αποτυπώνονται και τα ερεθίσματα που έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τα άτομα. Ένα σημαντικό μειονέκτημα αποτελεί η επίγνωση του θέματος από τους ερωτώμενους, διότι σκέφτονται τι θα πουν στους ερευνητές, ελαττώνοντας το βαθμό ουδετερότητας ή αντικειμενικότητας (Φίλιας, 1997:130).

Επιπλέον, η συνέντευξη σε βάθος βοηθάει τον ερευνητή να ορίσει το πεδίο της έρευνας, αλλά και να κατευθύνει τη συζήτηση όπου επιθυμεί ο ίδιος, όπως επίσης και ο ερωτώμενος μπορεί να κατευθύνει τον τρόπο με τον οποίο θα ανταποκριθεί. Τέλος, η κλινική συνέντευξη πραγματοποιείται στον τομέα της ψυχιατρικής και της

ψυχανάλυσης, στρέφοντας τη προσοχή στη ψυχολογία του ατόμου και ο σκοπός της είναι θεραπευτικός (ό.π.,1997:130).

7.2.3 Τα μειονεκτήματα της ποιοτικής συνέντευξης

Στην ποιοτική συνέντευξη, όπως και σε κάθε μέθοδο, παρατηρούνται κάποια μειονεκτήματα τα οποία δεν μπορούν να παραληφθούν. Αρχικά, η αμοιβαία εμπιστοσύνη, η κοινωνική απόσταση και ο έλεγχος του συντονιστή, αποτελούν παράγοντες που αλλάζουν από τη μία συζήτηση στην άλλη και προσδίδουν μια διαφορετική διάσταση στη διεξαγόμενη συζήτηση, η οποία μπορεί να φέρει αρνητικά αποτελέσματα. Αν οι ερωτήσεις προς τον συνεντευξιαζόμενο εμβαθύνουν σε ευαίσθητα σημεία, θα του προκαλέσουν αμηχανία, θα προσπαθήσει να τις αποφύγει και δεν θα απαντήσει. Σε αυτή την τροπή, οφείλεται η έλλειψη αμοιβαίας εμπιστοσύνης. Ακόμα, η ποιοτική συνέντευξη είναι αρκετά χρονοβόρα και την ίδια στιγμή μπορεί να την απορρίψουν οι υποψήφιοι και να μην συμμετέχουν στη διαδικασία εξαιτίας της ανασφάλειας και της έλλειψης εμπιστοσύνης στο πρόσωπο του συνεντευκτή (Cohen & Manion,1997:379).

Εντούτοις, αν και η μέθοδος των ποιοτικών συνεντεύξεων έχει τα μειονεκτήματά της, κανείς δεν μπορεί να αρνηθεί το πόσο σημαντική και συνάμα χρήσιμη είναι. Οι ποιοτικές έρευνες βοηθούν να αναλυθούν εις βάθος τα υπο μελέτη θέματα, να μελετηθούν οι συμπεριφορές και οι στάσεις και να αναπαραχθούν εις βάθος απαντήσεις, οι οποίες θα βοηθήσουν στη δημιουργία μιας συνολικής εικόνας επί του θέματος και θα εξαλείψουν τον προβληματισμό και τις ελλείψεις του ερευνητή. Τέλος, οι αναλυτικές περιγραφές που προσφέρει η μέθοδος των ποιοτικών συνεντεύξεων, βοηθούν στην κατανόηση των ζητημάτων και η αμεσότητα μεταξύ ερευνητή και ερωτώμενου την ενισχύουν περισσότερο (Bell,1997:145).

7.2.4 Ο ρόλος του συνεντευκτή

Αν και οι ποιοτικές συνεντεύξεις διερευνούν τα προς μελέτη θέματα εις βάθος, το πώς θα τα αξιοποιήσει ο εκάστοτε ερευνητής διαφέρει ανάλογα τη περίπτωση μελέτης. Σκοπός είναι να παρουσιάζεται όσο το δυνατόν πιο επαγγελματίας γίνεται και να γνωρίζει πλήρως τις ερωτήσεις που θέτει προς συζήτηση (Bell,1997:145). Ο συνεντευκτής διαθέτει πολλά πλεονεκτήματα από τη συμπλήρωση των ερωτηματολογίων. Μεγάλο ποσοστό ερευνών που πραγματοποιείται μέσω συνεντεύξεων έχει μεγαλύτερη απόκριση από μια ταχυδρομική έρευνα. Το ποσοστό συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων οφείλει να ανέρχεται στο 80 με 85 τοις εκατό για να θεωρείται μια σωστά εκτελεσμένη έρευνα μέσω συνεντεύξεων. Εκτιμάται πιο δύσκολο από τους ερωτώμενους να απορρίψουν έναν συνεντευκτή που τους παρουσιάζεται αυτοπροσώπως, ενώ θεωρείται πιο εύκολο να απορρίψουν ένα ερωτηματολόγιο που έλαβαν ταχυδρομικώς (Babbie,2018:482).

Ακόμα, η παρουσία ενός συνεντευκτή ελαττώνει τον αριθμό των απαντήσεων «Δεν γνωρίζω» και «Δεν απαντώ». Αν η μείωση αυτών των απαντήσεων κρίνεται σημαντική για την εξέλιξη της έρευνας, ο ερευνητής μπορεί να προσπαθήσει να παρακινήσει τον συνεντευξιαζόμενο και να τον βοηθήσει στις απαντήσεις (« Αν θα έπρεπε να διαλέξετε μια από τις απαντήσεις ποια πιστεύετε ότι θα εξέφραζε καλύτερα τα συναισθήματά σας»). Πρωτεύον ζήτημα είναι να διατυπώνονται οι ερωτήσεις με σαφήνεια, χωρίς να υπάρχει ρίσκο να δημιουργηθούν παρεξηγήσεις. Υπάρχει δυνατότητα να επαναδιατυπωθούν ορισμένες ερωτήσεις, ώστε να αποφευχθούν λαθεμένες εντυπώσεις και ώστε ο συνεντευκτής να εκμαιεύσει όσο το δυνατόν πιο κατατοπιστικές απαντήσεις κατά την ροή της συζήτησης (Bell,1997:145).

Σκοπός του ερευνητή είναι η δημιουργία ενός οικείου και φιλικού περιβάλλοντος ανάμεσα σε εκείνον και τον ερωτώμενο, έτσι ώστε να επωφεληθεί από την αλληλεπίδραση που θα δημιουργηθεί και να προκύψουν όσο το δυνατόν καλύτερα αποτελέσματα. Κάθε ερευνητής πρέπει να μην ξεχνάει πως οι ερωτήσεις και οι απαντήσεις που προκύπτουν από τον μεταξύ τους διάλογο, προκύπτουν από την αλληλεπίδραση και την επικοινωνία ανάμεσα τους κατά τη διάρκεια της συζήτησης και πως το γνωστικό αντικείμενο είναι πιο οικείο στον ερευνητή, συνεπώς η εξέλιξη της

συζήτησης κρίνεται από τον ίδιο (Βαβουρανάκης,1986:57-59). Ο ερευνητής πρέπει να διατηρεί την ουδετερότητα στη συζήτηση με τον ερωτώμενο, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι πρέπει να είναι και απόμακρος, αλλά ότι πρέπει να είναι καλός ακροατής (Babbie,2011:495). Στα δείγματα μιας συγκεκριμένης περιοχής, η ουδετερότητα αποτελεί σημαντικό στοιχείο. Ένας συνεντευκτής πραγματοποιεί όλες τις συνεντεύξεις σε ένα συγκεκριμένο οικοδομικό τετράγωνο ή μια ομάδα γειτονικών τετραγώνων, δηλαδή σε μια ορισμένη γεωγραφική περιοχή για εξοικονόμηση χρόνου και χρημάτων. Χαρακτηριστικό της συγκεκριμένης περιοχής μπορεί να θεωρηθεί η μεροληψία του συνεντευκτή, σε περίπτωση που κάνει κάτι που θα επηρεάσει τις απαντήσεις των συνεντευζιζόμενων (Babbie,2018:483-484).

Η παρουσία ενός συντονιστή είναι σημαντική καθώς ο ίδιος έχει τη δυνατότητα κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων να παρατηρεί τους συνεντευζιζόμενους και να κρατά σημειώσεις, οι οποίες αργότερα ίσως είναι βοηθητικές για να συμπληρώσει κάποια κενά στην έρευνα του ή για να διατυπώσει συμπληρωματικές ερωτήσεις ή για να διεξάγει νέες πληροφορίες που δεν είχε παρατηρήσει προηγουμένως ή για να ενισχύσει τα αποτελέσματα της έρευνας (Cohen & Manion,1997:318).

Τέλος, ο συνεντευκτής λαμβάνει το ρόλο του παρατηρητή κατά τη διάρκεια της συζήτησης. Είναι δυνατόν, για παράδειγμα να σημειώσει τη φυλή του συνεντευζιζόμενου, αν αυτό κρίνεται ιδιαίτερα ευαίσθητο ζήτημα και δεν μπορεί να τον ρωτήσει, όπως κατά παρόμοιο τρόπο να σημειώσει τη ποιότητα της κατοικίας του, τη γλωσσική του επάρκεια, τα ποικίλα υπάρχοντα του ή το πως αντιδράει στη διεξαγωγή της έρευνας. Αναφέροντας ένα παράδειγμα, σε μία έρευνα φοιτητών, έπρεπε οι ίδιοι να συμπληρώσουν ένα ερωτηματολόγιο το οποίο είχε να κάνει με τις σεξουαλικές τους στάσεις και συμπεριφορές. Κατά τη διάρκεια της συμπλήρωσης, ο ερευνητής παρατηρούσε τους φοιτητές και κρατούσε λεπτομερείς σημειώσεις σχετικά με την εμφάνιση τους και την ένδυση τους. Βέβαια, αξιοσημείωτο είναι ότι αυτή η διαδικασία θίγει δεοντολογικά ζητήματα (Babbie,2018:483).

Μια μερίδα ερευνητών θεωρεί ότι τέτοιου είδους πρακτικές «παραβιάζουν το πνεύμα συναίνεσης, βάσει του οποίου ο ερωτώμενος έχει δεχθεί να συμμετάσχει στην έρευνα» Η ευαισθησία είναι το κλειδί αντιμετώπισης τέτοιου είδους ζητημάτων. Οι

δειγματοληπτικές έρευνες στηρίζονται στο δίπολο « ερέθισμα- αντίδραση». Οι ερωτήσεις των δειγματοληπτικών ερευνών πρέπει να είναι σαφής για όλους τους ερωτώμενους και να διατυπώνονται με τρόπο που θα πλησιάζουν στο ιδανικό όσο το δυνατόν περισσότερο (ό.π.,2018:483). Επιπλέον, κατά τη διάρκεια της συζήτησης ελλοχεύει ένα «εγώ» σχετικά με τις ερωτήσεις και τις απαντήσεις για τα όσα συμβαίνουν στη πορεία της συνέντευξης και της ανάλυσης της, τα οποία δεν παύουν να παρακινούνται ασταμάτητα από αυτό (Rubin & Rubin,1995:13).

7.3 Το ερευνητικό εργαλείο

Το ερευνητικό εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για τη συλλογή των δεδομένων σχετικά με την ΕΚΕ και τη ΒΑ κρίθηκε ότι είναι το ερωτηματολόγιο, το οποίο δημιουργήθηκε με βάση την σχετική μελέτη για τον ορισμό, τις πρακτικές των εταιρειών, τα προγράμματα, την σχέση μεταξύ ΕΚΕ και ΒΑ κ.ά., ώστε να κατευθύνει τους ερωτώμενους προς επίρρωσιν της θέσης τους σχετικά με τις ερευνητικές μας υποθέσεις.

Το ερωτηματολόγιο αποτελούνταν από 10 ερωτήσεις και ο μέσος χρόνος των συνεντεύξεων ήταν 20-25 λεπτά. Στο πρώτο μέρος του ερωτηματολογίου θέτονταν τα στοιχεία των επιχειρήσεων, δηλαδή η ονομασία της επιχείρησης, τα έτη λειτουργίας της, η έδρα της, ο αριθμός των εργαζομένων και η θέση του ερωτώμενου. Στη συνέχεια, στο δεύτερο μέρος παρατίθενται οι ερωτήσεις ειδικού περιεχομένου που θα μας βοηθήσουν να ολοκληρώσουμε τον ερευνητικό μας στόχο σχετικά με την ΕΚΕ και τη ΒΑ. Τέλος, οι ερωτήσεις διατυπώνονται με ένα γλωσσικό ύφος που θα είναι κατανοητό από τους συμμετέχοντες και μπορούν να τεθούν με διαφορετική σειρά μέσα στη ροή της συζήτησης. Ο χώρος διεξαγωγής των συνεντεύξεων ήταν στα προσωπικά γραφεία των στελεχών ώστε να υπάρχει ησυχία και κάποιου βαθμού ιδιωτικότητα, αλλά και στον εργασιακό τους χώρο.

Την ώρα της συνάντησης, έγινε η γνωριμία, δόθηκε εξήγηση για τον σκοπό της έρευνας και έγινε ενημέρωση για ζητήματα εχεμύθειας και πως η διακοπή της συνέντευξης είναι δυνατή οποιαδήποτε στιγμή. Σκοπός των εισαγωγικών ερωτήσεων ήταν για να αποφευχθεί η αμηχανία. Ο ερευνητής δεν πρέπει να εκφράσει την άποψη

του ή να κρίνει το θέμα ακόμα και αν του ζητηθεί και πρέπει να αφήνει χρόνο στον ερωτώμενο να απαντήσει (Σταμοβλάσης και Βαϊοπούλου, 2021:190). Στη διάρκεια της συνέντευξης έγινε καταγραφή των απαντήσεων των ερωτώμενων και προσωπικές σημειώσεις σχετικά με την έκφραση και τη στάση τους. Στο τέλος της συνέντευξης, έγινε θερμός αποχαιρετισμός και ακριβής καταγραφή των απαντήσεων του ερωτώμενου της συγκεκριμένης επιχείρησης. Παρακάτω, θα παρατεθούν τα κριτήρια επιλογής της ερευνώμενης ομάδας και της γεωγραφικής περιοχής, καθώς θα αναλυθούν οι θεωρητικοί άξονες, όπως αυτοί προέκυψαν από την μελέτη και την ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων.

7.3.1 Κριτήρια επιλογής της ερευνώμενης ομάδας και γεωγραφικής περιοχής

Αρχικά, η επιλογή της ερευνώμενης ομάδας, αποτελεί την πηγή συλλογής πληροφοριών, σχετικά με τον βαθμό ενημέρωσης της ΕΚΕ και της ΒΑ από τα στελέχη των επιχειρήσεων και της εφαρμογής τους από τις μικρές επιχειρήσεις Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς. Η επιλογή των επιχειρήσεων βασίστηκε σε μια μικρή μελέτη των συνολικών επιχειρήσεων τροφίμων και ποτών στους δήμους της Περιφερειακής Ενότητας, δηλαδή στους δήμους: Νίκαιας-Αγίου Ιωάννη Ρέντη, Κορυδαλλού, Πειραιά, Κερατσινίου- Δραπετσώνας, Περάματος.

Στη συνέχεια, έχοντας σημειώσει τις συγκεκριμένες επιχειρήσεις τροφίμων και ποτών, έγινε έρευνα στο ηλεκτρονικό Εμπορικό και Βιομηχανικό Επιμελητήριο Αθηνών (ΕΒΕΑ), για να γίνει ο διαχωρισμός ανάμεσα τους, σχετικά με το ποιες ασχολούνται με το λιανικό εμπόριο και ποιες με το χονδρικό εμπόριο τροφίμων και ποτών. Όταν επιτεύχθηκε ο διαχωρισμός, καθώς μας ενδιέφεραν οι επιχειρήσεις που ασχολούνται με το λιανικό εμπόριο, παρατηρήθηκε και η νομική μορφή της επιχείρησης, για να εξακριβωθεί το μέγεθος της. Εφόσον, βρήκαμε ένα σύνολο μικρών επιχειρήσεων που ασχολούνται με το λιανικό εμπόριο τροφίμων και ποτών και σημειώσαμε και τη διεύθυνση που εδρεύουν, έπειτα δομήσαμε το ερωτηματολόγιο, το οποίο μας ήταν απαραίτητο για τη διεξαγωγή της έρευνας.

Η γεωγραφική περιοχή επιλέχθηκε με γνώμονα τον τόπο κατοικίας του συνεντευκτή και περιλαμβάνει τους γύρω δήμους, οι οποίοι απαρτίζουν τη Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς. Αυτό βοηθάει στην ύπαρξη εύρους επιλογών επιχειρήσεων, διότι υπάρχει πιθανότητα ένας δήμος να μην περιλαμβάνει μεγάλη ποικιλία μικρών επιχειρήσεων τροφίμων και ποτών. Η επιλογή του συγκεκριμένου κλάδου πραγματοποιήθηκε μέσω της ανάλυσης αγοράς εργασίας του Δυτικού Πειραιά, καθώς περιλαμβάνει σχετικό πίνακα που απεικονίζει τις δραστηριότητες των επιχειρήσεων των δήμων που γειτνιάζουν στην περιοχή παρέμβασης. Πιο συγκεκριμένα, στο δήμο Κορυδαλλού κυριαρχούν οι κλάδοι των τροφίμων, της ένδυσης- υπόδησης και των προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά. Στο δήμο Νίκαιας, κυριαρχούν οι κλάδοι τροφίμων, ένδυσης- υπόδησης, επίπλων και κατασκευών μεταφορικών μέσων, που στην προκειμένη περίπτωση συνδέεται με τα συνεργεία επισκευής αυτοκινήτων και μοτοποδηλάτων που είναι σε πλειονότητα στην περιοχή. Στο δήμο Κερατσινίου, υπερισχύουν τα τρόφιμα, η ένδυση – υπόδηση, οι βιοτεχνίες προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά και η ναυπηγοεπισκευή. Έπειτα, στο δήμο Περάματος είναι κυρίαρχος ο ναυπηγοεπισκευαστικός κλάδος. Στο δήμο Αγίου Ιωάννη Ρέντη, υπερισχύουν οι μονάδες επίπλων, οι χημικές βιοτεχνίες - αποθήκες, οι βιομηχανίες τελικών προϊόντων από μέταλλο και οι βιομηχανίες κατασκευής ηλεκτρικών μηχανών και συσκευών. Στο δήμο Πειραιά, σημαντική είναι η εγκατάσταση ορισμένων σημαντικών, μεγάλων βιομηχανιών και αρκετών μικρομεσαίων επιχειρήσεων πολλών κλάδων. Τέλος, στο δήμο Δραπετσώνας, έχουν εκλείψει πλέον οι μικρομεσαίες επιχειρήσεις του κλάδου των χημικών προϊόντων (λόγω του κλεισίματος του εργοστασίου Λιπασμάτων), παραμένουν λίγες μικρομεσαίες επιχειρήσεις κατασκευής προϊόντων από μη μεταλλικά ορυκτά, ενώ σημαντική είναι και η παρουσία μονάδων που συνδέονται με τον κλάδο της ναυπηγοεπισκευαστικής (Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, 2012:20).

Αξιοσημείωτο είναι, ότι οι πλειονότητα των επιχειρήσεων στην Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς μετρούν από 70 και άνω έτη ίδρυσης, ιδιαίτερα στον δήμο Πειραιά. Αυτή η ενότητα, με εξαίρεση τους δήμους που απαρτίζεται, έχει σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της απογραφής του έτους 2021, συνολικό πληθυσμό 443.196 κατοίκους(Ελληνική Στατιστική Αρχή, 2021:44). Κάνοντας μια ιστορική αναδρομή,

στην αρχή του 20ού αιώνα ο Πειραιάς αποτελούσε ήδη το σημαντικότερο βιομηχανικό κέντρο της χώρας και το πρώτο λιμάνι της. Το 1833 σημειώνεται η ίδρυση του και με το πέρασμα των χρόνων, δηλαδή τις τρεις τελευταίες δεκαετίες του 19ου αιώνα παρουσίασε μεγάλη δημογραφική, οικονομική και οικιστική ανάπτυξη, «αφού ήδη στις αρχές του 20ού αιώνα η πόλη αριθμούσε 75.000 κατοίκους». Τη δεκαετία του 1920, με την έλευση των Μικρασιατών προσφύγων, οι βιομηχανίες απόκτησαν νέο ειδικευμένο και οικονομικό εργατικό δυναμικό, κάτι που οδήγησε στον διπλασιασμό του πληθυσμού της πόλης (Μπαφούνη,2022).

Οι πρόσφυγες διαδραμάτισαν καθοριστικό ρόλο στην ανάπτυξη του Πειραιά, όχι μόνο γιατί οδήγησαν στην αύξηση του πληθυσμού του, αλλά γιατί μετέτρεψαν την φυσιογνωμία του. Το Κράχ του 1929, αποτέλεσε την ισοπέδωση της ελληνικής οικονομίας, όπως και της Πειραιϊκής. Άλλα πολύ καταστροφικά γεγονότα για τον Πειραιά ήταν ο Β Παγκόσμιος Πόλεμος και ο βομβαρδισμός της 11.1.1944 από την αγγλο-αμερικανική αεροπορία, ο οποίος διέλυσε την βιομηχανική υποδομή του. Το πρόβλημα δυσχέραναν η μετακίνηση του πληθυσμού του Πειραιά στην Αθήνα εξαιτίας του βομβαρδισμού και ο Εμφύλιος (ό.π.,2022).

Την παλαιά της αίγλη, άρχισε να βρίσκει η πόλη τη δεκαετία του 1950, με όλα τα προβλήματα της ανασυγκρότησης που υπήρχαν. Τις δεκαετίες του 60 και 70, η πόλη έχασε την ταυτότητα της, την κοινωνική της συνοχή και τα χαρακτηριστικά της γνωρίσματα. Στις μέρες μας, ο Πειραιάς αποτελεί τον πέμπτο μεγαλύτερο δήμο της χώρας και εξακολουθεί να είναι το μεγαλύτερο και κυριότερο λιμάνι της Ελλάδας, σημειώνοντας την μεγαλύτερη κίνηση στην Ευρώπη. Επιπλέον, βρίσκεται στην τρίτη θέση στην παγκόσμια κατάταξη, αφού επιτρέπει τη διακίνηση 1,4 εκατομμυρίων εμπορευματοκιβωτίων τον χρόνο. Κάποια σημαντικά προβλήματα, που πρέπει να αντιμετωπίσει ο Πειραιάς τον 21 αιώνα, είναι η ανεργία και η αποβιομηχάνιση, για να ανακτήσει την παλαιά του κυριότητα και φυσιογνωμία, καθώς και την οικονομική του θέση ως το πιο σημαντικό εμποροναυτιλιακό κέντρο της Ανατολικής Μεσογείου (ό.π.,2022).

7.3.2 Ο κλάδος τροφίμων και ποτών

Η ελληνική βιομηχανία τροφίμων και ποτών είναι ένας από τους πιο σημαντικούς κλάδους του δευτερογενή τομέα της εσωτερικής οικονομίας της χώρας και κινητήριος δύναμη της ελληνικής μεταποίησης. Βοηθάει αποτελεσματικά στην ανάπτυξη της παραγωγικής δραστηριότητας, αλλά και την εξέλιξη της πορείας της χώρας, καθώς επηρεάζει σημαντικά στο σύνολο της, την ελληνική οικονομία. Ως κλάδος είναι ανταγωνιστικός και δυναμικός και επιφέρει πολλές επενδύσεις, οι οποίες διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στην ανάπτυξη της επιχειρηματικής δραστηριότητας σε παγκόσμιο επίπεδο (Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, 2022).

Η βιομηχανία τροφίμων διατηρεί την ελληνική οικονομία όλα αυτά τα χρόνια, ακόμη και στις περιόδους οικονομικής ύφεσης και υγειονομικής κρίσης, αποδεικνύοντας ότι δεν επηρεάζεται και παραμένει βασικός τομέας ανάπτυξης. Κάποια από τα χαρακτηριστικά που φανερώνουν την αξία της εγχώριας βιομηχανίας τροφίμων και ποτών «στον παγκόσμιο χάρτη της μεταποίησης» είναι η υψηλή ποιότητα των προϊόντων, το ελληνικό «brand name» και η εμφάνιση των ελληνικών προϊόντων στις διεθνείς αγορές. Η εστίαση της βιομηχανίας τα τελευταία χρόνια, είναι στη δημιουργία βελτιωμένων, καινοτόμων προϊόντων με πιο βιώσιμες μεθόδους, ακολουθώντας τις αρχές της κυκλικής οικονομίας και προσφέροντας στο καταναλωτικό κοινό διατροφικές επιλογές « με μειωμένο περιβαλλοντικό αποτύπωμα». Η βιομηχανία συνδέεται με τον πρωτογενή τομέα και τον τομέα των υπηρεσιών, όπως είναι τα ξενοδοχεία, ο τομέας της εστίασης και ο τουρισμός, με αποτέλεσμα η αξία του κλάδου σε όλους τους άξονες της οικονομίας να είναι θεμελιώδης(ό.π., 2022).

Το ανθρώπινο δυναμικό διαδραματίζει σημαντικό ρόλο για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των προϊόντων τροφίμων. Οι γνώσεις και η εξειδίκευση που προσφέρει ο κλάδος δεν σχετίζεται αποκλειστικά με τον τομέα της μεταποίησης. Η επιστημονική κατάρτιση και η συνεχής επιμόρφωση είναι παράγοντες για να μπορέσουν οι ειδικευόμενοι να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις ενός ανταγωνιστικού περιβάλλοντος. Τα τελευταία χρόνια, η υγειονομική κρίση και οι συνέπειες της δημιούργησαν προσκλήσεις στη βιομηχανία τροφίμων, καθώς άλλαξαν οι καταναλωτικές συνήθειες, αυξήθηκε η κατανάλωση τροφίμων και ποτών στην οικία,

αυξήθηκε η ζήτηση σε υπηρεσίες παράδοσης κατ'οίκον και παρουσιάστηκε μετατροπή στις τιμές των προϊόντων. Επιπλέον, οι ηλεκτρονικές πλατφόρμες παραγγελιών και οι πρωτοποριακές πρακτικές στην προβολή και την προώθηση των προϊόντων, οδηγούν σε πορεία εξέλιξης όλα τα στάδια παραγωγής και διάθεσης στον χώρο των τροφίμων(ό.π.,2022).

Η ελληνική βιομηχανία τροφίμων και ποτών ανταπεξέρχεται επιτυχώς στις αυξημένες και ποικίλες ανάγκες των καταναλωτών και στα νέα στοιχεία της αγοράς, ξεπερνώντας τις δυσκολίες που εμφανίστηκαν σε εθνικές και διεθνείς μεταφορές, στην προμήθεια των πρώτων υλών, των υλικών συσκευασίας, αλλά και τα προβλήματα στη ρευστότητα των επιχειρήσεων, στις εξαγωγές και τις πωλήσεις που είχαν επηρεαστεί από τη διακοπή λειτουργίας σε δραστηριότητες και υπηρεσίες όπως ξενοδοχεία, εστιατόρια κ.ά. (ό.π.,2022).

Ο κλάδος τροφίμων διακρίνεται για την υψηλή εξειδίκευση της απασχόλησης καθώς περιλαμβάνει ποικιλία ειδικοτήτων και αντικειμένων που δεν σχετίζονται αποκλειστικά με τον τομέα της μεταποίησης. Οι νέες τεχνολογίες, οι καινοτόμες πρακτικές και τα βελτιωμένα προϊόντα υψηλής ποιότητας, οδηγούν καθοριστικά τις εξελίξεις σε όλα τα στάδια παραγωγής και διάθεσης στον χώρο των τροφίμων. Η συνεχής επιμόρφωση και επιστημονική κατάρτιση, η εγρήγορση και η απόκτηση γνώσης του ανθρώπινου δυναμικού αποτελούν παράγοντες ώστε να είναι ικανό να ανταποκριθεί άμεσα, έγκαιρα και αποτελεσματικά στις σύγχρονες προκλήσεις του διεθνούς ανταγωνισμού (Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών,2019).

Σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της Eurostat, η εγχώρια Βιομηχανία τροφίμων καλύπτει το 1/4 (25,5%) του συνόλου των επιχειρήσεων της ελληνικής μεταποίησης, γεγονός που την κατατάσσει πρώτη ανάμεσα στους κλάδους της μεταποίησης, με τα Μεταλλικά προϊόντα (14,7%) και τα Είδη ένδυσης (7,8%) να ακολουθούν. Την ίδια στιγμή, συνιστά και τον μεγαλύτερο εργοδότη της εγχώριας μεταποίησης, αφού σε αυτήν απασχολείται επίσης πάνω από το 1/3 του συνόλου των απασχολούμενων, έναντι ενός 6,5% στα Μεταλλικά προϊόντα και 4,6% στα Είδη ένδυσης. Η παρουσία του τομέα είναι επίσης θεμελιώδους σημασίας υπό καθαρά οικονομικής πλευράς, αφού βρίσκεται ανάμεσα στους πρώτους κλάδους της μεταποίησης, με την αξία παραγωγής να αγγίζει

το 24,7%, την ακαθάριστη προστιθέμενη αξία να φτάνει το 24,3%, ενώ κατέχει την δεύτερη θέση σε όρους κύκλου εργασιών (σχεδόν 26,0%, με πρώτο τον Οπτάνθρακα και τα προϊόντα διύλισης με 26,5%) (ό.π.,2019).,

7.4 Η ανάλυση των θεωρητικών αξόνων, έπειτα από την μελέτη και την ανάλυση των ποιοτικών συνεντεύξεων

Οι ποιοτικές συνεντεύξεις, αν και αποτελούν μια χρονοβόρα διαδικασία, βοηθούν στη συγκέντρωση σημαντικού υλικού για τη διεξαγωγή της έρευνας και την ενισχύουν. Επιπροσθέτως, βοηθούν στην ανάλυση του βασικού ερευνητικού ερωτήματος, δηλαδή, τον τρόπο που αντιλαμβάνονται και εφαρμόζουν οι επιχειρήσεις τροφίμων και ποτών της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και μέσα από τις πρακτικές που χρησιμοποιούν, αν χρησιμοποιούν, ακολουθούν ένα μοντέλο βιωσιμότητας;

Μέσω των συνεντεύξεων, γίνεται φανερό ότι οι άνθρωποι έχουν διαφορετικές συμπεριφορές και στάσεις, τα οποία οφείλονται στα ερεθίσματα που έχουν λάβει κατά τη διάρκεια της ζωής τους. Παρόλα αυτά, κοινό χαρακτηριστικό που δεν μπορεί να παραλειφθεί είναι οι μικρές επιχειρήσεις και ο κλάδος τους, δηλαδή, το λιανικό εμπόριο τροφίμων και ποτών. Επιπλέον, η γεωγραφική περιοχή ήταν ένας παράγοντας για την επιλογή του δείγματος των επιχειρήσεων, με σκοπό την διεξαγωγή της έρευνας σε συνδυασμό με τις ποιοτικές συνεντεύξεις. Τα στελέχη των επιχειρήσεων παίζουν καθοριστικό ρόλο στην έρευνα, διότι μπορούν να μας βοηθήσουν με τις γνώσεις τους και την εμπειρία τους, να απαντήσουμε στα ερευνητικά μας ερωτήματα και να παρατηρήσουμε κατά πόσο είναι ενημερωμένα για την ΕΚΕ και τη ΒΑ, όπως και για το αν τις εφαρμόζει η επιχείρηση που απασχολούνται μέσω πρακτικών ή προγραμμάτων.

Αξιοσημείωτο είναι, ότι κοινό χαρακτηριστικό των ερωτώμενων, ακόμα και αν δεν είχαν τις ίδιες απόψεις, αντιλήψεις, στάσεις και συμπεριφορές, αποτελούσε η εικόνα που είχαν δημιουργήσει για την έννοια της ΕΚΕ και της ΒΑ, καθώς και για το περιεχόμενο τους. Αρχικά, κατά τη διάρκεια των συνεντεύξεων, σημειώθηκε ότι οι

περισσότεροι ερωτώμενοι δεν είχαν ξανακούσει τον όρο ΕΚΕ, ενώ πιο οικείος τους ήταν ο όρος της ΒΑ. Αυτό, ίσως οφείλεται στο ότι οι μικρές επιχειρήσεις, που αποτελούν και τον κορμό της επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα, υστερούν απελπιστικά στην αντίληψη και εφαρμογή της ΕΚΕ, αν και σταδιακά αυτό αλλάζει και παρατηρούνται όλο και πιο «υπεύθυνες» επιχειρήσεις. Επίσης, η υλοποίηση πρακτικών από την εκάστοτε επιχείρηση φαίνεται πως δεν εφαρμόζεται και αν εφαρμόζεται, παρατηρείται άγνοια των ερωτηθέντων σχετικά με το ποιες πρακτικές ή ποια προγράμματα ακολουθεί η εταιρεία, αν ακολουθεί. Μερικά άτομα ανταποκρίθηκαν θετικά αναφέροντας την υλοποίηση πρακτικών με φιλανθρωπικό περιεχόμενο της εταιρείας που απασχολούνται ή τη χρήση μάρκετινγκ και διαφήμισης.

Από τη μία μεριά, βασικές πρακτικές που χρησιμοποιούν οι εταιρείες περισσότερο σύμφωνα με τη δειγματοληπτική έρευνα για την ΕΚΕ που πραγματοποιήθηκε από τη Διεύθυνση Οικονομικών – Κλαδικών Μελετών της ICAP Group, είναι: η παροχή ίσων ευκαιριών προς όλους τους εργαζομένους (87,5%), η εκπαίδευση ή βελτίωση των δεξιοτήτων του προσωπικού (81,9%), η εφαρμογή συστήματος διαχείρισης-διασφάλισης ποιότητας των προϊόντων (81,7%), τα εσωτερικά προγράμματα ανακύκλωσης (76,4%), η πρόσθετη ιατροφαρμακευτική κάλυψη στους εργαζομένους (75,0%), οι δωρεές και χορηγίες σε χρήμα ή και είδος (73,6%) και ο έλεγχος της καταναλισκόμενης ηλεκτρικής ενέργειας και οι ενέργειες για την ελάττωση της (68,6%) (Business News,2014).

Σχετικά με την απάντηση των ερωτηθέντων για τη διαφήμιση και το μάρκετινγκ, εντάσσεται στα προγράμματα ΕΚΕ που ακολουθούν οι εταιρείες, όπως είναι το μάρκετινγκ σκοπού, στο οποίο οι επιχειρήσεις επιλέγουν ένα συγκεκριμένο προϊόν και για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, το προωθούν στην αγορά και από τις πωλήσεις του συγκαταλέγεται ένα ποσό ή ποσοστό για ένα κοινωφελή ή κοινωνικό σκοπό (Βαξεβανίδου,2011:146). Επιπροσθέτως, λόγω της πολυετής ύπαρξης των εκάστοτε επιχειρήσεων στο χώρο, παρατηρήθηκε ότι τα έτη που εφαρμόζουν δράσεις ΕΚΕ, είναι αρκετά σύμφωνα με τις απαντήσεις των ερωτώμενων. Χαρακτηριστικά ένας ερωτώμενος είπε: « Χρησιμοποιούμε δράσεις από την αρχή λειτουργίας της επιχείρησης» και να σημειωθεί ότι η εταιρεία λειτουργεί 52 χρόνια, κάτι αρκετά θετικό

για την πορεία της ΕΚΕ. Άλλες επιχειρήσεις, χρησιμοποιούσαν από 10-20 έτη, εξίσου ενδιαφέρον για την εφαρμογή της ΕΚΕ.

Στη συνέχεια, στο ερώτημα για το βαθμό ενημέρωσης για τη ΒΑ, οι περισσότεροι ερωτώμενοι γνώριζαν τι είναι και δήλωσαν ότι έχει να κάνει με το περιβάλλον. Το μέσο που τους βοήθησε να ενημερωθούν ήταν η τηλεόραση και τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης. Η αλήθεια είναι ότι ο όρος της βιωσιμότητας παρουσιάζεται πολύ συχνά και σε διαφημίσεις και μέσω πολιτικών ομιλιών. Ένα πρόσφατο κοινωνικό φαινόμενο που το ενισχύει είναι η ενεργειακή κρίση στη χώρα μας. Σύμφωνα με τον Χατζηθεοδοσίου (2022), προέδρου του Επαγγελματικού Επιμελητηρίου Αθηνών και επίτιμου διδάκτορα στο Πανεπιστήμιο Πειραιώς, η ενεργειακή κρίση, που πλέον έχει αλλάξει σε οικονομική «ασκώντας ασφυκτικές πιέσεις σε νοικοκυριά και επιχειρήσεις, θα συνεχίσει να μας ταλαιπωρεί και κυρίως να απειλεί τη βιωσιμότητα των επιχειρήσεων». Εξαιτίας της οικονομικής αλλά και υγειονομικής κρίσης που αντιμετώπισε η Ελλάδα, η πλειοψηφία των επιχειρήσεων είναι ιδιαίτερα ευάλωτες, ενώ χαρακτηριστική είναι και η μείωση της κατανάλωσης λόγω της αδυναμίας των νοικοκυριών να αγοράσουν προϊόντα. Αν πραγματοποιηθεί η στήριξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων, αυτή τη δύσκολη περίοδο που διανύουμε, υπάρχει ελπίδα για την οικονομία και προοπτικές ανάπτυξης.

Επιπροσθέτως, στο ερώτημα για το αν υλοποιούν ενέργειες για ένα βιώσιμο περιβάλλον, όλοι οι ερωτώμενοι απάντησαν θετικά αναφέροντας την ανακύκλωση και τη χρήση βιοδιασπώμενων σακουλών. Η κυκλική οικονομία αποτελεί το κλειδί για την επιτυχία της βιωσιμότητας, περιλαμβάνοντας δεσμεύσεις, όπως η ανακύκλωση συσκευασιών, η ελάττωση του πρωτογενούς πλαστικού και η μηδενική απόρριψη πλαστικών στη φύση. Αυτό σημαίνει, ότι συμβάλλουν με τον τρόπο τους και συνθέτουν το δικό τους περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Έτσι, η βιωσιμότητα γίνεται τρόπος ζωής μέσα από δράσεις «για καλό», που σέβονται τη φύση και έχουν ως γνώμονα το αύριο του πλανήτη (CNN Greece, 2022). Άλλες απαντήσεις που ειπώθηκαν από τους ερωτώμενους ήταν τα χάρτινα είδη, όπως τα χάρτινα καλαμάκια. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή έθεσε νέους κανόνες σχετικά με τον περιορισμό της χρήσης πλαστικών προϊόντων, όπως καλαμάκια, μαχαιροπήρουνα, μπατονέτες, πιάτα, ποτήρια και μπουκάλια, και σύμφωνα με τα στοιχεία της, τα πλαστικά προϊόντα αποτελούν το 70%

του συνόλου των θαλάσσιων απορριμμάτων, τα οποία τις περισσότερες φορές καταλήγουν στο πιάτο μας αλλά και στους πνεύμονές μας, «ενώ είναι ακόμη άγνωστες οι επιπτώσεις στην υγεία μας από τα μικροπλαστικά που περιέχονται στον αέρα, στο νερό και στα τρόφιμα» (ΕΘΝΟΣ,2019).

Αναφορικά με τη σύνδεση της ΕΚΕ και της ΒΑ, η πλειοψηφία των ερωτηθέντων συμφώνησε πως σχετίζονται κυρίως με το περιβάλλον, καθώς η κοινωνία έχει ευθύνη απέναντι στη προστασία του περιβάλλοντος. Σημαντικός είναι και ο οικονομικός παράγοντας, αν και δεν αναφέρθηκε. Η σύνδεση της ΕΚΕ με τη ΒΑ οφείλεται στο ότι και οι δύο έννοιες ενδιαφέρονται για τους τρεις τομείς που είναι ο οικονομικός, οι κοινωνικός και ο περιβαλλοντικός (Leal Filho,2019:160).

Στη συνέχεια, το ερώτημα που τέθηκε ήταν κατά πόσο η επιχείρηση που απασχολούνται οι ερωτώμενοι προσφέρει κοινωνικά. Η πλειοψηφία απάντησε θετικά λέγοντας πως προσφέρει σε όποιον έχει ανάγκη, προσφέρει εθελοντικά και σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Σε μια επιχείρηση μάλιστα, ο ερωτώμενος είπε πως προσφέρουν καθημερινά. Ακόμα, δύο συνεντευξιαζόμενοι, είπαν πως η επιχείρηση που εργάζονται προσφέρει μέσω φιλανθρωπικών ενεργειών, όπως παροχή τροφίμων. Οι επιχειρήσεις μπορούν να επιδείξουν την ΕΚΕ με πολλούς διαφορετικούς τρόπους, όπως δωρεές, εθελοντική προσφορά εργαζομένων, εφαρμογή περιβαλλοντικά ασφαλών διαδικασιών και πολλά άλλα. Οι επιχειρήσεις που αποδεικνύουν με συνέπεια τη δέσμευσή τους στις πρωτοβουλίες ΕΚΕ, παρουσιάζονται να αξιολογούνται θετικά και από το αγοραστικό κοινό, καθώς σχετική έρευνα απέδειξε ότι το 55% των καταναλωτών είναι πρόθυμοι να πληρώσουν περισσότερα για προϊόντα από επιχειρήσεις που είναι πιστές στην ΕΚΕ (Health Solutions,2012).

Το εργατικό δυναμικό της επιχείρησης είναι ευαισθητοποιημένο σχετικά με τη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος; Εφαρμόζετε προγράμματα για τη βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού σας δυναμικού; Αυτά ήταν κάποια από τα ερωτήματα που τέθηκαν στη πορεία της συνέντευξης στους ερωτώμενους. Η απάντηση της πλειοψηφίας ήταν ότι δεν εφαρμόζουν προγράμματα,, όμως το εργατικό δυναμικό είναι ευαισθητοποιημένο και ανταποκρίνεται σε δράσεις μέσω της εθελοντικής προσφοράς. Μόνο δύο επιχειρήσεις από όσες προσεγγίστηκαν πραγματοποιούν

εκπαίδευση στο εργατικό δυναμικό τους για τη βελτίωση των δεξιοτήτων τους. Ακόμα, ένας ερωτώμενος απάντησε ότι κάνουν και ανακύκλωση και εθελοντική προσφορά και εκπαίδευση οι εργαζόμενοι. Η ευαισθητοποίηση των εργαζομένων για τη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος είναι πολύ θετικός παράγοντας για την εξέλιξη της βιωσιμότητας στον επιχειρησιακό κλάδο, αλλά και γενικότερα σε ατομικό και συλλογικό επίπεδο, για την ύπαρξη βιώσιμων πόλεων. Εξάλλου, η ύπαρξη βιώσιμων πόλεων και κοινωνιών είναι και ένας από τους 17 στόχους της ΒΑ, συγκεκριμένα ο εντέκατος.

Για το κλείσιμο της συνέντευξης, τέθηκε ένα ερώτημα στο οποίο οι απόψεις δίστανται. Η ερώτηση ήταν αν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων, με εξαίρεση τις πολυεθνικές, εφαρμόζε δράσεις ΕΚΕ, θα βοηθούσε στην προστασία του περιβάλλοντος ή δεν θα υπήρχε κάποια σημαντική αλλαγή; Η απαντήσεις που δόθηκαν ήταν και θετικές και αρνητικές. Μια από τις απαντήσεις που δόθηκαν έδωσαν έμφαση στις μικρομεσαίες επιχειρήσεις και στη βοήθεια τους για την προστασία του περιβάλλοντος με την υλοποίηση δράσεων, ενώ οι μικρές επιχειρήσεις μόνο ανακύκλωση μπορούν να κάνουν οπότε δεν θεωρεί ο ερωτώμενος ότι θα υπήρχε κάποια σημαντική αλλαγή. Άλλοι ερωτώμενοι, απάντησαν πως θα υπήρχε αλλαγή αρκεί να υπήρχε οργάνωση και να γινόντουσαν συλλογικά οι δράσεις. Η ανάπτυξη συλλογικής δράσης, συνίσταται στη σύζευξη των προσπαθειών της επιχείρησης με τις προσπάθειες άλλων επιχειρήσεων και συμμετεχόντων για την επιδίωξη κοινών στόχων και προτεραιοτήτων. Η συλλογική δράση διασφαλίζει τη βέλτιστη αξιοποίηση των διαθέσιμων πόρων, ενώ λειτουργεί ως καταλύτης για την αλλαγή σε κάθε επίπεδο(Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,2000).

8.Συμπεράσματα της έρευνας

8.1 Η ερευνητική προσπάθεια

Στόχος της ερευνητικής προσπάθειας ήταν η εμβάθυνση σε ζητήματα που σχετίζονται με την ΕΚΕ και τη ΒΑ και συγκεκριμένα εφαρμογές τους στις μικρές επιχειρήσεις Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς. Σκοπός ήταν η παρουσίαση των απόψεων του επιχειρηματικού κλάδου λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών μέσω ημι-δομημένων συνεντεύξεων στα ανώτερα στελέχη, ακολουθώντας ποιοτική

προσέγγιση. Επιλέχθηκαν 20 επιχειρήσεις του συγκεκριμένου κλάδου που αναπτύσσουν διαφόρων ειδών οικονομικές δραστηριότητες, από τις οποίες λάβαμε θετική απάντηση για συνέντευξη από τις 10.

Οι επιχειρήσεις αναπτύσσουν οικονομικές δραστηριότητες σε συγκεκριμένους τομείς του λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών, όπως λιανικό εμπόριο ξηρών καρπών, καβουρδισμένων αράπικων φιστικιών, αλατισμένων ή με άλλο τρόπο επεξεργασμένων, λιανικό εμπόριο ειδών ζαχαροπλαστικής με βάση τη ζάχαρη, λιανικό εμπόριο κρέατος και προϊόντων κρέατος σε εξειδικευμένα καταστήματα, λιανικό εμπόριο super market, με έμφαση στο εμπόριο τροφίμων, λιανικό εμπόριο ειδών παντοπωλείου, λιανικό εμπόριο αφεψημάτων βοτάνων, λιανικό εμπόριο γαλακτοκομικών προϊόντων, λιανικό εμπόριο ποτών σε εξειδικευμένα καταστήματα και λιανικό εμπόριο καρυκευμάτων - μπαχαρικών και λοιπών παρόμοιων ειδών, αλεσμένων και συσκευασμένων. Επιπλέον, μια σημαντική παρατήρηση είναι πως η πλειοψηφία των επιχειρήσεων απασχολεί ένα πολύ μικρό ποσοστό εργαζομένων (από 8 και πάνω) και είναι κυρίως μικρές επιχειρήσεις.

Αρχικά, όταν έγινε η γνωριμία με τα στελέχη των επιχειρήσεων, επιδιώξαμε αφού μάθαμε κάποια στοιχεία της επιχείρησης, όπως τον αριθμό εργαζομένων, την έδρα της, τα έτη λειτουργίας της και τη θέση που έχει ο ερωτώμενος, να συνεχίσουμε για τον ερευνητικό μας στόχο που είναι ο βαθμός ενημέρωσης των στελεχών σχετικά με τη ΕΚΕ και την ΒΑ. Από τις 10 επιχειρήσεις, οι 6 είχαν επίγνωση για το τι είναι η ΕΚΕ και υλοποιούν προγράμματα όπως μάρκετινγκ σκοπού, εταιρικό εθελοντισμό και εταιρική φιλανθρωπία. Οι 6 από τις 10 επιχειρήσεις δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στην υλοποίηση δράσεων ΕΚΕ, ενώ οι άλλες 4 επιχειρήσεις θεωρούν ότι υπάρχει δυσκολία κυρίως χρηματοοικονομική και πως είναι δύσκολο να τις πραγματοποιήσουν. Με τα προγράμματα ΕΚΕ οι επιχειρήσεις θεωρούν ότι βελτιώνεται η εικόνα και η φήμη τους, σημαντικός παράγοντας θεωρείται το διαδίκτυο και ότι διανύουμε μια νέα ψηφιακή εποχή, που μας διευκολύνει να προωθούμε ενέργειες που φανερώνουν το καλό εταιρικό προφίλ.

Στη συνέχεια, ρωτήσαμε τα έτη που χρησιμοποιούν οι επιχειρήσεις δράσεις ΕΚΕ. Μια επιχείρηση μας απάντησε από την αρχή της λειτουργίας της, άλλες 4-8 χρόνια και

άλλες 10-20 χρόνια. Κατόπιν, αναφερθήκαμε στη βιώσιμη ανάπτυξη και στο κατά πόσο είναι γνωστή στους συνεντευξιζόμενους. Όλες οι επιχειρήσεις ήξεραν τι είναι και αναλαμβάνουν ενέργειες για ένα βιώσιμο περιβάλλον. Οι κύριες ενέργειες που αναφέρθηκαν ήταν η ανακύκλωση, οι οικολογικές σακούλες, οι κάδοι ανακύκλωσης για ζωικά υποπροϊόντα και η χρήση χάρτινων ειδών και όχι πλαστικών. Οι περισσότερες επιχειρήσεις προσφέρουν κοινωνικά, είτε περισσευούμενο φαγητό και τρόφιμα είτε φιλανθρωπικά σαν εταιρεία, ενώ άλλες δεν έχουν χρόνο και δεν πραγματοποιούν τέτοιου είδους ενέργειες. Το εργατικό προσωπικό των περισσότερων εταιρειών είναι ευαισθητοποιημένο σχετικά με τη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος και ακολουθούν προγράμματα για τη βελτίωση δεξιοτήτων, όπως εκπαίδευση ή εθελοντική προσφορά και ανταποκρίνεται σε δράσεις.

Τέλος, ένα από τα ερευνητικά μας ερωτήματα που τέθηκε προς απάντηση, ήταν αν πιστεύουν ότι η ΕΚΕ συνδέεται με τη ΒΑ και πως το αντιλαμβάνονται. Μερικές από τις επιχειρήσεις απάντησαν πως είναι αλληλένδετα καθώς έχουν αντίκτυπο στο περιβάλλον και πως η εταιρεία είναι υπεύθυνη και για τη κοινωνία και το περιβάλλον, ενώ άλλες δεν γνώριζαν αν υπάρχει σύνδεση. Επιπρόσθετα, ρωτήθηκε αν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων, πέρα των πολυεθνικών, εφαρμόζει δράσεις ΕΚΕ, θα βοηθούσε στη προστασία του περιβάλλοντος ή δεν θα υπήρχε κάποια σημαντική αλλαγή. Η πλειοψηφία των εταιρειών απάντησε ότι θα βοηθούσε και θα ήταν όλα καλύτερα, ότι θα μειώνονταν οι ρύποι, θα υπήρχε βελτίωση και πως θα βοηθούσε αν υπήρχε οργάνωση. Άλλες επιχειρήσεις απάντησαν αρνητικά, στοχεύοντας στο ότι δεν εφαρμόζονται συνήθως δράσεις και πως δεν θα υπήρχε σημαντική αλλαγή. Αξίζει να σημειώσουμε, ότι οι ερωτώμενοι ήταν θετικοί και πρόθυμοι να απαντήσουν, δεν υπήρχε πίεση ή άγχος, πολλοί σκεφτόντουσαν τα ερωτήματα και τα έβρισκαν ενδιαφέροντα, ενώ άλλοι με κοιτούσαν με άγνοια και προσπαθούσαν να ερμηνεύσουν τι είναι η ΕΚΕ και τι είδους δράσεις μπορεί να αναλάβει μια επιχείρηση.

8.2 Περιορισμοί και προτάσεις για μελλοντική έρευνα

Στην παρούσα έρευνα τίθενται ορισμένοι περιορισμοί. Η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε περιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων μιας περιοχής (Περιφερειακή Ενότητα Πειραιώς), σε συγκεκριμένο χρονικό διάστημα (από τις 29-7-2022 έως 26-9-2022) και σε συγκεκριμένο τομέα οικονομικής δραστηριότητας (λιανικό εμπόριο τροφίμων και ποτών). Συνεπώς, αυτό σημαίνει πως δεν μπορούν να εξαχθούν γενικευμένα συμπεράσματα που να αφορούν το σύνολο των ελληνικών μικρών επιχειρήσεων του συγκεκριμένου κλάδου και πως μια μελλοντική έρευνα θα έπρεπε να δοκιμαστεί σε μεγαλύτερο αντιπροσωπευτικό δείγμα αυτής. Την έρευνα ενδέχεται να επηρέασε και η θερινή περίοδος, με την απουσία των ιδιοκτητών καθώς και πρόσθετες εργασίες αυτών ή των στελεχών τους. Κατά συνέπεια, δεν υπήρξε η άνεση χρόνου για την επιλογή καλύτερης στιγμής για την συνέντευξη.

Ακόμη, κάποιοι από τους ερωτώμενους ήταν υπεύθυνοι καταστήματος και σε κάποιες επιχειρήσεις εργαζόμενοι βάρδιας, γεγονός που μας προβληματίζει για το αν είναι επαρκώς ενημερωμένοι για ζητήματα ΕΚΕ και ΒΑ και για τις δράσεις της επιχείρησης στην οποία εργάζονται, όπως και για το βαθμό πραγματοποίησής τους. Μια μελλοντική έρευνα θα μπορούσε να συμπεριλάβει και όλα τα πιθανά ενδιαφερόμενα μέρη, τόσο του εσωτερικού όσο και του εξωτερικού περιβάλλοντος. Η ηλικία και το μορφωτικό επίπεδο είναι επίσης παράγοντες που επηρεάζουν τα συμπεράσματα της έρευνας, διότι κάποιοι ερωτώμενοι ήταν ηλικιακά μικροί και δεν κατείχαν τις απαραίτητες γνώσεις για αυτά τα ζητήματα, ούτε ήταν επαρκώς ενημερωμένοι.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η συνέντευξη βασίζεται κυρίως στις σημειώσεις του συνεντευκτή και σε μία μόνο απομαγνητοφώνηση, καθώς οι περισσότεροι συνεντευξιαζόμενοι δεν επιθυμούσαν να ηχογραφηθούν κατά τη διάρκεια της συνέντευξης, διότι τους άγχωνε αυτή η διαδικασία για προσωπικούς τους λόγους και έγινε σεβαστή η επιθυμία τους.

Μελλοντικά, θα ήταν απαραίτητο να γίνει περαιτέρω διερεύνηση στον ρόλο της ΕΚΕ και της ΒΑ στον κλάδο τροφίμων και ποτών. Ο κλάδος είναι ένας από τους πιο

ευαίσθητους και πιο σημαντικούς, καθώς η προσφορά του στην οικονομία επηρεάζει ταυτόχρονα σε μεγάλο βαθμό τη κοινωνία και το περιβάλλον. Η έννοια της ΕΚΕ εξελίσσεται διαρκώς και με ταχύτατους ρυθμούς, όπως η τεχνολογία, οι απαιτήσεις των καταναλωτών και όλων των υπόλοιπων ενδιαφερόμενων μερών. Η έρευνα θα μπορούσε να επεκταθεί και σε άλλες περιοχές της επικράτειας ή σε ολόκληρη την Ελλάδα προκειμένου να διεξαχθούν συμπεράσματα από άλλες περιοχές. Ακόμα, θα μπορούσε να επιτευχθεί και σε άλλους κλάδους, ώστε να διεξαχθεί μια συγκριτική έρευνα ανάμεσα σε αυτούς τους κλάδους και στις επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών, όπως και να γίνει μία έρευνα σε μελλοντικό χρόνο ώστε να γίνει σύγκριση αποτελεσμάτων σε διάφορες χρονικές περιόδους. Μια επιπλέον πρόταση, θα ήταν η εφαρμογή της ΕΚΕ και της ΒΑ στις μικρές επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών σε σύγκριση με τις μεσαίες ή μικρομεσαίες επιχειρήσεις του ίδιου κλάδου ή μια έρευνα στις μικρές και τις πολύ μεγάλες επιχειρήσεις για φανεί η διαφορά που υπάρχει ανάμεσα στα δύο αυτά άκρα.

8.3 Συμπεράσματα

Η ΕΚΕ είναι μία πολυδιάστατη έννοια, σύμφωνα με την διεθνή και ελληνική βιβλιογραφία, η οποία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη στρατηγική και τη διοίκηση των επιχειρήσεων. Επιπλέον, βοηθάει στην οικοδόμηση σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ της επιχείρησης και της κοινωνίας και αποτελεί ένα είδος μακροπρόθεσμης επένδυσης για τις επιχειρήσεις με συγκεκριμένα αποτελέσματα, ευθύνες και οφέλη τόσο για την ίδια την εταιρεία όσο και για τα ενδιαφερόμενα μέρη. Για την επίτευξη θετικών αποτελεσμάτων και ολοκληρωμένων δράσεων εταιρικής κοινωνικής ευθύνης χρειάζεται η κατάλληλη εκπαίδευση τόσο των στελεχών όσο και του προσωπικού της επιχείρησης, η ανάληψη πρωτοβουλιών και η εφαρμογή καινοτόμων δράσεων από μέρους της επιχείρησης.

Η διενέργεια των συνεντεύξεων αποτέλεσε ένα σημαντικό κομμάτι της έρευνας, όπως έγινε φανερό ήδη από την ανάλυση τους, ώστε να μπορέσει ο ερευνητής να έρθει πιο κοντά με τις στάσεις και τις απόψεις των συνεντευξιζόμενων για να διερευνήσει

τον τρόπο με τον οποίο οι ίδιοι αντιλαμβάνονται την ΕΚΕ με τη ΒΑ και τη μεταξύ τους σχέση.

Εξαιτίας σημαντικών παγκόσμιων γεγονότων, οι επιχειρήσεις άρχισαν να στρέφουν το ενδιαφέρον τους προς τη βιώσιμη ανάπτυξη, η οποία θα βοηθήσει στην αντιμετώπιση προβλημάτων και στην οικοδόμηση βιώσιμων κοινωνιών που έχουν ως στόχο τη διατήρηση της δικής τους βιωσιμότητας. Για την ύπαρξη βιώσιμων επιχειρήσεων είναι ορθή η ανάληψη μιας μακροπρόθεσμης προοπτικής που θα εμπεριέχει καινοτόμες πρωτοβουλίες, που θα ενισχύουν την αγορά και θα ικανοποιούν την καταναλωτική ζήτηση με προϊόντα και υπηρεσίες φιλικά προς το περιβάλλον, αλλά παράλληλα και ποιοτικά. Επιπλέον, είναι σημαντικό να υλοποιηθούν οι 17 στόχοι της ΒΑ, έτσι ώστε να εξαλειφθεί κυρίως η φτώχεια και η πείνα, οι κοινωνικές ανισότητες και η κλιματική αλλαγή και να επικρατήσει η ποιοτική εκπαίδευση, η ισότητα των φύλων, η ειρήνη, η δικαιοσύνη, η συνεργασία και οι βιώσιμες κοινότητες. Η βιώσιμη επιχειρηματικότητα απαιτεί τη συνεργασία όλων, τόσο των επιχειρήσεων, όσο και των καταναλωτών, αλλά και του κοινωνικού συνόλου. Είναι απαραίτητο ο καθένας να εξοικειωθεί με την ΕΚΕ αλλά και τη ΒΑ, να ενημερωθούμε κατάλληλα για τα οφέλη της στήριξης της επιχειρηματικότητας σε βιώσιμα μοντέλα και να επιδιώξουμε να αποκτήσουμε και εμείς οι ίδιοι έναν βιώσιμο τρόπο ζωής.

Οι παγκόσμιες, ευρωπαϊκές και ελληνικές επιχειρήσεις παρατηρούν τις αυξανόμενες απαιτήσεις και ανησυχίες των καταναλωτών και εφαρμόζουν δραστηριότητες που σέβονται τις απαιτήσεις τους. Παρόλα αυτά, απαιτείται αρκετή προσπάθεια και χρόνος για να επιτύχουμε ένα κόσμο «καλύτερο» για όλους και πρέπει να συνεισφέρουμε θετικά στην οικονομία, την κοινωνία και το περιβάλλον.

Η σχέση μεταξύ του τομέα των τροφίμων και ποτών και της ΕΚΕ είναι ένα θέμα όπου απασχολεί αρκετούς ακαδημαϊκούς ερευνητές (Vu,et al.,2017;Kaur,2021). Ο κλάδος τροφίμων και ποτών είναι ένας τομέας που συνδέεται με την υγεία των ανθρώπων (Souliotis,et al.,2018;Kong,et al.,2019). Η ΕΚΕ εντάσσεται στη διεθνή αγορά των τροφίμων και ποτών ή αλλιώς F&B (food and beverage), συγκεκριμένα από τότε που οι επιχειρήσεις άρχισαν να στρέφονται στην βιώσιμη ανάπτυξη. Οι επιχειρήσεις επηρεάστηκαν σχετικά με τη προώθηση των προϊόντων τους, από τη συνεχή

προσπάθεια των καταναλωτών, να βρουν τρόφιμα και ποτά που να είναι ποιοτικά και συγχρόνως να έχουν παραχθεί κάτω από τις επιθυμητές συνθήκες. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (εκτός των κυβερνητικών και νομικών κανόνων) αποτελούν ένα εργαλείο, που χρησιμοποιούν οι καταναλωτές για να απαιτήσουν από τις επιχειρήσεις να προβάλουν τις δραστηριότητες τους (Topic&Tench,2018). Οι επιχειρήσεις καλούνται να αντιμετωπίσουν τους καταναλωτές που απαιτούν για παροχή αναλυτικών πληροφοριών σχετικά με τις κοινωνικές και περιβαλλοντικές συνέπειες των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων τους και πρέπει να κοινοποιήσουν τις δράσεις τους που σχετίζονται με την ΕΚΕ (Glavas,et al.,2017). Σχετικά με τα ανθρώπινα δικαιώματα υπάρχουν διεθνή πρότυπα (π.χ. GRI, ISO) που οι επιχειρήσεις έχουν στη διάθεσή τους για θέματα όπως παιδική και καταναγκαστική εργασία, αντιμετώπιση ανισοτήτων και άλλων εργασιακών προβλημάτων. (Maloni&Brown,2006).

Ο κύριος στόχος της ΕΚΕ, είναι οι επιχειρήσεις να ενσωματώνουν εθελοντικά και όχι βάσει νόμων ή διατάξεων, τις κοινωνικές ή περιβαλλοντικές ανησυχίες που διαθέτουν στις επιχειρηματικές πολιτικές τους. Οι επιχειρήσεις είναι άρρηκτα συνδεδεμένες με το κοινωνικό σύνολο και μέσα σε αυτό πραγματοποιούν τις κοινωνικές τους δράσεις, οι οποίες όταν υλοποιούνται μεθοδικά και με κατάλληλο προγραμματισμό αποδίδουν θετικά αποτελέσματα σε όλους, και στη κοινωνία και στις επιχειρήσεις. Η ΕΚΕ, με τις ενέργειες και πολιτικές που υλοποιούνται από τις επιχειρήσεις, βασίζεται στην οικονομική και βιώσιμη ανάπτυξη των επιχειρήσεων αλλά και στην κοινωνική συνοχή που πρέπει να υφίσταται.

Μια μελέτη ανέδειξε, πως οι θετικές και αρνητικές πληροφορίες για την εταιρική κοινωνική και περιβαλλοντική ευθύνη επηρεάζουν τις προθέσεις αγοράς, απασχόλησης και επενδύσεων διαφόρων ενδιαφερομένων. Από τη σπουδαία διεθνή βιβλιογραφία διαπιστώνεται, ότι οι δράσεις κοινωνικής ευθύνης μέσω της άσκησης εταιρικής διακυβέρνησης σημαίνει ότι οι μικρές επιχειρήσεις μπορούν να αποκτήσουν σταθερή φήμη και όσες επιχειρήσεις ενσωματώνουν την κοινωνική ευθύνη στο επιχειρηματικό τους μοντέλο, επιτυγχάνουν καλύτερη εικόνα στα μάτια των ενδιαφερομένων.

Τέλος, μέσω των συνεντεύξεων που πραγματοποιήθηκαν στα στελέχη των μικρών επιχειρήσεων του κλάδου λιανικού εμπορίου τροφίμων και ποτών της Περιφερειακής Ενότητας Πειραιώς, φαίνεται ότι ο βαθμός ενημέρωσης για την ΕΚΕ δεν είναι αρκετά ικανοποιητικός, ενώ είναι για την βιώσιμη ανάπτυξη. Οι περισσότερες επιχειρήσεις που προσεγγίστηκαν θεώρησαν ότι η ΕΚΕ συνδέεται με τη ΒΑ, κυρίως με την ευθύνη που έχουν οι επιχειρήσεις απέναντι στη κοινωνία και το περιβάλλον. Μικρός αριθμός επιχειρήσεων υλοποιούσε δράσεις κοινωνικής ευθύνης όπως και προγράμματα για τη βελτίωση της απόδοσης του εργατικού δυναμικού τους και της συνεισφοράς τους στο κοινωνικό σύνολο και αυτό διότι τους απασχολούσε ο οικονομικός παράγοντας και δεν χρησιμοποιούσαν την ΕΚΕ στην στρατηγική τους.

Παράλληλα, υπήρχε μεγάλη ανταπόκριση ως προς τη ΒΑ, οι περισσότεροι ερωτώμενοι ήταν ευαισθητοποιημένοι για τη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος, αφήνοντας το περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα και ως μέλη της επιχείρησης και ατομικά στην προσωπική τους ζωή. Η ανακύκλωση ήταν μια κοινή απάντηση στο ερώτημα για την υλοποίηση ενεργειών για ένα βιώσιμο περιβάλλον όπως και η χρήση βιώσιμων υλικών. Επιπλέον, μερικές επιχειρήσεις προσφέρουν κοινωνικά σε όσους έχουν ανάγκη, ενώ άλλες δεν ασχολούνται με την κοινωνική προσφορά. Ίσως ένας λόγος είναι ο οικονομικός παράγοντας, καθώς πολλές επιχειρήσεις με δυσκολία παραμένουν ακόμα ανοιχτές. Η οικονομική και η υγειονομική κρίση δυσχέραναν την κατάσταση και οι μικρές επιχειρήσεις επιβίωσαν μέσω χρηματικής ενίσχυσης, όπως οι επιχειρήσεις του δήμου Πειραιά. Ο δήμος Πειραιά ενίσχυσε τις μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις που επλήγησαν από την πανδημία με ελάχιστο ποσό επιχορήγησης τα 1.500,00€ και μέγιστο τα 20.000,00€ (Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, 2019). . Ακόμα, ως προς το ερευνητικό μας ερώτημα για την σύνδεση της ΕΚΕ με τη ΒΑ, δεν αναφέρθηκε το οικονομικό επίπεδο, αλλά μόνο το κοινωνικό και το περιβαλλοντικό, ενώ αυτές οι δύο έννοιες συνδέονται και με τους τρεις τομείς. Όσον αφορά για την ύπαρξη κάποιας σημαντικής αλλαγής ως προς το περιβάλλον μέσω της εφαρμογής ΕΚΕ και από τις μικρές επιχειρήσεις, υπήρξαν διφορούμενες απόψεις από τους ερωτώμενους. Μερικοί ανέφεραν πως με συλλογικότητα και οργάνωση θα μπορούσε να επέλθει η αλλαγή για την προστασία του περιβάλλοντος, ενώ άλλοι ότι δεν θα άλλαζε η κατάσταση και θα ήταν πολύ δύσκολο.

Συνεπώς, χρειάζεται περαιτέρω παρότρυνση των μικρών επιχειρήσεων να εντάξουν την ΕΚΕ στη στρατηγική τους για την ύπαρξη βιώσιμων πόλεων και κοινοτήτων. Υπάρχει ανάγκη για υλοποίηση δράσεων με στόχο να αφήσουν οι επιχειρήσεις το δικό τους οικονομικό, κοινωνικό και περιβαλλοντικό αποτύπωμα. Ο πλανήτης μας υποφέρει και χρειάζεται να τον αφουγκραστούμε και να ακολουθήσουμε ένα συνεχή μοντέλο βιωσιμότητας. Αν όλες οι επιχειρήσεις ενστερνιστούν τις ανάγκες τόσο της κοινωνίας όσο και του περιβάλλοντος και ακολουθήσουν «καλές πρακτικές» θα επωφεληθούν τόσο οι ίδιες όσο και όλα τα ενδιαφερόμενα μέρη. Η συγκεκριμένη έρευνα, εξαιτίας κάποιων περιορισμών μπορεί να μελετηθεί εκτενέστερα ή να ακολουθηθούν μελλοντικές προτάσεις για έρευνα στον κλάδο τροφίμων και ποτών, οι οποίες έχουν αναφερθεί παραπάνω.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

I. Ελληνόγλωσση

- Babbie, E., (2011), *Εισαγωγή στη Κοινωνική Έρευνα*, Αθήνα, εκδόσεις: Κριτική.
- Babbie, E., (2018), *Εισαγωγή στη Κοινωνική Έρευνα*, 2η έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις: Κριτική.
- Bell, J., (1997), *Μεθοδολογικός σχεδιασμός παιδαγωγικής και κοινωνικής έρευνας*, Αθήνα, Gutenberg, Ελληνική απόδοση: Ρήγα, Α.Β.
- Bird, M., Hammersley, M., Gomm, R., & Woods, P. (1999). Εκπαιδευτική Έρευνα στην Πράξη, Εγχειρίδιο Μελέτης, (μτφ. Ε. Φράγκου). Πάτρα: Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο
- Burns, P., (2020), *Επιχειρηματικότητα και μικρές επιχειρήσεις: εκκίνηση, ανάπτυξη και ωριμότητα*, 4η αγγλική έκδοση, Αθήνα, εκδόσεις Κλειδάριθμος.
- Cohen, L. & Manion, L., (1997), *Μεθοδολογία Εκπαιδευτικής Έρευνας*, Αθήνα, εκδόσεις: Έκφραση.
- Deakins, D.,Freel,M., (2017),*Επιχειρηματικότητα και μικρές επιχειρήσεις: Νεοφυείς επιχειρήσεις. Μια Δυναμική Απάντηση των Νέων στην Ανεργία*, 2η επιμ, Αθήνα, Rosili.
- Haski - Leventhal Debbie (2018), *Στρατηγική Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*, Αθήνα, Εκδότης: Τζιόλα.
- Kotler, P., Lee, N., (2016), *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Πώς να προσφέρετε το καλύτερο δυνατό στην εταιρεία σας και στο σκοπό της επιλογής σας*, Αθήνα, Κέρκυρα – economia PUBLISHING.
- Ασπρίδης, Μ.Γ.,(2015), *Εταιρική κοινωνική ευθύνη – Η όψη του ανθρώπινου παράγοντα στην επιχείρηση*, Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών, Αθήνα. [e-book] Available at: <http://hdl.handle.net/11419/4801>

Βαβουρανάκης, Χ., (1986), *Στοιχεία Πειραματικής Παιδαγωγικής*, Αθήνα, αυτοέκδοση.

Βαξεβανίδου, Μ.(2011), *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*, Αθήνα, Σταμούλης.

Γενική Γραμματεία Εμπορίου και Προστασίας Καταναλωτή,(2017), *Σχέδιο Εθνικής Στρατηγικής για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την Υπεύθυνη Επιχειρηματικότητα*, Αθήνα.

Γκάντζιας, Κ. Γ.,(2017), *Πολιτιστική Πολιτική Χορηγία Και Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη*, Αθήνα, Παπασωτηρίου.

Γρηγορίου,Γ. Π.,Σαμιώτης,Γ.,Τσάλτας,Γ.,(1993),*Η Συνδιάσκεψη των Ηνωμένων Εθνών (Rio De Janeiro) για το Περιβάλλον και την Ανάπτυξη: Νομική και Θεσμική Διάσταση(Παράρτημα: Τα Νομικά Κείμενα της Συνδιάσκεψης)*,Αθήνα, Παπαζήσης.

ΕΘΝΟΣ, (2019), *Αυτά είναι τα χάρτινα καλαμάκια που βάζουν τέλος στα πλαστικά μιας χρήσης*, Αθήνα, Διαθέσιμο στο:

<https://www.ethnos.gr/greece/article/70279/aytaeinaitaxartinakalamakiapoybazoyntel-osstaplastikamiasxrhshs> [Πρόσβαση στις 19 Νοεμβρίου 2022]

Ελληνική Στατιστική Αρχή,(2021), *Αποτελέσματα απογραφής πληθυσμού κατοικιών ΕΛΣΤΑΤ 2021*, 19.07.2022, Διαθέσιμο στο : https://elstat-outsourcers.statistics.gr/Census2022_GR.pdf

Έξαρχος, Στ. Γ, Νοτόπουλος, Κ. Π.,(2013),*Η Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη Στον Σύγχρονο Κόσμο & Στο Πλάτωνα*, Αθήνα, Δίαυλος.

Επαγγελματικό Επιμελητήριο Αθηνών,(2019), *Η βιομηχανία τροφίμων και ποτών βασικός πυλώνας για την ελληνική μεταποίηση*, Μελέτη IOBE, Διαθέσιμο στο: <https://www.eea.gr/arthra-eea/i-viomichania-trofimon-ke-poton-vasikos-pilonas-gia-tin-elliniki-metapiisi/> [Πρόσβαση στις 19 Νοεμβρίου 2022]

Ζερβούδη, Μ., (2017), *Εταιρική υπευθυνότητα: Μελέτη της εφαρμογής της στις εταιρείες που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών*, Πτυχιακή εργασία,[online] ,Χίος, Πανεπιστήμιο Αιγαίου, Διαθέσιμο στο: <https://hellanicus.lib.aegean.gr/>

Θανόπουλος, Ν. Γ., (2003), *Επιχειρηματική ηθική και δεοντολογία*, Αθήνα, Interbooks.

Θανόπουλος, Ν.Γ., (2009),*Επιχειρηματική ηθική και δεοντολογία στην εποχή της εταιρικής διακυβέρνησης*, Αθήνα, Interbooks : 2η έκδοση .

Θανόπουλος, Ν.Γ., (2018),*Επιχειρηματική ηθική και δεοντολογία στην εποχή της εταιρικής διακυβέρνησης*, Interbooks : 3η έκδοση, Αθήνα.

Ίδρυμα Οικονομικών & Βιομηχανικών Ερευνών, (2022), *Βιομηχανία Τροφίμων και Ποτών, FACTS & FIGURES 2021* ,17 Η ΕΚΔΟΣΗ, Διαθέσιμο στο : http://iobe.gr/docs/research/RES_05_B_09062022_REP_GR.pdf [Πρόσβαση στις 19 Νοεμβρίου 2022]

Καϊλης, Α.,(2020),*Εξωτερική Πολιτική της ΕΕ και η Ενσωμάτωση των Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ*, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη.

Καρβούνης, Κ Σ, Γεωργακέλλος Α Δ.,(2010),*Διαχείριση του Περιβάλλοντος: Επιχειρήσεις & Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Αθήνα, Βαρβαρήγου.

Κεδράκα, Κ., (2008), *Μεθοδολογία λήψης συνέντευξης*, Πανεπιστήμιο Πατρών, Διαθέσιμο στο: <https://eclass.upatras.gr>

Λυδάκη, Α. (2016), *Αναζητώντας το χαμένο παράδειγμα: επιτόπια έρευνα, κατανόηση, ερμηνεία*, Αθήνα, Παπαζήσης.

Μπαφούνη, Ε.,(2022), *Πειραιάς: Μια ιστορική αναδρομή*, Οικονομικός Ταχυδρόμος. Διαθέσιμο στο: <https://www.ot.gr/2022/06/07/naytilia/peiraias-mia-istoriki-anadromi/> [Πρόσβαση στην 1 Δεκεμβρίου 2022]

Πούρκος, Α Μ.,Δαφέρμος, Μ.,(2010),*Ποιοτική Έρευνα στις Κοινωνικές Επιστήμες: Επιστημολογικά, μεθοδολογικά και ηθικά ζητήματα*, Αθήνα, ΤΟΠΟΣ.

Σταμοβλάσης, Δ., Βαϊοπούλου, Γ., (2021), *Μεθοδολογία Έρευνας στις Κοινωνικές Επιστήμες: Επιστημολογία, σχεδιασμός, συλλογή και ανάλυση ποσοτικών και ποιοτικών δεδομένων*, Αθήνα, ΖΥΓΟΣ.

Τράντας, Ν., (2017), *Η Ατζέντα 2030 για τη Βιώσιμη Ανάπτυξη και το εθνικό πλαίσιο εφαρμογής*, Παρουσίαση στην εκδήλωση του ΕΛΟΤ «Πρότυπα για Βιώσιμες και Έξυπνες Πόλεις», Αθήνα. Διαθέσιμο στο : <https://helios-eie.ekt.gr/EIE/bitstream/10442/15608/1/TRANTAS.pdf> [Πρόσβαση στις 3 Ιουνίου 2022]

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων, (2019), *Ενίσχυση μικρών και πολύ μικρών επιχειρήσεων που επλήγησαν από την πανδημία COVID-19 στον Δήμο Πειραιά*, Πρόγραμμα ΕΣΠΑ, Διαθέσιμο στο: <https://www.espa.gr/el/Pages/ProclamationsFS.aspx?item=5281> [Πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2022]

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Πρόνοιας, (2012), *Ανάλυση Αγοράς Εργασίας Δυτικού Πειραιά*, Μελέτη, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: http://www.pcci.gr/evapiimages/MeletiAgoras_F23513.pdf [Πρόσβαση στις 4 Δεκεμβρίου 2022]

Φίλιας, Β.(Επίμ.),(1997),*Εισαγωγή στη Μεθοδολογία και τις Τεχνικές των Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα, Εκδόσεις: Gutenberg.

Χατζηβασιλείου, Ε.(Επίμ.),(2019), *Η Διάσκεψη της Στοκχόλμης*, Καθημερινή, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://www.kathimerini.gr/world/1018293/i-diaskepsi-tis-stokcholmis/> [Πρόσβαση στις 7 Σεπτεμβρίου 2022]

Χατζηθεοδοσίου, Γ.,(2022), *Η ενεργειακή κρίση θα μας ταλαιπωρήσει για χρόνια*, Η Ναυτεμπορική, Αθήνα. Διαθέσιμο στο: <https://www.naftemporiki.gr/opinion/1397256/i-energeiaki-krisi-tha-mas-talaiporisei-gia-chronia/> [Πρόσβαση στις 4 Δεκεμβρίου 2022]

II. Ξενόγλωσση

Adefolake, O. Adeyeye, (2012), *CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY OF MULTINATIONAL CORPORATIONS IN DEVELOPING COUNTRIES: Perspectives on Anti-Corruption*. United States of America: Cambridge University Press.

Aras, G. & Crowther, D. (2008), *Corporate Social Responsibility*, 1st Edition [E-Book], Available at: bookboon.com

Aluchna, M., (2010), *Corporate Social Responsibility of the top ten: examples taken from the Warsaw Stock Exchange*, *Social Responsibility Journal* 6(4), pp.611-612

Carrero, I., & Valor, C. (2012). *CSR-labelled products in retailers' assortment: A comparative study of British and Spanish retailers*. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 40(8), 629-652.

Carroll, A.B., (1979), *A Three-Dimensional Conceptual Model of Corporate Performance*, *The Academy of Management Review*, [e-journal] 4 (4), pp. 497-505. Available at: <https://www.jstor.org/stable/257850>

Carroll, A. B., (1991) *The pyramid of corporate social responsibility: Towards the Moral Management of Organizational Stakeholders*, *Business Horizons*.

Carroll, A.B., (2016), *Carroll's pyramid of CSR: taking another look*, *International Journal of Corporate Social Responsibility*, [e-journal] 1 (3). Doi: 10.1186/s40991-016-0004-6

Carroll, A.B., Brown, J.A., (2018) *Corporate Social Responsibility: A Review of Current Concepts, Research and Issues*. In Weber, J. Wasieliski, D. (Eds.) *Corporate Social Responsibility*, U.K.: Emerald Publishing Co., Chapter 2, pp.39-69

Chakrabarty, B., (2015), *Universal Benefit: Gandhi's Doctrine of Trusteeship: A Review Article*.

Crane, A., McWilliams, A., Matten, D., Moon, J. & Siegel, D.S. (2008). *The Oxford Handbook of Corporate Social Responsibility*, Oxford University Press

Dillard, J., Murray. A., Haynes, K., (2012), *Deciphering the domain of corporate social responsibility*. In Haynes, K., Dillard, J., Murray. A., *Corporate social responsibility: a research handbook*, (chapter of e-book) pp. 10-28, Routledge, New York. Available at: https://books.google.gr/books?hl=en&lr=&id=VcjfCgAAQBAJ&oi=fnd&pg=PP1&dq=dillard+murray+2012&ots=eJHogpVI4Q&sig=e_6IHljP2OA-pzttB3VW-2nOBDg&redir_esc=y#v=onepage&q=dillard%20murray%202012&f=false

Dresner, S. (2002), *The Principles of Sustainability*, Earthscan

Elkington, J. (1994). *Towards the sustainable corporation: Win-win-win business strategies for sustainable development*. California Management Review, 36(2), 90-100.

European Commission (2001), «*Green Paper. Promoting a European Framework for Corporate Social Responsibility*», COM (201) 366 final, Brussels, 18 July, 2001. Available at: [https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/deve/20020122/com\(2001\)366_en.pdf](https://www.europarl.europa.eu/meetdocs/committees/deve/20020122/com(2001)366_en.pdf)

Freeman, R. B., & Medoff, J. L. (1983), *What do unions do?* New York: Basic Books.

Filho, L. Walter., (2019), *Social Responsibility and Sustainability: How businesses and Organizations Can Operate in a Sustainable and Socially Responsible Way*, Springer, Available at : <http://www.springer.com/series/13384>

Glavas, A., Wilness, C. R. & Jones, D. A., (2017), *Corporate social responsibility and organizational psychology: Quid pro quo*, USA: Frontiers Media SA.

Höllerer, M., (2012), *Between Creed, Rhetoric Façade, and Disregard*, in Markus Höllerer, *Dissemination and Theorization of Corporate Social Responsibility in Austria*, Peter Lang AG, [chapter of e-book] pp. 29-66. Available at: <https://www.jstor.org/stable/j.ctv9hj7c3.7>

Kaur, H., (2021), *Modelling internet of things driven sustainable food security system*, Benchmarking: An International Journal, 28(5), pp. 1740-1760.

Kong, D., Shi, L. & Yang, Z., (2019), *Product recalls, corporate social responsibility, and firm value: Evidence from the Chinese food industry*, *FOOF POLICY*, Τόμος 83, pp. 60-69.

Maloni, M. J. & Brown, M. E., (2006), *Corporate Social Responsibility in the Supply Chain: An Application in the Food Industry*, *Journal of Business Ethics*, Τόμος 68, pp. 35-52.

Marrewijk van M. (2003), *Concepts and definitions of CSR and Corporate Sustainability: Between Agency and Communication*, *Journal of Business Ethics*, [e-journal] 44, pp. 95-105. Available at: <https://link.springer.com/article/10.1023/A:1023331212247>

McWilliams, A., Siegel, D., (2001), *Corporate Social Responsibility: A Theory of the Firm Perspective*, *The Academy of Management Review*, Vol. 26, No. 1 (Jan., 2001), pp.117-127, Available at: <https://www.jstor.org/stable/259398>

Mensah J., (2019), *Sustainable development: Meaning, history, principles, pillars, and implications for human action: Literature review*, *Cogent Social Sciences*, 5:1653531. [online] Doi: <https://doi.org/10.1080/23311886.2019.1653531>

Mills, D. Q., (1994), *Labor-management relations*, New York: McGraw-Hill.

Moskowitz, M., (1972), *Choosing socially responsible stocks*, *Business & Society Review*, 1: 71-75.

Parke, I., & Eibert, H., (1975), *Social responsibility; the underlying factors*, *Business Horizons*, 18(4): 5-10.

Rubin, J.H. και Rubin, S.L. (1995), *Qualitative interviewing, the art of hearing data*, London: SAGE publications.

Sachs, L., Schmidt-Traud, G., Kroll, C., Lafortune, G., Fuller, G., Woelm, F., (2020), *The sustainable Development Goals and Covid-19. Sustainable Development report 2020*, Cambridge: Cambridge University Press. Available at: <https://sdgindex.org/reports/sustainable-development-report-2020/>

Saleem, S., Kumar, A., & Shahid, A., (2016), *Arguments against corporate social responsibility*, Imperial Journal of Interdisciplinary Research, 2(8).

Sharma, S., (2014). *Corporate Social Responsibility and Development: Locating the Debate within Literature*, International Journal of Business Ethics in Developing Economies, 3(1)

Siegel, D., (1999), *Skill-biased technological change: Evidence from a firm-level survey*, Kalamazoo, MI: Upjohn Institute Press.

Souliotis, A., Giazitzi, K. & Boskou, G., (2018), *A tool to benchmark the food safety management systems in Greece*, Benchmarking: An International Journal, 25(8), pp. 3206-3224.

Soyka, A.P., (2012), *Creating a Sustainable Organization: Approaches for Enhancing Corporate Value Through Sustainability*, Publishing as FT Press Operations Management.

Topic, M. & Tench, R., (2018), *Evolving responsibility or revolving bias? The role of the media in the anti-Sugar debate in the UK press*, Social Sciences, 7(10), pp. 1-16.

Visser, W., Matten, D., Pohl, M., Tolhurst N., (2007), *THE A TO Z OF CORPORATE SOCIAL RESPONSIBILITY: A Complete Reference Guide to Concepts, Codes and Organisations*, John Wiley & Sons Ltd.

Vu, M. H., Chan, H. K., Lim, M. K. & Chiu, A. S., (2017), *Measuring business sustainability in food service operations: a case study in the fast food industry*, Benchmarking: An International Journal, 2 May, 24(4), pp. 1037-1051.

Werther, W.B., Chandler, D. (2011), *Strategic Corporate Responsibility: Stakeholders in a global environment*, (2 edition). Thousand Oaks C.A: Sage

Wood, J.D., Logsdon, M. J., Lewellyn, J.P., Davenport, S.K., (2006), *Global Business Citizenship: A Transformative Framework for Ethics and Sustainable Capitalism*, 1st edition, Routledge, <https://doi.org/10.4324/9781315704081>

III. Ιστοσελίδες

Health Solutions, (2012), *Υλοποίηση δράσεων Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης*, Διαθέσιμο στο: <https://www.healthsolutions.gr> [Πρόσβαση στις 12 Δεκεμβρίου 2022]

Social Policy, (2021), *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Διαστάσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης*, Διαθέσιμο στο: <https://socialpolicy.gr> [Πρόσβαση στις 6 Μαΐου 2022]

Ελληνικό Δίκτυο για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη,(2000),Διαθέσιμο στο: www.csrhellas.net [Πρόσβαση στις 14 Μαΐου 2022]

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο,(2002), *Παγκόσμια Διάσκεψη Κορυφής στο Γιοχάνεσμπουργκ*, Διαθέσιμο στο: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-5-2002-0448_EL.html [Πρόσβαση στις 7 Ιουλίου 2022]

ΗΜΕΡΗΣΙΑ,(1947),Γιάννης Α. Φίλης: *Η Βιώσιμη Ανάπτυξη και το Πράσινο Ξέπλυμα*, Διαθέσιμο στο: https://www.imerisia.gr/opinions/1641_giannis-filis-i-biosimi-anaptyxi-kai-prasino-xeplyma [Πρόσβαση στις 9 Ιουλίου 2022]

Υπουργείο Ανάπτυξης και Επενδύσεων,(2014), Ορισμός της ΕΚΕ, Διαθέσιμο στο: <http://www.opengov.gr/ypoian/?p=5185> [Πρόσβαση στις 10 Μαρτίου 2022]

Business for Social Responsibility, (1992), Διαθέσιμο στο: <https://www.bsr.org/en/about/story> [Πρόσβαση στις 5 Απριλίου 2022]

Business News, (2014), *Σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης της ΕΚΕ στη χώρα μας*, Διαθέσιμο στο: <http://www.excelixi.org/knowledge-base/entrepreneurship/simantika-perithoria-anaptixis-tis-eke-sti-xora-mas> [Πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2022]

Corporate Responsibility Institute, (2008), Διαθέσιμο στο: <http://www.cri.org.gr/> [Πρόσβαση στις 18 Απριλίου 2022]

CNN Greece, (2022), *Η βιώσιμη ανάπτυξη γίνεται τρόπος ζωής: Ανακύκλωση και δράσεις για το περιβάλλον*, Διαθέσιμο στο: <https://www.cnn.gr/ellada/story/323239/h->

[viosimi-anaptyxi-ginetai-tropos-zois-anakyklosi-kai-draseis-gia-to-perivallon](#)

[Πρόσβαση στις 22 Νοεμβρίου 2022]

CSE-North America Organization, Διαθέσιμο στο: <http://www.cse-nothamerica.org/>

[Πρόσβαση στις 22 Ιουλίου 2022]

CSR Hellas activities, Διαθέσιμο στο: <https://csrhellas.org/activities/p4si-el/>

[Πρόσβαση στις 22 Ιουλίου 2022]

European Commission (2006) 136 τελικό, Διαθέσιμο στο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=celex%3A52006DC0136> [Πρόσβαση στις 4

Απριλίου 2022]

European Commission (2006), *Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη στην ΕΕ*, [https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/corporate-social-responsibility-in-the-](https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/corporate-social-responsibility-in-the-eu.html)

[eu.html](https://eur-lex.europa.eu/EL/legal-content/summary/corporate-social-responsibility-in-the-eu.html) [Πρόσβαση στις 2 Μαΐου 2022]

European Commission, (2011), *Corporate Social Responsibility & Responsible Business Conduct*, Available at:

https://single-market-economy.ec.europa.eu/industry/sustainability/corporate-social-responsibility-responsible-business-conduct_el [Accessed 18 July 2022]

European Union, (2014), *Corporate Social Responsibility: National Public Policies in the European Union*, Available at:

<https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/corporate-social-responsibility-national-public-policies-european-union-compendium-2014> [Accessed 20 April 2022]

Statistics Solutions,(1995),*Conducting qualitative research*, Available at:

<http://www.statisticssolutions.com/conducting-qualitative-research/> [Accessed 23 September 2022]

UN Global Compact (2000), *UN Global Compact Principles*, Available at:

<https://www.unglobalcompact.org/what-is-gc/mission/principles> [Accessed 13 April 2022]

United Nations, (1945), *Sustainability*, Available at:

<https://www.un.org/en/academic-impact/sustainability> [Accessed 6 June 2022]

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α: ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

Πρώτο μέρος: Στοιχεία επιχειρήσεων

1. Έτη λειτουργίας της επιχείρησης
2. Έδρα της επιχείρησης
3. Αριθμός εργαζομένων
4. Η θέση του ερωτώμενου (διευθυντής/ στέλεχος)

Δεύτερο μέρος: Ερωτήσεις

1. Βαθμός ενημέρωσης για την Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη και την σημασία της σε μία επιχείρηση
2. Υλοποίηση προγραμμάτων ΕΚΕ από την εταιρία που εκπροσωπεί ο ερωτώμενος
3. Θεωρείτε ότι με αυτό τον τρόπο η επιχείρηση βελτιώνει την εικόνα και τη φήμη της;
4. Δυσκολίες στην εφαρμογή δράσεων της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης εκ μέρους των εταιριών
5. Τα έτη που εφαρμόζονται οι δράσεις της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης
6. Γνωρίζετε τι είναι η βιώσιμη ανάπτυξη; Υλοποιείτε ενέργειες για ένα πιο βιώσιμο περιβάλλον; (χρήση προϊόντων που είναι φιλικά στο περιβάλλον, ανακύκλωση)

7. Θεωρείτε ότι σχετίζεται η ΕΚΕ με τη βιώσιμη ανάπτυξη; Αν ναι, πως το αντιλαμβάνεστε;
8. Η επιχείρησή σας προσφέρει κοινωνικά; (πχ περισσευούμενο φαγητό σε ευπαθείς κοινωνικές ομάδες ή φιλανθρωπίες)
9. Το εργατικό δυναμικό της επιχείρησης είναι ευαισθητοποιημένο σχετικά με τη διατήρηση ενός βιώσιμου περιβάλλοντος; Αν ναι, εφαρμόζετε προγράμματα για τη βελτίωση των δεξιοτήτων του εργατικού δυναμικού σας; (εκπαίδευση, εθελοντική προσφορά, κατάρτιση)
10. Θεωρείτε ότι αν το μεγαλύτερο ποσοστό των επιχειρήσεων, πέρα των πολυεθνικών, εφαρμόζε δράσεις ΕΚΕ, θα βοηθούσε στη προστασία του περιβάλλοντος ή δεν θα υπήρχε κάποια σημαντική αλλαγή;